Proizvodnja neprijatelja

DAVLJENJE ZDRAVOG RAZUMA

Između Crkve i države

PORTRET SAVREMENIKA, HRAM SV. SAVE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

01515

9 770353 802002

VREME

broj 1543

30. jul 2020.

INTERVJU: LJUBOMIR MADŽAR

OVA VLAST ĆE SRUŠITI SAMU SEBE

ne gubite vreme

čitajte na internetu

nedeljnik

VREME

mesec dana
za 720 dinara!

Otvaranje ili produženje naloga ćemo obaviti
u najkraćem mogućem roku!

VREME

BROJ 1543
30. jul 2020.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 Ova situacija:
Gospodar paralelnog univerzuma

06 Proizvodnja neprijatelja u doba korone:
Davljenje zdravog razuma

10 Intervju: Ljubomir Madžar

15 Nuspojave:
Opsada i granatiranje Sarajevske

16 **Rečnik korone u Srbiji:**
Prilog za istoriju neodgovornosti

20 Intervju: Vladimir Arsenijević, pisac

24 Između crkve i države: Hram sv. Save

27 Nabavka Komunalne milicije Beograda:
Hardver Gorana Vesića

28 Intervju: Šaip Kampberi

30 Politika u sajber prostoru: Dua Lipa u raljama interneta

33 TV Manijak: Dua Lipa, odjeci i reagovanja

34 **Juriš, partizani:**
Smrt fašizmu, živeo Partizan

KULTURA

41 Pozorište, možda:
Sedam lica gleda u tri pisca

42 Četrdeset godina Električnog orgazma: I dalje lete, sanjaju i dišu

45 Film: Capital in the Twenty-First Century

46 Književna teorija: Videti naprsline izraza

47 Roman: Vitalni organi

SVET

48 **Kinesko-američki odnosi:**
U slobodnom padu

51 "Teorije zavere":
Moderna lomača za jeretike

MOZAIK

54 Zablude (1): Jesmo li svi odlepili

56 Zablude (2): Draža nije prvi gerilac

58 Životopis: Milomir Jevtić, vajar

61 Navigator: Šta kaže slika

62 Vreme uživanja: Pfliht i frajvilig

U aprilu su nas upozoravali na "novu normalnost" iako smo mi ovde davno zaboravili kako izgleda i stara normalnost. Poštenije je reći da živimo "novu nenormalnost"
JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Samoproglašeni predsednik ne vlada državom, već vlada ucenjenim bašibozukom, podtrpeznim kučkama i ližisahanima. Vežgaju i kevću da su Partizanova znamenja komunistička, pa ih treba skloniti. A stoti put ponavljam: 12.000 komunista ušlo je u rat, 9000 je poginulo. E, pa, neće moći promeniti ta partizanska znamenja, patriotska i građanska. Svako ko misli da može prebrisati partizanski ponos, zajebao se
BOŽO KOPRIVICA

Amerika se do sada nije suočavala sa zemljom poput Kine – zemljom koja je dovoljno jaka da odgovori na sve američke pokušaje – od vojnih do strateško-ekonomskih i globalno-političkih
ALEKSANDAR NOVAČIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

FILIP ŠVARM

Gospodar paralelnog univerzuma

Kako je Čedomir Jovanović sa nekoliko poteza teniskog reketa dao najbolju sliku današnje Srbije? Zašto Uprava za sprečavanje pranja novca etiketira ljude da su strani plaćenici i izdajnici, sasvim u duhu Vučićevog zloglasnog zakona o informisanju iz 1998? I čime se Goran Vesić kandidovao da ga Vojislav Šešelj imenuje za četničkog vojvodu

Lider Liberalno-demokratske partije Čedomir Jovanović osvojio je na proteklim izborima 0,32 odsto glasova. Na drugoj strani se nalazi apsolutni pobjednik u svim glasačkim kategorijama, Aleksandar Vučić; njemu je povjerenje dalo 60,68 odsto izašlih birača. A ipak, javnost i dalje neusporedivo više interesira Jovanovićeva upotreba teniskog reketa u rješavanju imovinsko-pravnih problema nego kome će predsjednik Srbije i Srpske napredne stranke povjeriti mandat za sastav vlade. Zanimljivo, zar ne?

Zdravstveni sistem je pred pucanjem. Predsjednik Fiskalnog savjeta Pavle Petrović kaže da je vlast podjelom 100 evra svakom punoljetnom građaninu za tu "socijalno i ekonomski promašenu mjeru" dala pet puta više novca od prosječnih godišnjih investicija u zdravstvo. Međutim, prebrojavši tenkove i razne vrste oruđa Vojske Srbije, Vučić najavljuje kupovinu lovaca-bombardera. Nema što, još zanimljivije...

Gdje ima, tu se i presipa. Komunalna milicija Beograda dobila je 18 landrovera – za ukupno 305 miliona dinara – opremljenih sistemom "Oko sokolovo" za nadzor parkiranja. Po rečima Gorana Vesića, gradonačelnika na mjestu zamjenika gradonačelnika, jeftiniji automobili ne bi održavali autoritet države iako Srbiju, prema riječima Petrovića, na jesen čeka recesija i gubitak 30.000 do 50.000 radnih mjesta. Interesantno da interesantnije ne može biti...

Sličnih, krajnje zanimljivih primjera ima još. Mada ukazuju da se režim nalazi u paralelnom univerzumu, nužan je pokušaj racionalizacije. Na tom poslu početnu ali i nemjerljivu pomoć nesvjesno je pružio Čeda Jovanović.

Elem, odmah poslije slučaja sa reketom – kaže on za sarajevsku "FACE TV" – pozvao je ministra unutrašnjih poslova dr Nebojšu Stefanovića i rekao mu "da urade sve po zakonu, da se slučajno ne desi, znaš kako to bude, dok se odozgo ne kaže..." To mu nije bilo dosta, pa je i Vučiću u telefonskom razgovoru ponovio "da pusti da sve ide svojim putem..."

Čovječe! O fizičkom sukobu iz nadležnosti obične policijske patrole hitno je upoznat najmoćniji čovjek u zemlji. I zbog čega? Zato da se primjeni slovo i duh zakona! Čudno da čudnije ne može biti, sa i bez namigivanja...

Zapravo, Jovanović je – mada često nejasan u javnim istupima posljednjih godina – ovog puta dao kristalno jasnu sliku današnje Srbije: kada se radi o politici u najširem smislu, policajci mogu napraviti uviđaj, pravosudni organi otpočeti svoje radnje, ali što će od svega ispasti, isključivo odlučuje Aleksandar Vučić. Može po zakonu, može i tobože po zakonu, a može i mimo zakona – zavisno od njegovog interesa. Cijela zemlja je ovoga svjesna, pa sada pocupkuje od nestrpljenja u iščekivanju finala afere reket, odnosno, hoće li ili neće uticati na daljnja Jovanovićeva priključenija po milosti Vučićevoj.

Da je predsjednik LDP-a velmoža iz SNS-a, znalo bi se – njihov šef ih ne da, bez obzira u šta ugazili. To je i ključni razlog zbog čega malo koga zanima budući premijer i sastav vlade. Kada nagradi šefove stranačkih klanova pažljivo vodeći računa o ravnoteži moći i na rasprodaji kupi nešto vanpartijaca, Vučić će izdiktirati spisak ministara. I to je to – prenemaganje je dopušteno, mudrovanje nije.

Dobro, pitaće netko, pa zar nova vlada ne bi morala imati ojačani kapacitet zbog epidemije i neminovne recesije? Odgovor je protupitanje – otkud takva ideja? Vanredno stanje, policijski sat, slikanje sa respiratorima, 100 evra po glavi i

Foto: Marija Jankovic

još mnogo toga sličnog činilo je armaturu Vučićeve predizborne kampanje. Treba li sada, kada je potpuno jasno kako mnoge od tih mjera nisu imale efekta – a neke su bile i pogubne – da novi premijer i resorni ministri priznaju greške prethodnika i pokrenu društveni dijalog? Taman posla, nema toga u paralelnom univerzumu.

Ali ono čega nikada ne nedostaje jesu odzivi na stare radikalske nagone, pa se jedna kampanja mijenja drugom. Kako najbolje zatrpati brljotine, korupciju i nesposobnost? Zna se – lupanjem po praznoj bačvi nacionalima. Zato Vučić više ne nabavlja respiratore, već lovce-bombardere: em je Kosovo uvijek zgodno za pokazivanje nabreklih mišića ispod dva broja manje maskirne majice, em je Hrvatska tradicionalni partner za uspoređivanje i regionalno nadmetanje u pljuvanju. Da ovdje nije riječ o trci u naoružanju nego o punjenju džepova režimskih ljubimaca, propagandnom dimu i magli, do bola odjekuje svuda osim u paralelnom univerzumu. Naime, Kosovo je pod američkim protektoratom, a Hrvatska članica NATO-a, pa sve da od oružanih snaga imaju samo gorsku službu za spasavanje i dva šumara, vojni položaj bi im bio jači od neutralne Srbije, taman i da raspolaže sa S-400.

Ovdje se radikalska restauracija ne zaustavlja. Potpuno u duhu zloglasnog Zakona o informiranju iz 1998. tada mlađahnog ministra Aleksandra Vučića, Uprava za sprečavanje pranja novca zatražila je od banaka uvid u transakcije brojnih medijskih i nevladinih organizacija, ali i javnih ličnosti. Kao i onda, povod je projektno financiranje iz Evropske unije i Amerike; kao i onda, nastoje se kritičarima režima nalijepiti etikete stranih plaćenika, petokolonaša, izdajnika i odroda; kao i onda, utjeruje se strah u čitavoj zemlji.

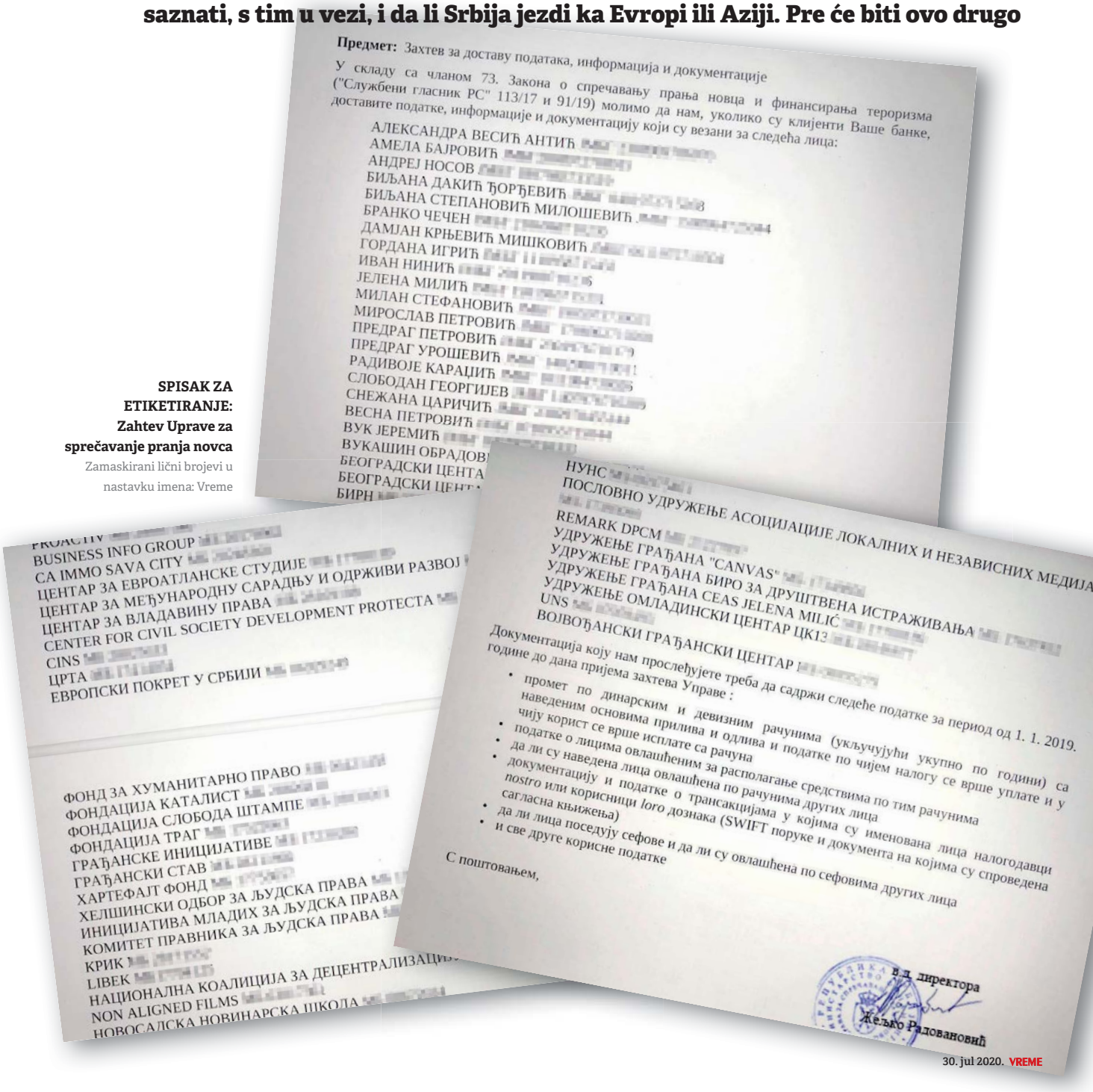
Kakvi vjetrovi pušu u paralelnom univerzumu, najbolji je vjetrokaz Goran Vesić i to ne samo u slučaju partijske nabavke komunalnih landrovera. On uvijek pravi korak više. Sada najavljuje promjenu imena beogradskih ulica nazvanim po toponimima iz Jugoslavije zato što "nemaju veze sa Srbijom" i zbog pripadnosti "sredinama u kojima bilo šta što dolazi iz Srbije nije dobrodošlo." Da je Vojislav Šešelj još u punoj snazi, odmah bi unapredio zamjenika gradonačelnika u četničkog vojvodu.

Ovaj režim i Goran Vesić već godinama, sistematski i uporno, nastoje doći glave Beogradu i zadaviti sve što ga čini kozmopolitskim i otvorenim gradom jedinstvenog duha. Neće se smiriti dok prijestolnicu Srbije ne svedu na svoju mjeru. A to je učmala, zadrta i ksenofobična palanka puna divlje gradnje i kiča, u kojoj nitko ne izlazi čim omrkne.

Sve ovo, uz mnogo toga drugog iz paralelnog univerzuma Aleksandra Vučića, dobro je poznato. Pitanje je samo koliko će mu još prolaziti? ¶

DAVLJENJE ZDR

Sudeći po najnovijim dešavanjima, Srbija ulazi u novu, prilično opasnu – za neke očekivanu – fazu proizvodnje, markiranja i dezavuisanja "unutrašnjih neprijatelja" i "stranih plaćenika": čitaj – organizacija i osoba koje imaju kritički odnos prema naprednjačkom režimu i većinskom vlasniku Srbije Aleksandru Vučiću. Ovaj model se već primenjivao u Rusiji i pojedinim zemljama kavkaskog regiona i bio je zamajac surovog obračuna autoritarne države sa nezavisnim medijima i nevladinim organizacijama. Možda ćemo uskoro saznati, s tim u vezi, i da li Srbija jezdi ka Evropi ili Aziji. Pre će biti ovo drugo

Предмет: Захтев за доставу података, информација и документације

У складу са чланом 73. Закона о спречавању прања новца и финансирања тероризма ("Службени гласник РС" 113/17 и 91/19) молимо да нам, уколико су клијенти Ваше банке, доставите податке, информације и документацију који су везани за следећа лица:

АЛЕКСАНДРА ВЕСИЋ АНТИЋ
АМЕЛА БАЈРОВИЋ
АНДРЕЈ НОСОВ
БИЉАНА ДАКИЋ ЂОРЂЕВИЋ
БИЉАНА СТЕПАНОВИЋ МИЛОШЕВИЋ
БРАНКО ЧЕЧЕН
ДАМЈАН КРЊЕВИЋ МИШКОВИЋ
ГОРДАНА ИГРИЋ
ИВАН НИНИЋ
ЈЕЛЕНА МИЛИЋ
МИЛАН СТЕФАНОВИЋ
МИРОСЛАВ ПЕТРОВИЋ
ПРЕДРАГ ПЕТРОВИЋ
ПРЕДРАГ УРОШЕВИЋ
РАДИВОЈЕ КАРАЦИЋ
СЛОБОДАН ГЕОРГИЈЕВ
СНЕЖАНА ЦАРИЧИЋ
ВЕСНА ПЕТРОВИЋ
ВУК ЈЕРЕМИЋ
ВУКАШИН ОБРАДОВ
БЕОГРАДСКИ ЦЕНТА
БЕОГРАДСКИ ЦЕНТ
БИРН

SPISAK ZA ETIKETIRANJE: Zahtev Uprave za sprečavanje pranja novca
Zamaskirani lični brojevi u nastavku imena: Vreme

BUSINESS INFO GROUP
CA IMMO SAVA CITY
ЦЕНТАР ЗА ЕВРОАТЛАНСКЕ СТУДИЈЕ
ЦЕНТАР ЗА МЕЂУНАРОДНУ САРАДЊУ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ
ЦЕНТАР ЗА ВЛАДАВИНУ ПРАВА
CENTER FOR CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT PROTECTA
CINS
ЦРТА
ЕВРОПСКИ ПОКРЕТ У СРБИЈИ

ФОНД ЗА ХУМАНИТАРНО ПРАВО
ФОНДАЦИЈА КАТАЛИСТ
ФОНДАЦИЈА СЛОБОДА ШТАМПЕ
ФОНДАЦИЈА ТРАГ
ГРАЂАНСКЕ ИНИЦИЈАТИВЕ
ГРАЂАНСКИ СТАВ
ХАРТЕФАЈТ ФОНД
ХЕЛШИНСКИ ОДБОР ЗА ЉУДСКА ПРАВА
ИНИЦИЈАТИВА МЛАДИХ ЗА ЉУДСКА ПРАВА
КОМИТЕТ ПРАВНИКА ЗА ЉУДСКА ПРАВА
КРИК
LIBEK
НАЦИОНАЛНА КОАЛИЦИЈА ЗА ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦ
NON ALIGNED FILMS
НОВОСАДСКА НОВИНАРСКА ШКОЛА

НУНС
ПОСЛОВНО УДРУЖЕЊЕ АСОЦИЈАЦИЈЕ ЛОКАЛНИХ И НЕЗАВИСНИХ МЕДИЈА
REMARK DPCM
УДРУЖЕЊЕ ГРАЂАНА "CANVAS"
УДРУЖЕЊЕ ГРАЂАНА БИРО ЗА ДРУШТВЕНА ИСТРАЖИВАЊА
УДРУЖЕЊЕ ГРАЂАНА CEAS JELENA MILIĆ
УДРУЖЕЊЕ ОМЛАДИНСКИ ЦЕНТАР ЦК13
UNS
ВОЈВОЂАНСКИ ГРАЂАНСКИ ЦЕНТАР

Документација коју нам прослеђујете треба да садржи следеће податке за период од 1. 1. 2019. године до дана пријема захтева Управе :

- промет по динарским и девизним рачунима (укључујући укупно по години) са наведеним основима прилива и одлива и податке по чијем налогу се врше уплате и у чију корист се врше исплате са рачуна
- податке о лицима овлашћеним за располагање средствима по тим рачунима
- да ли су наведена лица овлашћена по рачунима других лица
- документацију и податке о трансакцијама у којима су именована лица налогодавци nostro или корисници loro дознака (SWIFT поруке и документа на којима су спроведена сагласна књижења)
- да ли лица поседују сефове и да ли су овлашћена по сефовима других лица
- и све друге корисне податке

С поштовањем,

в.д. директора
Жељко Радовановић

AVOG RAZUMA

Uprava za sprečavanje pranja novca, koja dela u okviru Ministarstva finansija, zatražila je od banaka uvid u sve finansijske transakcije pojedinih javnih ličnosti i nevladinih organizacija, odnosno kritičara vlasti, kako bi, je li, otkrila eventualno pranje novca ili čak – terorističke aktivnosti. Ovu instituciju živo interesuje da li, recimo, novinar Vukašin Obradović – koji se nalazi na spisku sumnjivih – ulaže u slobodno vreme novac u terorističke akcije širom sveta, jer ima viška para a manjak pametnijeg posla. Ili da li, recimo, NUNS finansira organizaciju ISIL. Možda je te sumnje Upravi prijavio Ivan Tasovac ili Vladimir Đukanović, pa država samo proverava navode?

Šalu na stranu, u pitanju je ozbiljan udar na kritičku javnost u Srbiji. Nije isključeno, čak bi se reklo da je prilično izvesno, da će podaci do kojih ova institucija dođe na kraju završiti na naslovnicama tabloida, za tu potrebu posebno upakovani. Ne bi bilo prvi put. Kako objasniti nekome da niste neprijatelj, odnosno strani plaćenik čiji je cilj da dubinski podriva temelje države Srbije – ako pučanstvo bude obavešteno da ste iz nekog međunarodnog fonda dobili desetine hiljada evra? Zašto bi vam neko dao novac ako ne da napadate Vučića, kojeg celi svet – kako izveštavaju naši mediji – istovremeno i poštuje i mrzi i želi da ga sruši? To što je država Srbija najveći strani plaćenik neće biti nikakav kontraargument, jer je u pitanju ipak sveta država. Nikakav kontraargument neće biti ni to što sve prilive iz inostranstva država ionako kontroliše, a da međunarodne fondacije u finansijskim izveštajima traže dokaz o opravdanom utrošku svakog dinara, pardon dolara. Možemo tek misliti kako će država seiriti ako naiđe na neku finansijsku nepravilnost u radu ovih organizacija.

Svojevremeno, devedesetih, jedan vremešni čovek sa sela pitao je mog prijatelja, kojeg je smatrao dobro informisanim i školovanim čovekom, da li je tačno da je Boris Jeljcin prodao Srbiju za 5.000 dolara. Šta zna dete šta su dve tone! Kako objasniti prosečnom građaninu koji je godinama izložen radioaktivnom zračenju Vučićeve propagande da neko ko dobija dolare iz inostranstva nije neko ko prodaje Srbiju? A možda čak i priprema terorističke akcije! Ne treba biti ubeđen da smo predaleko od momenta kada će politički protivnici biti proglašavani ne samo neprijateljima već i – teroristima! I kada će rad nekih nevladinih organizacija biti zabranjen ili, u bolje slučaju, zakonski ograničen! A neki politički protivnici su već fasovali zatvor, i to možda uskoro neće biti izuzetak nego pravilo.

No, svemu se ovome ne treba čuditi – logičan je to sled događaja. Neuspešno lečeni radikali koji danas drmaju Srbijom, i koji su masakrirali zdrav razum i temeljno "očistili teren" od dijaloga i kritičkog mišljenja, višedecenijski su specijalisti za produkciju neprijatelja i borbu protiv njih. Nekada su popularniji strani, inoverni neprijatelji, a nekada unutrašnji, zavisno od potrebe. Nekada se neprijatelji fizički uništavaju, "sto za jednoga", a nekada se "samo" satanizuju. Figura izdajnika, neprijatelja ili teroriste neophodna je kako bi se homogenizovalo ili etničko ili biračko telo, pogotovo ako nemaš šta drugo da mu ponudiš. Proizvodnja neprijatelja može da bude uvod u ratove ili ozbiljne nasilne turbulencije, a teško je verovati kako vlast u Srbiji toga nije svesna. Svakako nije uvod u dijalog i mirno razrešavanje unutrašnjih konflikata. Ali, ova vlast ni ne može drugačije, to je, kako kažu stručnjaci, imanentno njenom političkom biću. Vučić nije mogao da bude – čak i da se to htelo – dizajniran kao skandinavski političar, već isključivo kao autoritarna figura požrtvovanog vladara kojeg neko svakodnevno, iz najnižih pobuda, sekira i podmeće mu klipove. I to dobro prolazi kod građana Srbije, koji još uvek pate od postratnog stresnog poremećaja, u društvu koje nikada nije, kako to kažu stručnjaci, proživelo svoje traume.

NEPRIJATELJI U DOBA KORONE

Najnoviji spisak neprijatelja samo je šlag na torti dugogodišnje, vehementne proizvodnje neprijatelja svih boja i mirisa. A za vreme pandemije, produkcija je dobila i nove razmere, uz svakodnevno Vučićevo autoviktimizacijsko glumatanje. Neprijatelji su bili, pre svega, oni već znani – na prvom mestu, tu su "pljačkaška opozicija", "prljavi zapad" i sa njima povezani kritički pojedinci i mediji.

Ima dosta primera, ali navedimo jedan od novijih: vest AFP-a, koja razotkriva da je "ćale" Petra Đurića ipak umro jer nije bilo slobodnog respiratora – proglašena je za segment specijalnog rata protiv Srbije. Iza vesti, kažu vlasti, stoje zapadne službe sa ciljem da "sabotiraju Srbiju". Na spisku spoljnih neprijatelja, međutim, pojaviše se i neka nova lica. Režimska propaganda potvrdila je ono što inače već godinama tvrde levo-liberalni Vučićevi ljubimci, a to je da Rusija pokušava da sruši neprikosnovenog vladara Srbije kako ovaj ne bi rešio – samo što nije – problem Kosova. Zbog velike popularnosti Putina u Srbiji, tvrdnja je morala malo da se modifikuje, pa smo saznali da "ruske tajne službe ruše Vučića bez znanja Putina". Ruske službe su, naime, prema tim izvorima, bile te koje su izazvale proteste u Srbiji, a ne gnev građana zbog idiotskog načina borbe države protiv kovida-19, razaranja demokratskih institucija i sadističkih Vučićevih televizijskih solilokvija. Uvek dobro obavešteni Vučić za proteste je osumnjičio i Hrvate. Naravno, nije trebalo dodatno elaborirati zašto Hrvati hoće da ga sruše jer je opštepoznato da oni ne mogu da podnesu velike uspehe Srbije. Povodom ovih optužbi, jedan Zagrepčanin je na društvenim mrežama zapisao da hrvatske tajne službe nisu sposobne da organizuju proteste ni u Zagrebu, a kamoli u Beogradu. Kako tvrde dobro informisani režimski mediji, u proteste su bile involvirane i crnogorske tajne službe.

Ali, naivni ste ako ste pomislili da su Srbiji, SrBstvu i Vučićstvu o glavi radile samo strane službe i plaćenici, te opozicione stranke. Na početku pandemije, na spisku neprijatelja pojavili su se i "gastarbajteri", tačnije povratnici iz inostranstva »

koji su želeli da najveću svetsku krizu od Drugog rata naovamo provedu zajedno sa svojom porodicom, "na rodnoj grudi". Predsednik je bio meka srca, pa im je dopustio da uđu u zemlju, ali kasnije se javno pokajao i okrivio ih za širenje epidemije. U režimskim medijima i na društvenim mrežama mogli smo da pratimo razna "promišljanja" tipa kako "gastarbajterima" Srbija nije dobra da u njoj žive i rade, a sada im valja kada treba da ih leči. Utrkivali su se predstavnici vlasti u tome ko će više da ocrni ovu populaciju, i ona je postala odličan izgovor za sve ono što je država trebalo da uradi u borbi protiv epidemije, a nije uradila. Niko nije primetio jednu sasvim banalnu stvar: da nije pustila svoje državljane da se vrate kućama, vlast bi prekršila Ustav. Nezavisno od Ustava, koji predsednik svakako ne šljivi ni dva posto, bio bi pravi greh ostaviti te ljude na granici, jer je među njima ogroman broj onih koji na zapadu – da bi prehranili porodice – rade najniže poslove za relativno male novce i uglavnom nemaju rešeno zdravstveno osiguranje. Kao što je bio greh i napadati ih. Koristeći verovatno nebeske izvore, "Informer" je objavio da među "gastarbajterima" ima oko 6.000 zaraženih. Možda vlast od ovih ljudi nije stvarala neprijatelje samo zbog toga što su joj oni uvek potrebni, niti zbog alibija za katastrofalno stanje u zdravstvenim ustanovama – već i zato što zapravo ne zna šta će sa njima. Neki navode da ih je čak 400.000, i da će se tek manji broj u narednom periodu vratiti na zapad. Šta će država sa novih par stotina hiljada ljudi bez ikakvih primanja?

KAKO PENZIONERI PODRIVAJU DRŽAVU

Iako je Vučić danima ronio krokodilke suze zabrinut za "bake i deke", zapravo su osobe starije od 65 godina takođe, zahvaljujući njemu, postale svojevrsni neprijatelji društva. Sa ove, ne baš tako udaljene vremenske distance, deluje potpuno neverovatno što je ogromna većina nas ćutala dok je najmanje jedna petina stanovništva (NALED tvrdi da 21 odsto stanovnika Srbije čine stariji od 65 godina) – i to onog prilično nemoćnog – bila osuđena na "kućni zatvor". Možda je vrhunac poniženja penzionera bila "širokogruda" dozvola da jednom nedeljno, od 4 do 7 ujutro, posećuju prodavnice. Spavali smo dok su stari ljudi već u tri ujutro, neispavani i uplašeni, pristizali pred samoposluge, uzimali kolica i zauzimali red. Kod jednog dela građanstva, zahvaljujući režimskoj komunikaciji pandemije, stvorio se utisak da su stare osobe one zbog kojih smo morali da trpimo policijske sate. Dakle, nisu policijski časovi proizvod vladarevih fiks-ideja, već penzioneri. Policija je lovila neposlušne vremešnike po ulicama, a na društvenim mrežama mogli smo da vidimo kako "savesni" građani zaprepašćeno stavljaju fotografije starijih ljudi uhvaćenih na ulici, uz negativne komentare.

Istoričarka umetnosti Olivera Radovanović, koja pripada generaciji 65+, smatra da je zatočenje starijih predstavljalo "čisto iživljavanje upravnika logora Srbija". Ona smatra da je Vučić dobio "svojih pet minuta božanske moći da radi šta mu se hoće".

"Meni njegov mentalni sklop upućuje da debelo nešto s njim nije u redu i inače. Pokazao je da je opasan po okolinu. Moj prvi poriv je bio kako nema šanse da ostanem zarobljena u kući. Onda je razum prevagnuo jer sam htela da preživim, ne kovid-19, već Vučića. Ja sam bila te sreće da imam sjajan mlađi komšiluk koje se starao o nama koji smo bili zatvoreni. Neki nisu imali tu sreću. Moja dobra prijateljica, koja će ove godine napuniti 83 godine, mi je rekla da nakon dva meseca nekretanja nije bila u stanju da se normalno prošeta desetak minuta jer je osećala nelagodu i bolove u mišićima. To zatvaranje najstarije populacije bio je nerazuman, nepromišljen čin koji je doneo mnogo fizičkih i psihičkih patnji starijoj populaciji. Ja mu to nikada neću oprostiti", kaže Oliver Radovanović u razgovoru za "Vreme".

OPOZICIJA KAO VEČITI NEPRIJATELJ

Sada već dugogodišnji, tradicionalni neprijatelji naprednjačke Srbije jesu opozicione stranke koje ne rade ništa drugo osim što – kako poručuje vlast – pokušavaju da "zajebu" Srbiju, skinu Vučića sa vlasti i opljačkaju narod i državu. Svakog dana čujemo kako opozicija uživa u nevoljama Srbije i podmeće joj klipove, pa onda nije čudo što je jedan od glavnih elemenata režimskog narativa poslednjih meseci – da opozicija koristi epidemiju kako bi srušila vlast.

"Predsednika treba podsetiti da je i poslednja Staljinova inicijativa sa lekarima imala sličan razvoj, a nadam se da neće biti isti i epilog: nije imao ko da ga pregleda kada mu je bilo najpotrebnije"

– Miroslav Ilić, hirurg

Napadi na opoziciju su se intenzivirali kada su građani, spontano, počeli da iskazuju protest protiv načina na koji se država bori protiv kovida-19, lupajući uveče u šerpe i lonce. Dodatno je pojačana kada su u većim centrima započeli dinamični i brojni protesti građana protiv Vučićevog režima. Predsednik je rekao da opozicija "nema šta da ponudi građanima pa koristi pandemiju", a Dačić da "opozicija koristi pandemiju da bi srušila vlast". Ima toga koliko god hoćete. Jasno je da je virus korona – i to ne samo u Srbiji, već recimo i u Mađarskoj – iskorišćen da se učvrsti vlast i dodatno demonizuje opozicija. Protesti i opozicija su, prema interpretaciji vlasti, krivi za širenje virusa, a ne fudbalski derbi, izborne radnje, predizborni i postizborni skupovi održani uz blagoslov ili u organizaciji vlasti. A sasvim se namerno ne pravi distinkcija između opozicije, besnih građana, nezavisnih medija i nevladinih organizacija.

Potpredsednik Narodne stranke i bivši gradonačelnik Novog Sada Borislav Novaković kaže da svi autoritarni režimi proizvode neprijatelja da bi imali "objekt mržnje". "Time se postižu najmanje dva efekta. Prvo, tako se aktuelna vlast oslobađa odgovornosti, a drugo, to je idealan način da se mobiliše i usmeri energija svojih pristalica sa stvarnog na imaginarnog neprijatelja – sa realnih na lažne probleme. Uterujući strah, kao dominantan obrazac vladanja, režim u prvi mah potiskuje emocije i nezadovoljstvo. Dakle, steriliše i anestezira političke pro-

UNIFORMISANO OKRUŽENJE: A. Vučić
Foto: Tara Radovanović/ Tanjug

cese. Međutim, već u drugom koraku, potisnute emocije se pretvaraju u ogorčenje i bes. Što Vučić bude brutalniji i nasilniji, krah i kraj njegove vlasti će biti tragičniji! Protesti studenata, a potom i građana povodom pokušaja uvođenja policijskog časa, pokazuje da je strpljenju naroda došao kraj i da su nervi našpanovani kao Đokovićev reket", kaže Novaković u razgovoru za "Vreme".

Opozicija je, veli vlast, kriva i za otvoreno pismo lekara upućeno Vladi Srbije, koje je potpisalo više od tri hiljade lekara i u kojem se traži da se "stane na put zastrašivanju i politizaciji, koji narušavaju lično dostojanstvo zdravstvenih radnika". Potpisnici smatraju da im je moralna i profesionalna obaveza da ukažu na "ozbiljnost situacije u kojoj se nalaze". Traži se i formiranje novog Kriznog štaba za suzbijanje pandemije, u koji će i zdravstveni radnici i građani imati poverenja. Međutim, umesto da pažljivo iščita ovo pismo i sasluša argumente lekara koji zapravo govore o kolapsu zdravstvenog sistema, vlast je potpisnike po inerciji proglasila za neprijatelje društva, opoziciono delovanje i nekompetenciju. Paralelno sa tim, počeo je i snažan pritisak na lekare koji su potpisali peticiju, pa su neki naknadno povukli potpis. Vučić je potcenjivački govorio o potpisnicima: "Mogu da nađem dva, tri miliona ljudi, a vi ste pronašli 2.000 ljudi, ali niste 33.000 koji nisu hteli da potpišu, ljudi koji se bore za živote. Ko je to potpisao? Tomicini kumovi i Oliver Dulić. Najveći broj lekara se svim srcem bori za pacijente, a ja još nisam čuo koji su to uspešni ljudi potpisali?"

Predsednik Sindikata lekara i farmaceuta Srbije Rade Panić kaže kako je "etiketiranje potpisnika i proglašavanje hiljada lekara za neprijatelje" – pokušaj vlasti da skrene pažnju sa važnih tema i da se "odbrani od istine i odgovornosti koju bi saopštenje te istine pokrenulo". "Vlast upotrebljava retoriku i metode koje primenjuju prema svojim političkim protivnicima, potpuno zanemarivši da se ovde radi o stručnoj stvari, da se radi o javnom zdravlju, da se radi o zdravlju i životu svih građana Srbije. Oni ovog puta ne pričaju sa osobama koje se bore za vlast, već sa onima koji imaju integritet, koje i zakletva i diploma obavezuju da se do poslednjeg atoma snage bore za pravičnost i za obezbeđivanje adekvatnih uslova za pružanje zdravstvene nege građanima. Plašim se da vlast nije svesna odgovornosti koju će na kraju morati da preuzme", kaže Panić u razgovoru za "Vreme", dodavši da to što poslednjih dana izjavljuju predstavnici Kriznog štaba koji predstavljaju struku govori da su zahtevi lekara iz javnog pisma – i te kako opravdani.

POBUNA PROTIV NEJEDNAKOSTI I OSIONOSTI

Poznati novosadski hirurg Miroslav Ilić kaže da je otvoreno pismo lekara zapravo – pobuna protiv nejednakosti i osionosti. "U pitanju je nejednakost lekara različitih specijalnosti koji su stručni za lečenje teških pacijenata sa lekarima epidemiolozima, glavnim i eksponiranim članovima Kriznog štaba, koji ne učestvuju u samom lečenju teških pacijenata od virusa korona i bave se, uglavnom, netačnom statistikom, dok su lekari – i medicinske sestre, kao i drugo osoblje – sa prve linije fronta totalno marginalizovani, i stavljaju svoj život kao zalog eventualnog i često prisutnog nedostatka opreme. Radi se i o nejednakosti u primeni epidemioloških mera jer se sam predsednik nije pojavljivao sa maskom dok su drugi građani bili u policijskom času", kaže Ilić u razgovoru za "Vreme". On podseća i na "odgovornost vlasti za održavanje izbora i drugih slavlja u zatvorenom prostoru", "monopol države u pi-si-ar testiranju", kao i na osionost predstavnika vlasti koji "vređaju i kolege i novinare na konferencijama za medije".

Ilić dodaje da je proglašenjem potpisnika apela za neprijatelje – "ogoljena dugo građena struktura vlasti koju je aktuelni predsednik uspostavio". "Jedan narod, jedna zemlja, jedna bolest, jedna ideologija – jedan vođa. Progon potpisnika je već počeo. Treba pažljivo skupljati činjenice i podatke o onima koji se oglušuju o ljudska prava, o Zakon o radu, o onima koji mobinguju zaposlene... Jer, jednog dana će sve to morati da bude procesuirano. Pravna država je prestala da postoji."

Borislav Novaković kaže da Vučić ima "onu vrstu poremećaja koju sjajno glumi Taško Načić u filmu *Davitelj protiv davitelja*. "Dakle, ko god odbije njegove 'karamfile' – on ga davi! 'Karamfila' je sve manje, a onih koji odbijaju sve više. To je stanje permanentne paranoje. Iz te izopačene optike narod ne sluša i ne razume njegovu dobronamernost. U vlastitoj stranci stalno otkriva 'pučiste' i one koji tajno šuruju sa opozicijom, a koalicionim partnerima šalje poruku da zna da će preći na drugu stranu čim SNS ne bude imao apsolutnu većinu. Stvarajući sveopštu sumnju, on zapravo traži apsolutnu pokornost. Apsurd ove logike i procesa je sledeći: na kraju će se sve to što on paranoiše i dogoditi, ne zato što je to neko hteo, nego zato što je on to isprovocirao. Za njega je vlast moguća samo ako je potpuna i nedeljiva, zato je ubrzano gubi, jer to odgovara samo njemu i nikom više", kaže Novaković. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

OVA VLAST ĆE SRUŠITI SAMU SEBE

"Odnos ekonomske politike prema privredi sav je u znaku dominacije politike i vlasti. Naša vlast se u privredu meša daleko više nego u većini drugih zemalja, ima nezdravu sklonost da komanduje u privredi, da vršlja po privredi, a to onda ima za posledicu da bi u raspodeli te podrške, u alokaciji tih sredstava i kreditnih olakšanja moglo da bude grdne pristrasnosti, da miljenici vlasti prođu daleko bolje od onih koji nisu sa vlašću tako čvrsto skopčani"

Da se u Srbiji ne zna šta nosi dan a šta nosi noć spoznali su nedavno i predsednik Privredne komore Srbije Marko Čadež i ministar finansija Siniša Mali.

"Nemamo više luksuz da kažemo 'sad ćemo odjednom da upumpamo novac u sve sektore'", uveravao je Čadež u emisiji "Oko" na RTS-u 21. jula, dok je pored njega sedeo ministar Siniša Mali. Ministar je izjavio da država zajedno sa Privrednom komorom i Republičkim zavodom za statistiku radi veliko istraživanje o privredi, da do 10. avgusta pitaju 1000 firmi kako stoje sa kupcima, dobavljačima, tržištima, i da će tek nakon toga videti kakva je slika privrede.

"Nakon toga ćemo izaći, videti šta treba da uradimo i dovoljno smo odgovorni da to i uradimo, ukoliko bude potrebe", rekao je Mali, da bi pred kraj emisije dodao da će septembar biti prvi mesec kada ćemo znati "kako stojimo", da treba da se sačeka do tada.

"Nakon toga ću biti veoma specifičan, konkretan i decidiran kada je u pitanju neki novi paket mera ili neka nova podrška našoj privredi", zaključio je Mali.

Međutim, nepuna 24 sata kasnije, "došao je" septembar i to veliko istraživanje o stanju privrede bilo je završeno.

"Za jul i avgust daćemo po 60 odsto od minimalca za sve radnike u malim i srednjim preduzećima, hoćemo da finansijski pomognemo 1.051.000 preduzetnika, najmanje jedan mesec odložićemo plaćanje poreza i doprinosa, uvešćemo i dodatni moratorijum pod određenim uslovima za plaćanje kredita kako za pojedince tako i za firme bar za još dva meseca", rekao je Aleksandar Vučić u drugom Dnevniku RTS-a 22. jula, dan nakon što je dvojac Mali – Čadež ustvrdio da para nema i da se čeka septembar.

"Ovo samo unosi zabunu u našu ekonomsku javnost, dodatno i bez potrebe povećava neizvesnost u privrednom odlučivanju i ta neizvesnost u velikoj meri blokira i parališe privredni život. Dakle, neizvesnost je ogromna već samo zbog epidemije, a posebno ako se tome doda i ta konfuzija koja dolazi sa našeg političkog vladajućeg vrha, tako se od jedne štete pravi još mnogo veća šteta", kaže u intervjuu za "Vreme" dr Ljubomir Madžar, profesor emeritus Alfa BK univerziteta u Beogradu.

Madžar napominje da je epidemija proizvela neke efekte koji su zajednički za sve zemlje na svetu, koji su univerzalni, a da, povrh toga, postoje i neki specijalni efekti, "specijalne posledice koje su karakteristične za našu stvarnost i naše političke zvaničnike, naše dodatne specifične teškoće".

"Kada je reč o padu proizvodnje, neki sektori prosto su prestali da rade – turizam, ugostiteljstvo, saobraćaj, posebno vazdušni saobraćaj. Epidemija je umrtvila jedan deo privrede, a efekti se sa tog dela prenose na druge delove i to tako što se smanjuje uobičajena tražnja, ona koja ide od sektora do sektora, jer sektori su međusobno povezani, a javlja se i parališući efekat neizvesnosti koji privredne subjekte navodi na to da stanu i da sačekaju, da se ne zalete u neizvesnu stvarnost, jer je ta stvarnost nepoznata, nema se iskustava, nema se podataka ni informacija o takvim situacijama, jer privreda pogođena epidemijom nije isti objekt za upravljanje i ekonomsku politiku, kao privreda bez epidemije", kaže Madžar.

"VREME": Šta su naše, specifične teškoće?

LJUBOMIR MADŽAR: Jedna karakteristična i tipično naša politička manipulacija jeste da se te prognoze opadanja stopa rasta ističu kao nešto što je veliki ekonomsko-politički uspeh, jer se očekuje da će Srbija doživeti relativno manje opadanje proizvodnje nego neke druge zemlje. Međutim, to nema nikakve veze sa ekonomskom politikom, to je posledica različite strukture privrede. Na primer, Hrvatska ima oko 20 odsto učešća turizma u BDP-u, a Srbija manje od pet.

Ministar Ljajić je rekao tri odsto.

Tri, onda još gore. Ne može se očekivati da Srbija doživi uporedivo smanjenje proizvodnje sa Hrvatskom, kad Hrvatska bezmalo živi od turizma, a ovi naši političari su to odmah istakli kao nekakav uspeh – eto, mi ćemo bolje savladati epidemiju nego drugi. To je neistinito i nedo-

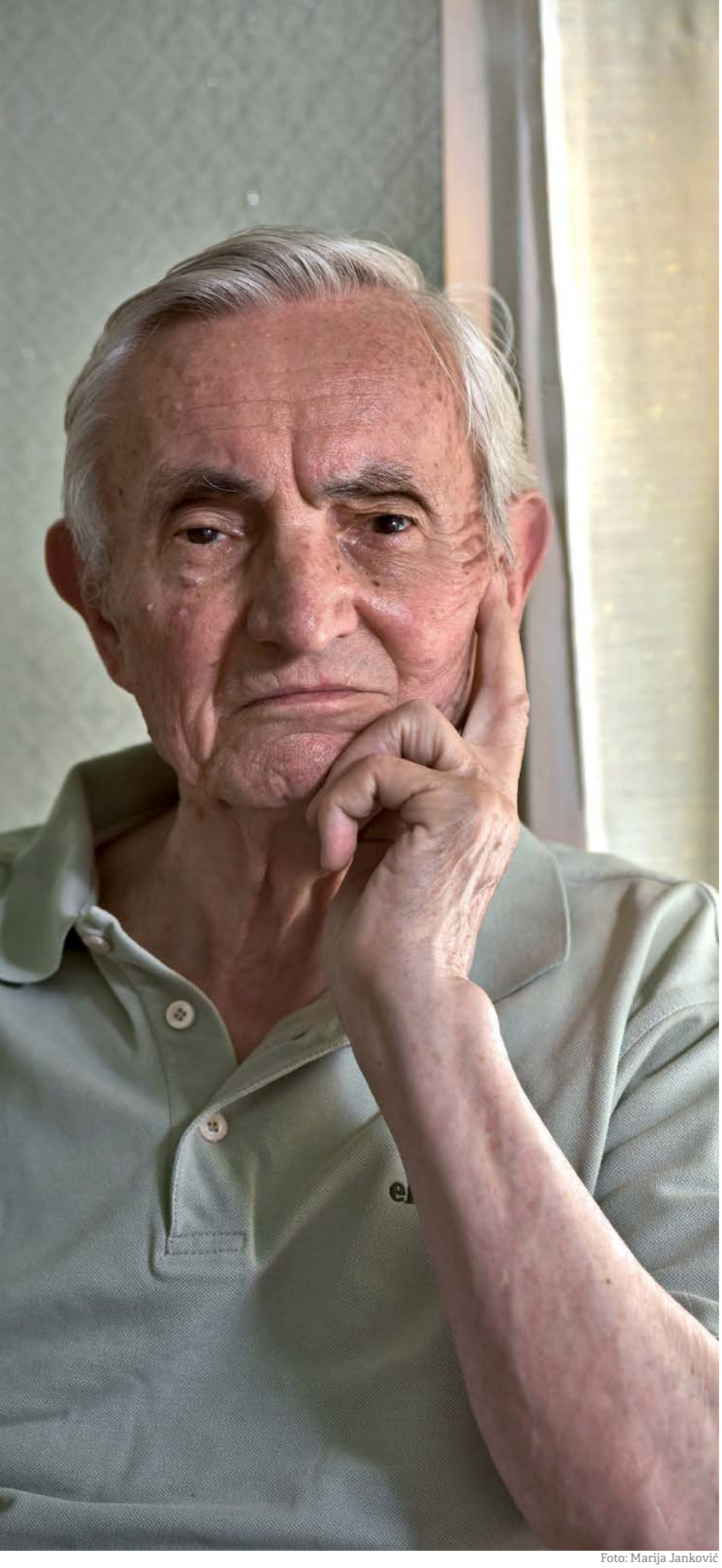

Foto: Marija Janković

zvoljeno, to ne bi smelo da se tako govori i ističe, jer je to politička manipulacija.

Da li se tom manipulacijom postiže neka ekonomska šteta?

To je pre svega politička stvar, ali to kvari politiku, jer po tom osnovu politika ubira neke poene i produkuje nejednakost u političkoj konkurenciji. A ne može biti dobro za zemlju u kojoj se politički procesi odvijaju tako što neki subjekti imaju ogromnu prednost nad drugima. Kad su subjekti u različitoj poziciji, a to je kod nas očigledno slučaj, onda konkurencija ne daje one dobre efekte koje bi inače dala.

Kada je reč o prognozama, dala je i Svetska banka prognoze o tome koliko će se smanjiti proizvodnja po pojedinim zemljama, pa u Srbiji manje nego u drugim zemljama... Mislim da te prognoze nemaju nikakvu naučnu i objektivnu osnovu. Prvo, ne zna se kakve će sve efekte epidemija proizvesti, jer to je jedna potpuno nova pojava, u vezi sa kojom nema iskustava, saznanja, niti postoje serije podataka. Drugo, ne zna se ni koliko će trajati – da li će biti drugog ili eventualno, daleko bilo, trećeg talasa, ili neće. U takvoj neizvesnosti, svaka prognoza je gledanje u bob i najverovatnije je da neće pogoditi stvarna kretanja koja će se dogoditi.

Oni predviđaju veliki skok Srbije u sledećoj godini. To i MMF kaže, nije da su samo naši političari.

To je utoliko neozbiljnije. Kakav crni skok, kad komarcu iščupate nogu, ode ceo komarac. Ako se to desi, to će biti puka slučajnost, jer ni Svetska banka ni MMF, niko nema dovoljnu empirijsku i znanstvenu osnovu za pravljenje ozbiljnih prognoza. Mislim da Svetska banka daje te prognoze sa dvostrukom motivacijom.

Prvo, da malo umiri privredne subjekte širom planete, da se ne plaše baš toliko, da ne ispadnu ta očekivanja grozomorna i strašno pesimistička, da ipak nastave da rade, da se ne obeshrabre sasvim. Druga stvar je da ih nekako motivišu na neke poduhvate, da život ne stane potpuno i da se ne blokira u celosti. To su više vanprognostički motivi za davanje prognoza, nego motivi objektivnog sagledavanja budućnosti da bi se racionalnije definisala ekonomska politika. »

Šta je Srbija uradila za ovo vreme? Kakve su bile naše mere, šta je trebalo da uradimo, šta smo još mogli da uradimo?

Podrška privredi je u principu ispravna i na mestu. To ne može da se kritikuje, jer gotovo nema zemlje koja na neki način nije priskočila privredi u pomoć i pokušala da smanji taj strahoviti udar koji je epidemija izazvala. Kod nas ipak postoje neke specifičnosti. Najpre, ne postoje neki objektivni kriterijumi za raspodelu te podrške i pomoći. Ne postoje zato što takvih epidemija nismo imali u prošlosti i što nemamo ni znanja ni iskustva sa njenim učincima i posledicama.

Ali, od marta gledamo šta se dešava i ko je tu najviše pogođen. Zar nije bar sad u ovom drugom krugu pomoći bilo moguće da se ide ciljanim merama, a ne opet svima?

To me dovodi do druge napomene koja pogoršava ekonomsku politiku kod nas, a to je da je odnos ekonomske politike prema privredi sav u znaku dominacije politike i vlasti. Naša vlast se u privredu meša daleko više nego u većini drugih zemalja, ima nezdravu sklonost da komanduje u privredi, da vršlja po privredi, a to onda ima za posledicu da bi u raspodeli te podrške, u alokaciji tih sredstava i kreditnih olakšanja moglo da bude grdne pristrasnosti, da miljenici vlasti prođu daleko bolje od onih koji nisu sa vlašću tako čvrsto skopčani. Ta pristrasnost je veliki rizik, mora se to istaći.

Vrednost drugog kruga pomoći iznosi maltene onoliko koliko je potrošeno na meru od 100 evra svakome – oko 300 miliona evra za 60 odsto minimalca dva meseca i još toliko na odlaganje poreza i doprinosa za još jedan mesec. Koliko je pomogla, a koliko odmogla ta mera od 100 evra?

Nije isključeno da se te mere, možda, ako to bude ikako moguće, primene i nadalje, u daljoj budućnosti, sve zavisno od toga koliko će epidemija da trese privredu, tako da to nisu konačne brojke. Ali, dobro ste uočili da je to što je ukupno dodeljeno privredi, manje od posledica jedne, po mom mišljenju, totalno neracionalne, neprimerene i nepotrebne odluke da se odraslim građanima Srbije svakome da po 100 evra, što je koštalo oko 600 miliona evra. To je primer jedne predizborne, nezdrave, ekonomski i politički neopravdane odluke. Ona možda i nije motivisana nekim izbornim željama i aspiracijama, ja ne znam šta je bilo u njihovim umovima i intimnim željama, ali to zaista objektivnom posmatraču deluje kao jedna čisto predizborno motivisana odluka, dakle, jedna nedopuštena odluka, odluka na liniji političke manipulacije, koja takođe, i to znatno, diferencira uslove na političkom tržištu, tj. doprinosi situaciji u kojoj akteri nastupaju u političkoj konkurenciji sa krajnje neravnopravnih i nejednakih pozicija.

To ne može biti dobro ni za politiku ni za zemlju. To je dobro samo za one koji su na vlasti i koji na taj način, koristeći društvena sredstva, sredstva poreskih obveznika, isteruju svoje partikularne interese, pa makar da ih je i 700.000 upisanih u stranku.

Siniša Mali je rekao, otprilike, da je ta mera od 100 evra dobro pogođena, jer eto oni su planirali jedan

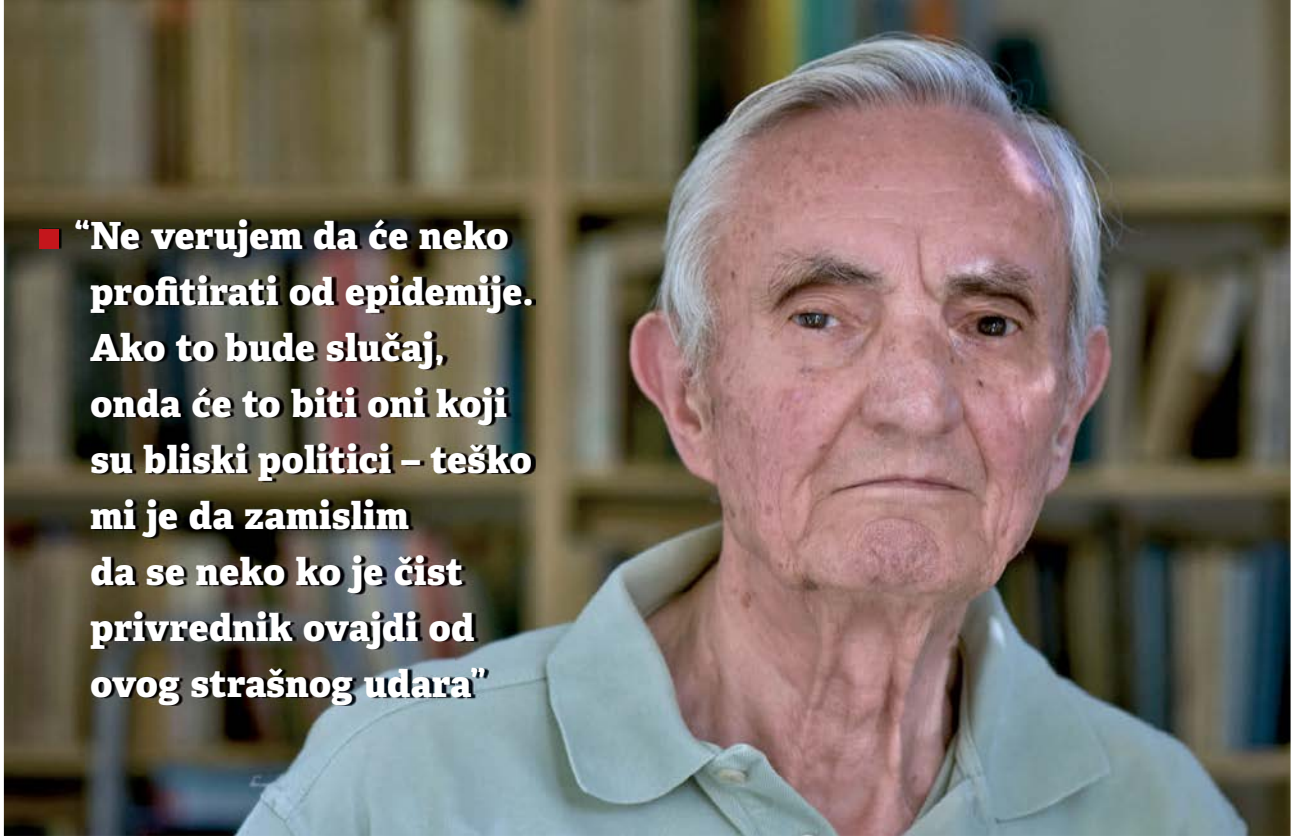
Koliko je koštala epidemija?

"Naša vlast se previše meša u privredu i previše odluka donosi koje su privredi nametnute. Ali ne samo da donose te odluke, koje bi drugi trebalo da implementiraju, nego se meša i u samu implementaciju. Tako da je kod nas najviši državni vrh ugovarao kupovinu respiratora i to isticao kao svoj veliki doprinos i veliku zaslugu. A ja mislim da je poražavajuće po neku zemlju kada se u te čisto poslovne transakcije uplete neko iz visokog političkog vrha koji za taj posao nije specijalizovan. On može da donese načelno odluku – potrebni su nam respiratori, spasavamo ljudske živote – ali sama transakcija traži poslovnu ekspertizu. To treba da rade ljudi specijalisti, koji su za to školovani i imaju dovoljna znanja.

Bilo je govora i o tome koliko nas košta borba protiv epidemije, pa su postavljana i neka pitanja, a odgovori su bili u vidu nezdravih i krajnje odbojnih i antipatičnih floskula da su ljudski životi dragoceni i da je postavljanje pitanja troškova neumesno, jer je život svetinja. Ali ja kažem da je to još jedna manipulacija i nedozvoljen način odgovora i reagovanja na kritičke primedbe, jer svaki posao, a posebno komplikovani posao borbe sa epidemijom, ima u sebi sadržane različite opcije i alternative i ne može se odabrati dobra opcija, a da se ne vodi računa o troškovima. Ja sam par puta, dok me nije izdalo strpljenje, pratio one konferencije za štampu u tri sata po podne i ne sećam se da sam bilo kada čuo reč "trošak".

Evo, aksiomatski i ako hoćete dogmatski, tvrdim da onaj koji ne uzme u obzir i trošak poduhvata kojeg se laća, taj ne može racionalno da deluje, niti racionalno da bira u skupu raspoloživih opcija. Pitanje troškova se svodi na sledeće pitanje: nije li bilo moguće isti broj života spasiti uz daleko manje troškove? Ili, ekvivalentno, nije li uz isti trošak bilo moguće spasiti veći broj života? Na to se svodi. Bez uzimanja u obzir troškova, nema racionalnog suočavanja sa epidemijom, kao što nema racionalnog delanja u bilo kojoj oblasti ljudskog života."

"Pitanje troškova se svodi na sledeće pitanje: nije li bilo moguće isti broj života spasiti uz daleko manje troškove? Ili, ekvivalentno, nije li uz isti trošak bilo moguće spasiti veći broj života? Na to se svodi. Bez uzimanja u obzir troškova, nema racionalnog suočavanja sa epidemijom, kao što nema racionalnog delanja u bilo kojoj oblasti ljudskog života"

“Ne verujem da će neko profitirati od epidemije. Ako to bude slučaj, onda će to biti oni koji su bliski politici – teško mi je da zamislim da se neko ko je čist privrednik ovajdi od ovog strašnog udara”

iznos da dobiju od PDV-a u julu, a dobili su nekoliko milijardi više, odnosno manje od 40 miliona evra. Za tih 600 miliona evra smo se zadužili. Da li ćemo morati i dalje da se zadužujemo, i od koga?

Mi smo se već dodatno zadužili. To dodatno zaduženje je preko tri milijarde evra. To nije mali porast duga i nije isključeno da će biti još zaduživanja, ali će ono biti sve teže i sve skuplje. Jer, logika zaduživanja je takva da što ti je dug veći, to su ti uslovi za nove dugove teži i nepovoljniji. Sa te strane, imamo ozbiljan problem. Sad se taj odnos duga prema BDP-u podigao sa 50 odsto na oko 57-58 odsto i to nije mala stvar, jer kad te neko finansira, kad ti odobrava zajam, on, pored ostalog, vrlo pažljivo gleda koliko si već dužan. Kad bih ja od vas tražio da mi pozajmite 1000 evra, vi biste prvo videli koliko ja već dugujem, pa ako negde već dugujem 20.000, vi mi ne biste dali, a ako sam čist i ništa ne dugujem, onda biste možda i razmisliti da mi date.

Kada je reč o novom zaduživanju, jedno je “morati”, a drugo je “moći”. Bojim se da će ovo “morati” biti iznad “moći”, a iz toga proističu vrlo nezgodne posledice. To bi uticalo na uslove zaduživanja, ali i na mogućnost zaduživanja. Jer, ako zemlja pređe neki prag zaduženosti, pa još ako je nerazvijena, a Srbija je jedna od najsiromašnijih u Evropi, onda je mali broj onih koji će biti voljni da prihvate rizik davanja zajmova takvoj državi.

Fiskalni savet je najavio gubitak 30–50 hiljada radnih mesta. Kako će iz tog ugla izgledati jesen u Srbiji?

Gubitak radnih mesta je planetarni, univerzalni fenomen, nema države koja nije pretrpela gubitak radnih mesta, a čini mi se da je u SAD stopa nezaposlenosti već porasla na 15 odsto. To je neminovnost, a to znači strašne, gotovo nepodnošljive socijalne posledice. Tu vidim još jedan problem: epidemija izaziva velike nejednakosti u raspodeli dohotka.

Prvi je na nivou pojedinih radnih mesta i radnih organizacija i sektora, jer nisu svi sektori ni sve firme jednako pogođene epidemijom. Neke su pogođene mnogo više, i tu dolazi do otpuštanja, to je najteži udar, a neki se prebacuju na minimalne lične dohotke, neki na smanjenje dohodaka... Ukratko, kad se sve to uzme u obzir, razlike u efektivnim dohocima biće mnogo veće nego što su dosad bili. Epidemija je slepa, ona ne bira kako udara, što rekao Krleža: “Ni med cvetjem ni pravice.” Tako i u toj epidemiji, neki će žestoko povući mačka za rep, a drugi će proći malo lakše. Teško mi je da zamislim da će neko profitirati od epidemije. Ako to bude slučaj, onda će to biti oni koji su bliski politici – teško mi je da zamislim da se neko ko je čist privrednik ovajdi od ovog strašnog udara.

Mene čudi to što već dva meseca iz Ministarstva za rad i Ministarstva finansija stižu podaci da mi sada imamo više zaposlenih nego što smo imali u februaru. I to uporno pričaju, ispada maltene da je privreda profitirala od korone, kada je reč o radnim mestima.

To čudi i mene. Ja sam jako skeptičan u pogledu istinitosti te tvrdnje. Samo bih podsetio da je ne jednom iz Republičkog zavoda za statistiku dolazilo do nekakvih informacija za koje se ispostavilo da su nekonzistentne, da su logički neusaglašene. Fiskalni savet, odnosno Pavle Petrović sa svoja dva saradnika, napisao je jedan tekst u kome kaže “postoje ribe koje lete, ali su one veoma retke”, i mala je verovatnoća da se desilo ono o čemu je tada izveštavao RZS, a to je bio porast zaposlenosti dok su sume doprinosa na zarade ili stagnirale ili se neznatno povećavale. Ako se tada toliko povećala zaposlenost, kako da se ne povećaju doprinosi na dohotke, to je bio jedan od njihovih argumenata.

To bi bio jedinstven slučaj u svetu da sada, kad privreda trpi tako žestoke i teške udare, dolazi do porasta zaposlenosti, to ne ide.

Ali, da se vratim na dohotke. Drugi aspekt raspodele je za mene još interesantniji, a to je da je svet rada usled epidemije u celini gledano već doživeo smanjenje dohotka, a da će penzioneri i eventualno zaposleni u državnim službama svoje dohotke zadržati – to je sa vrha vlasti već bilo obznanjeno. To bi onda makroekonomski i makropolitički gledano značilo da je svet rada znatno pogoršao svoj »

položaj u odnosu na ovaj pasivni svet nerada.

Nije dobro po društvo da se svet nerada nađe u relativno znatno povoljnijoj situaciji u odnosu na svet rada. Verujem da će Fiskalni savet morati da smisli neki predlog u vezi sa tim, ali će biti velikih problema oko zakonskih rešenja, jer penzije se temelje na zakonskim pravima ranije stečenim, koja se po Ustavu ne smeju menjati.

Već su se menjala 2014.

To je bio presedan, vlast je to preživela, ali ne može biti dobro kada se propisi i pravila tako drastično krše.

Ovi koji su u javnom sektoru već dugo, dugo imaju znatno veće prosečne zarade nego u privatnom sektoru, to nije ništa novo.

Koliko se ta pomoć države privredi kosi sa tim načelima? Država je pomagala 2008, sada opet.

Ne bih smatrao da se mnogo kosi sa tim načelima, zato što je epidemija krajnje izuzetna i nenormalna situacija. Ono što važi u normalnom poretku stvari, to ne mora da važi u situaciji kada je privreda pogođena jednim snažnim, razornim udarom. Ali to jeste opasno, jer te pomoći povećavaju ulogu države u privredi i u društvu, jačaju moć političkih krugova u odnosu na ostatak društva.

To je kod nas posebno opasno, jer smo mi jedno politički dominirano društvo, u kome politika i vlast imaju nezdravo veliki uticaj. Sad kad još počnu da dele podršku i pomoć, onda će još više ojačati i od toga puca kičma. To je veoma opasna tendencija, posebno ako se uzme u obzir činjenica da kod nas vladavina prava nije ni približno na nivou na kome bi trebalo da bude, da je korupcija raširena.

“Ako me neko pita ko će srušiti ovu vlast, moj odgovor bi bio: sama ta vlast. Ona samo može da se uruši, a ne može da se sruši spolja, jer su ovi spolja suviše nemoćni i suviše razjedinjeni. Oni funkcionišu u jednom demokratskom sistemu, mislim na opoziciju, gde svako ima neke svoje programe i političke ideje, tu nema onog objedinjujućeg i apsolutizujućeg pritiska i učinka na jednoj političkoj platformi.

To je jedna od konstanti našeg privrednog i društvenog života. Oni van privrede, u administraciji i državi, uvek su imali veće plate nego oni u privredi, to je bilo čak i u vreme socijalističkog samoupravljanja.

Nije samo administracija nego i u državnim firmama. Najavljeno je da će u EPS-u prosečna zarada ove godine biti oko 100.000 dinara.

Ne samo to, kada je došlo 2014. do smanjenja zarada, EPS je uspeo to da zaobiđe i ništa im nije bilo onemogućeno. Država je tu bila ili nemoćna ili nevoljna da tu deformaciju otkloni.

Evo jedno načelno pitanje. Kažete da u ovakvim situacijama svuda države pomažu privredi. Znamo svi koja su vaša ekonomska načela.

Pavle Petrović je sa svoja dva saradnika napisao jedan izvanredno važan rad u “Ekonomici preduzeća”, gde dokazuje da zbog nepostojanja vladavine prava i odgovarajuće nesigurnosti i selektivne primene propisa i korupcije, privreda gubi jedan procentni poen od svoga rasta. I ako je od 2012. naovamo rast bio oko tri odsto u proseku, onda to znači da smo trećinu tempa rasta izgubili zbog korupcije i bespravlja.

A opet, pokazuje se da to sve može tako unedogled. Ne postoje nikakve posledice, nema odgovornosti za to. Mi se hvalimo da smo najbolji u Evropi u prvom kvartalu po rastu, a ovamo smo među poslednjima u rastu u poslednjoj deceniji.

Nedozvoljeno je rast u jednom kratkom periodu isticati kao nekakav razvojni uspeh. Razvojni uspeh ne može biti tokom tri meseca, oni se mere i određuju prema učincima u toku bar desetak godina, tako se gleda na privredni rast. Uvek možete da odaberete neki kratak period kad zbog nekih slučajnih faktora privreda skoči. Jedne godine može da omane poljoprivreda, pa BDP bude smanjen za jedan procentni poen, da se sledeće godine vrati u normalu i dobili ste taj procentni poen rasta. To isticati kao neki uspeh je totalno deplasirano i nedozvoljeno.

Kako utiče na ekonomiju ova nesmenjivost vlasti na izborima?

To ima svoje korene u monopolu nad sredstvima masovnog informisanja. Srbija se deli na dve Srbije, po mom mišljenju. Jedna se sastoji od dva odsto upućenih, informisanih, obrazovanih i analitički osposobljenih ljudi, i na ostalih 98 odsto te mase koja nije obaveštena, koja sluša samo medije kojima dominira država i koja guta te floskule koje se nude sa vrha vlasti.

Međutim, ni to ne može beskonačno da traje. Može da traje dugo, ali, kada se klijentela, koja uživa prednosti vlasti i politike, toliko namnoži da više nema sredstava za zadovoljenje njenih aspiracija, onda u krugovima vlasti dolazi do nezadovoljstva i pucanja. Vi vidite da je vlast uspela da samelje opoziciju, da je totalno satre, da nikakvu političku moć nema.

Ako me neko pita ko će srušiti ovu vlast, moj odgovor bi bio: sama ta vlast. Ona samo može da se uruši, a ne može da se sruši spolja, jer su ovi spolja suviše nemoćni i suviše razjedinjeni. Oni funkcionišu u jednom demokratskom sistemu, mislim na opoziciju, gde svako ima neke svoje programe i političke ideje, tu nema onog objedinjujućeg i apsolutizujućeg pritiska i učinka na jednoj političkoj platformi. Drugim rečima, nema autoritarnog totalitarizma, koji zbija veliki broj političkih aktera u jednu celinu. To je moguće dok traje, to valja dok traje, ali ne može beskonačno da traje. I Milošević je trajao dugo, ali je ipak dotrajao. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Opsada i granatiranje Sarajevske

Ako se promeni jedno jedino ime, možete smatrati da su promenjena sva. Kao što su i promenjena još kada ste otćutali Zagrebačku, Travničku, Ohridsku, Zadarsku... I vi drugi takođe, u gradovima iz prethodne rečenice, a i svim drugim!

Kad su odvodili (ulicu) Otona Župančiča nisam se pobunio jer ne znam ko je, dođavola, bio taj Oton Župančič, kad su odvodili Ohridsku nisam se bunio jer nisam ni letovao ni išao na ekskurziju u Ohrid... I tako je to išlo sve dok nisu došli i po moju ulicu. Ili po ulicu nazvanu po nekoj meni važnoj ličnosti ili gradu. Ili sam se prosto opsetio da možda nikada nikoga nije trebalo da odvedu, jer ako odvedu jednog, a mi ostali to oćutimo, nema razloga da ne odvedu i bilo koga drugog, pa i mene.

Tako bi, dakle, mogla da izgleda parafraza čuvene pesme pastora Martina Nimelera o onima koji odvode ljude (ili ulice, zašto da ne) nekuda odakle se ovi nikada neće vratiti, a "pošten svet" ćuti jer mu se čini da se njega to ne tiče. I u Beogradu, i širom Srbije, i širom ubijene Jugoslavije već tri decenije u kontinuitetu traju ta odvođenja ulica, trgova i drugih toponima u mrak odakle se neće vratiti. Možeš lepo da zamisliš crnu trojku kako odvede nekog, šta znam, Goce Delčeva (u Beogradu) ili Lolu Ribara (u Zagrebu), ili ne znam već koga u Sarajevu ili Prištini, prisloni mu pištolj na čelo i gurne njegovo (ionako odavno simboličko) telo u jendek, tj. u ropotarnicu istorije, u projektovani prezrivi zaborav. Radili su to, i rade i dalje, razni, radili su to i u Beogradu i pre univerzalno sramne pojave zvane Vesić Goran, ali su žrtve likvidirali pojedinačno ili u parovima; ne pamtim da je pre Vesić Gorana iko bio naumio da sprovede masovni i neselektivni pokolj nad beogradskim ulicama po etničko-teritorijalnom principu, i da u isti mah likvidira silne ulice čiji je jedini greh što se zovu po nekom gradu (ili, ređe, ličnosti – one su već prethodno dobrim delom posmicane) koji nije iz Srbije, ali jeste iz Jugoslavije. Iz zemlje, dakle, koja nije nama nikakvo egzotično inostranstvo i pusta Tunguzija, nego je zemlja u kojoj smo svi mi rođeni i odrasli – i najbolji i najgori među nama, i Arseni Dedići i gorani vesići (uzgred, sreća da Arsen nema ulicu u Beogradu, jer bi mu je ovaj zlokobni gnom oduzeo).

O uvek i bez izuzetka idiotskim i banditskim akcijama nasilja nad istorijom i pamćenjem kroz tendenciozno preimenovanje ulica i trgova toliko sam pisao da bih debelu knjigu od tih tekstova mogao da napravim – sve uzalud, naravno, ako (u)zaludnost merimo uticanjem na događaje. Hohštapleri, lupeži i "šverceri vlastitih života" (Milan Kangrga) ne haju, nego sprovode svoju besčasnu "agendu". Kako god, trebalo bi da sam do sada oguglao i da me ništa ne može skandalizovati, ali ko je ikada rekao da je moguće makar i zamisliti dubinu dna do kojeg i Vesić Goran (kao lik) i vesić goran (kao pojava) mogu da se spuste?

Ideja ove pojave gnomske je, dakle, ova: izbrisati iz beogradske geografije i po mogućnosti iz kulturne i emotivne memorije sve što je asocirano sa nekadašnjom zajedničkom državom, a da nije u nekom barem potuljenom tumačenju "srpsko" ili "prosrpsko", šta god to značilo u maglenim glavama koje smišljaju ovakve pizdarije. Ideja je sama po sebi šovinistička, a nimalo ne dobija na šarmu objašnjenjem da se radi o "reciprocitetu" i da tako postupamo prema "onima koji nas ne vole". Najpre, ne voleti vesić gorana i slične pre je stvar dobrog ukusa nego zlih namera, a drugo, i važnije, ovakvo rezonovanje otkriva ponor duhovne bede svog nosioca: nije topografija jednog grada nešto što postoji zbog tamo-nekih-koji nekoga vole ili ne vole, nego zbog grada samog i zbog njegovih građana. Ne zove se neka ulica Makedonska da polaska Gruevskom ili Zaevu, niti se zove Šibenička (bilo bi pravilnije Šibenska) zbog toga da se Arsen Dedić ili Igor Mandić ovde osećaju više doma, nego zbog onoga što Beograd i Beograđani kroz istoriju imaju ili su imali s Makedonijom ili Šibenikom. Ali, kako to objasniti malograđanskom tupoumlju – trenutno zatočenom u telu vesić gorana – kad je njemu to nepojmljivo? Kad ono misli da su istorija i kultura trange-frange trgovina, i to buvljačkog nivoa?

Razume se da se ono nešto preostale javnosti s razlogom najviše uznemirilo zbog ideje da se preimenuje Sarajevska ulica (a onda i Mostarska). Tog preimenovanja verovatno neće biti, evo je i "predsednik Vučić zamolio da se od toga odustane". Da današnji, postjugoslovenski Beograd ima neki poseban dug prema Sarajevu, to negde osećaju čak i oni koji inače ništa drugo ne znaju i ne shvataju, najčešće jer ne žele da znaju i shvate, o tome šta se to i kako dogodilo kad nam se zajednička domovina raspadala, shvata to čak i taj Vučić koji ima i veoma lični dug iz vremena kada je kao napaljeni četnički mladac vilenio nad zapaljenim Sarajevom, samo ne shvataju besramne aistorijske pojave poput vesić gorana, pa im se mora s vremena na vreme narediti da "nahrane prasiće i ne diraju dugmiće". Ali, to će povlačenje biti i lažna pobeda pristojnosti i razuma ako sve drugo ostane kako su vesići naumili, jer su i druge ličnosti i gradovi s tog spiska za odstrel metkom u potiljak podjednako nedužni svakome osim toj zaumnoj pojavi dogradonačelničkoj. Zato, i ako se promeni jedno jedino ime, možete smatrati da su promenjena sva. Kao što su, uostalom, i promenjena još kada ste otćutali Zagrebačku, Travničku, Ohridsku, Zadarsku... I vi drugi takođe, u gradovima iz prethodne rečenice, a i svim drugim!

Sitnoj, prostačkoj mržnjici i ignorantstvu valja se suprotstaviti, svako onim sredstvima koja su mu dostupna. Meni su tako, u gradu mog odrastanja, oduzeli ime ulice u kojoj sam odrastao. Ime joj nisam mogao vratiti, ali sam po njoj nazvao knjigu, pa u njoj živi. Vi nazovite nešto drugo. Neka se po dobrom zovu dobre ulice, a neka goranima vesićima ostane samo Ništa, da se zove po njihovom sadržaju. ¶

Prilog za istoriju neodgovornosti

Sveopšta napetost, broj obolelih koji nikako ne pada, bes lekara, arogancija vlasti i Kriznog štaba, sumnjiva statistika i čudni rezultati pi-si-ar testova postaju polako deo svakodnevice. U aprilu su nas upozoravali na "novu normalnost" iako smo mi ovde davno zaboravili kako izgleda i stara normalnost. Poštenije je reći da živimo "novu nenormalnost"

Da nam neko sada, kolektivno, celoj Srbiji, ponudi da se vratimo u, recimo, april 2016. kada je porušena Savamala, ili u novembar 2019. kad je pretučen Borko Stefanović, što je pokrenulo talase protesta, da li bismo pristali? Ili da se vratimo u onaj dan (13. mart 2015) kad je pao helikopter Vojske Srbije koji je transportovao bebu iz Novog Pazara? Možda su majske poplave 2014. bolji izbor? Da li je, zaista, iko uopšte mogao da sluti da će nam sve one reči – afera, tragedija, skandal, kataklizma – danas biti nedovoljne da opišemo stanje u Srbiji tokom epidemije novog korona virusa? Istina je da se sa virusom korone zlopati ceo svet, ali Srbija ima svoje specifičnosti, zbog kojih je, blago rečeno, originalan slučaj. Konkretno: uprkos tome što je kovid-19 nova, neistražena bolest, mi imamo sasvim dovoljno materijala za preispitivanje odgovornosti gotovo svih donosilaca odluka za nekontrolisano širenje zaraze od 6. marta naovamo.

Mi imamo predsednika zemlje koji se u javnosti ukupno dva puta pojavio sa zaštitnom maskom na licu iako je ona obavezna za sve u zatvorenom prostoru. Predsednik Vučić dodatno je neodgovoran jer javnost odlično zna (od njega smo saznali) da mu je od kovida-19 prvo oboleo sin, a potom i najbliži saradnici sa kojima se, bez zaštite, naravno, grlio i znojio u izbornoj noći 21. juna. Imamo Krizni štab za koji ne znamo koliko članova broji, kad je formiran, kakve su mu nadležnosti – sami članovi kažu da je to telo savetodavno i može da izdaje samo preporuke koje nisu obavezujuće, dok je pred-

IZMORENI I PONIŽENI:
Lekari u Srbiji
Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

sednik države do sada nebrojeno puta rekao kako je on lično hteo da uvede neku meru, ali mu Krizni štab nije dozvolio.

K KAO KRIZNI ŠTAB

Javnost Srbije zna svega nekoliko članova Kriznog štaba za suzbijanje zarazne bolesti kovid-19. To su Predrag Kon, Darija Kisić Tepavčević, Mijomir Pelemiš, Branislav Tiodorović, Srđa Janković (ubačen naknadno) i nezaobilazni Branimir Nestorović. Jedan deo ove ekipe prvi put smo videli na okupu 26. februara, na konferenciji za novinare koja je danas u javnosti poznata pod dva neformalna naziva: "najsmešniji virus" i "šoping u Milanu". I jedno i drugo odnosi se na izjave Branimira Nestorovića, koji se sa tada izuzetno kritičnom situacijom, ne samo u Milanu, nego u celoj Lombardiji sprdao, savetujući ženama šoping jer "estrogen štiti od virusa", a "trenutno nema gužve". Isti taj Nestorović kasnije se u javnosti zaplakivao jer je njegov humor bio neshvaćen, a još kasnije digao ruke od svake ozbiljnosti, pa uz pomoć cirkusko-režimskih medija napravio kult oko sebe. Ne pada nam na pamet da ovde nabrajamo sve njegove ispade, ali ćemo se kasnije pozabaviti time kako je doprineo pojavi tzv. korona-skeptika, ljudi koji negiraju postojanje virusa, a koje internet globalno zove – kovidioti.

Za sada nam je najbitnija Nestorovićeva izjava da je Srbija imala Krizni štab još u februaru, kad mnoge druge zemlje nisu. Prvo, pre Srbije, krizne štabove su imale Hrvatska, Litvanija, Makedonija, Austrija, Albanija, Španija, pa i Kosovo, u zavisnosti kako ga računamo, a teško da Nestorović misli da je kosovski krizni štab prvi u Srbiji. Pre će biti da kao obred inicijacije smatra 26. februar. Međutim, Vlada Srbije je tek 13. marta obrazovala Krizni štab u obliku kakav danas znamo. Dakle, nedelju dana nakon (zvanično priznatog) prvog slučaja kovida-19 i u trenutku kad smo već imali 34 obolela.

Evo kako glasi cela vest sa sajta Vlade Srbije od 13. marta: "Vlada Republike Srbije donela je na današnjoj sednici niz novih mera koje su usmerene na suzbijanje i sprečavanje širenja virusa korona u našoj zemlji. Kako bi se obezbedilo blagovremeno i usklađeno postupanje i preduzimanje aktivnosti nadležnih organa, organizacija i službi, kao i drugih subjekata koje se odnose na suzbijanje zarazne bolesti COVID-19, obrazovan je Krizni štab za suzbijanje zarazne bolesti COVID-19. Za korukovodioce Kriznog štaba imenovani su predsednica Vlade Srbije Ana Brnabić, ministar zdravlja Zlatibor Lončar, direktor Republičkog fonda za zdravstveno osiguranje Sanja Radojević Škodrić i pokrajinski sekretar za zdravstvo Zoran Gojković. Članovi ovog tela su direktori relevantnih instituta i klinika, kao i predstavnici drugih relevantnih tela. Na sednici je obrazovan Krizni štab za otklanjanje nastalih i sprečavanje mogućih štetnih posledica zarazne bolesti COVID-19 po privredu. Korukovodioci ovog kriznog štaba su predsednik Republike Srbije Aleksandar Vučić, ministar finansija Siniša Mali, predsednik Privredne komore Srbije Marko Čadež i guverner Narodne banke Srbije Jorgovanka Tabaković."

Ako se zadržimo na delu vesti koji kaže: "Članovi ovog tela su direktori relevantnih instituta i klinika, kao i predstavnici drugih relevantnih tela", jasno je zašto ne znamo ko je sve u Kriznom štabu ni koliko ima članova. Videli smo fotografije i snimke sa zasedanja, ima tu ljudi kao na omanjoj svadbi. Epidemiolog Predrag Kon izjavio je u jednom momentu da ih ima oko 40.

No, koja je uloga Kriznog štaba nije jasno ni iz vesti na sajtu vlade (u Službenom glasniku odluka o obrazovanju štaba nikada nije objavljena), ni iz Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti. U teoriji, tj. u zakonu, uopšte ne postoji mogućnost formiranja kriznog štaba, naročito ne na način na koji je to urađeno kod nas.

Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti u članu 11 kaže: "Radi utvrđivanja stručnih stavova o očuvanju i unapređenju zdravlja, sprečavanju i suzbijanju zaraznih bolesti, lečenju i zdravstvenoj nezi kao i o unapređenju i razvoju organizacije zdravstvene službe koja se bavi prevencijom, suzbijanjem, lečenjem zaraznih bolesti i podrškom obolelih zasnovane na dokazima i međunarodnim preporukama, osniva se Republička stručna komisija za zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti (u daljem tekstu: Komisija). Komisiju iz stava 1. ovog člana, na predlog Zavoda (Institut 'Milan Jovanović Batut' (prim. nov.) i referentnih zdravstvenih ustanova, obrazuje ministar. Komisija razmatra aktuelnu epidemiološku situaciju zaraznih bolesti u Republici Srbiji na osnovu izveštaja Zavoda, uspešnost realizovanih programa na teritoriji Republike Srbije i daje zaključke i preporuke za unapređenje zaštite stanovništva od zaraznih bolesti. Zavod obavlja stručne, administrativne, tehničke i informativne poslove za potrebe Komisije."

Po opisu posla Komisije za zaštitu stanovništva od zaraznih bolesti, dalo bi se zaključiti da je to naš Krizni štab. Po načinu na koji je štab formiran (izglasavala ga je cela vlada, ministar zdravlja se pitao malo do nimalo), on nije komisija kakvu predviđa zakon. Dakle, ništa nam nije jasno, ostajemo u limbu zbunjenosti, iako članovi Kriznog štaba svakog dana u 15 sati čitaju brojeve, koji se, ostavićemo i to za kasnije, ne slažu jedni sa drugima.

L KAO LEKARI

U trenutku kada je prošli broj "Vremena" odlazio u štampu, spisak lekara pobunjenika koji kroz inicijativu "Ujedinjeni protiv kovida" traže smenu Kriznog štaba sastojao se od 500 imena. Sedam dana kasnije, ima ih 2700 i raste. Na inicijativu Darije Kisić Tepavčević i Zlatibora Lončara, potegla se u javnosti rasprava o tome koliki je procenat od ukupnog broja lekara potpisao tu peticiju. Zvanično, svi su prihvatili tvrdnju Darije Kisić da ih je 33.000, pa po tome računaju postotak. Dva su se slučaja izdvojila kao simptomatični u vezi sa tim šta vas može snaći kad ste lekar koji se ne slaže sa zvaničnom državnom politikom u borbi protiv korone.

Doktorka Saša Ljuština sa Klinike za ginekologiju i akušerstvo Kliničkog centra Srbije dala je otkaz u ponedeljak 27. jula, posle šikaniranja koje je doživela samo dan nakon što je potpisala peticiju.

"U 10 sati mi je naređeno da promenim odeljenje, da ne ulazim u operacionu salu i da do 14 sati napustim svoju lekarsku sobu, odnosno da iznesem svoje stvari", rekla je doktorka Ljuština, dodajući da joj se posle toga niko više nije obratio ni da joj objasni zašto joj je naređeno da napusti lekarsku sobu, niti da povuče tu izjavu. Kada je saopštila da to ne može da uradi i »

Foto: Nikola Anđić/ Tanjug

ŠTA ZNAMO, A ŠTA NE:
Ko čini krizni štab; ko je protiv maski; šta nam zapravo testiranja govore

kada je zatražila od v.d. direktora da joj tu odluku da napismeno, dobila je odgovor da "nije dobila napismeno ni da uđe, pa neće dobiti napismeno ni da izađe". Prema njenim rečima, vršilac dužnosti direktora joj nije ukazao na neku od grešaka ili propusta u njenom dosadašnjem radu, tako da taj zahtev ne može da poveže ni sa čim drugim osim sa potpisom peticije.

Na pitanje da li je neko od kolega podržao, rekla je da 90 odsto kolega misli isto kao ona, ali da se plaše da to i kažu. Podršku joj je pružilo svega nekoliko ljudi i to ne javno, na Fejsbuku samo jedna doktorka, ali zato je podržavaju potpisnici peticije. Takođe, saznala je da je samo u jednom danu, u ponedeljak, kada je ona dala otkaz, 35 njenih kolega pod pritiskom povuklo potpise. Na pitanje šta će dalje, rekla da je na godišnjem odmoru do 10. septembra i da traži posao. Ako ga ne nađe u Srbiji, ima ponude iz Danske, Švedske i Nemačke.

Dr Stevan Orelj takođe je jedan od potpisnika peticije. Ovaj specijalista neurologije iz Sremske Mitrovice ima problema u bolnici u kojoj radi, a sve je počelo kada je 6. jula na jednom blogu saopštio broj hospitalizovanih u njoj. To, do tad, nije radio krizni štab u tom mestu. Protiv njega je anonimno lice podnelo krivičnu prijavu za izazivanje panike i nereda. Predmet je, kako je rekao za N1, iz nepoznatih razloga izmešten u Rumu iako je njegovo prebivalište u Sremskoj Mitrovici. "Ne znam čime sam to izazvao, jer sam objavio informaciju na blogu 'Mitrovica na Savi', koja je bila važna za građane srednjomitrovačke opštine i Srema, da 6. jula ima ukupno 15 hospitalizovanih pacijenata", rekao je doktor Orelj. Nakon toga, već sutradan, sledi brza reakcija lokalnih struktura, kaže Orelj, koji je naveo da resorni načelnik za zdravstvo tada izjavljuje da "anonimna osoba iz bolnice mora da snosi pravne konsekvence" zbog objavljivanja podataka koji su uznemirili građane Sremske Mitovice. Naprasno se oglašava Krizni štab, što do tada nije bila situacija, dodao je. Prema onome što doktor Orelj govori za medije, pritisak koji trpi nema direktne veze sa tim što je potpisnik peticije, ali kaže da mnoge njegove kolege trpe otvorene pretnje otkazom, promenom radnog mesta, pretnjama da se njihovo ime ukloni sa liste onih koji su podržali peticiju, rekao je: "Naglašavam, ovo je profesionalna peticija... Profesija da se drži profesije, a političari politike."

Političari se drže politike, pa se tako i političar Aleksandar Šapić drži političke tvrdnje da 2700 lekara jeste potpisalo peticiju, ali da "28.000 nije". Jedna od potpisnica peticije ponudila mu je preko Tvitera da se menjaju, da on obuče njen skafander iako će mu možda biti širi u ramenima. Peticiju je potpisala kao 381. lekar i nećemo vam otkriti njen identitet jer je spisak u međuvremenu ažuriran i potpisnici su poređani po prvom slovu imena, tako da ova drčna anesteziološkinja više nije pod brojem 381.

M KAO MASKE

Nošenje maski u zatvorenom prostoru obavezno je na teritoriji cele Srbije. Isto važi i za otvoren prostor kada nije moguće obezbediti distancu od dva metra. Prvi koji krši ovu zabranu jeste predsednik Srbije Aleksandar Vučić. Na pitanje N1 zašto na konsultacijama sa strankama o budućoj koalicionoj vladi, koje je prethodna dva dana održao u Predsedništvu, ali i na konferencijama za novinare, nije nosio masku, predsednik poručuje da masku nosi dok kamere nisu uključene.

"Potpuno ste u pravu i pokušaću da prihvatim, pre svega zbog primera, ne zbog toga što stvarno na bilo koji način nekoga ugrožavam, jer nikoga ne ugrožavam, vidite da postoji metar i po razmaka... Ali, kao što ste videli, ovde sam došao sa maskom i čim budem završio obraćanje, staviću je. Ja razumem vašu potrebu da u svakom trenutku mene za nešto okrivite, nisam primetio da ste se tako revnosno borili za zdravlje ljudi kad su upadali u Skupštinu, tukli policiju, gađali ih i kada je bilo jasno da će to biti prava biološko-medicinska bomba. Ali dobro je da i to građani vide. Ali prihvatam vašu kritiku, iako je ona formalna a ne suštinska. Ja sam neko ko bi trebalo da daje primer ljudima u Srbiji, i zato ću se postarati da što je moguće više i tu vašu dobronamernu želju u potpunosti poštujem", rekao je Vučić. Slučajno ili ne, tek, od tog dana nije se dogodilo da se neki član Kriznog štaba na redovnoj konferenciji za novinare ili u javnom nastupu pojavi bez maske.

Sa jednim izuzetkom, pogađate – Branimirom Nestorovićem. On se doduše više i ne pojavljuje u svojstvu člana Kriznog štaba, ali su ga neki građani našli u nekoj garaži i sada snimak tog susreta kruži društvenim mrežama, a na snim-

Foto: Jaroslav Pap/ Tanjug

Foto: Marija Janković

ku Nestorović govori kako maske nisu potrebne, pa čak kaže i da "nema korone".

E, sad, da zlo bude gore, ne samo u Srbiji, već širom sveta, pojavili su se pomenuti "kovidioti" koji negiraju postojanje virusa, tvrde da maske smanjuju dotok kiseonika, da se njihovi nošenjem udišu prethodno izdahnuti patogeni, i slične budalaštine koje je lako pobiti prostom činjenicom da hirurzi stalno nose maske i još nisu počeli da masovno padaju mrtvi po operacionim salama. Pobornicima teorija zavere logika nije jača strana, pa im ovo i ne vredi pričati. Problem je kad vas u nekom redu spopadnu i urlaju "Skini brnjicu!" Zato su ih na društvenim mrežama prozvali "brnjičarima", a predvođeni su ovdašnjim najpoznatijim protivnicima vakcinacije. Njihova imena nećemo ovde pominjati jer jedva čekaju da im ime izađe u mejnstrim medijima, a to zadovoljstvo im nećemo učiniti.

Pobednik nedelje je Sulejman Ugljanin, koji je smislio kako u Novom Pazaru niko nije umro od korone dok nošenje maske nije postalo obavezno, te je izneo hipotezu da je "neko u svaku stotu masku sipao virus". Od ove tvrdnje gluplja je samo ona da je žica u maski zapravo antena za 5G mrežu, mada se ta tvrdnja toliko raširila da i mi koji u teorije zavere ne verujemo, kad tražimo KN95 (epidemiološke) maske, pitamo: "Da li ima sunđer iza 5G?" Manje žulja i ne spada sa nosa onima sa manjom glavom.

"Brnjičari" i "antipetgeovci" imaju snažnu podršku "prskavaca" – onih koji tvrde da nas avionima za uništavanje komaraca zapravo prskaju sarinom koji daje iste simptome kao korona (ne daje, ali nećemo sad valjda da se gađamo racionalnim argumentima). Empirijski, čini se da ono čime iz tih aviona zaprašuju ne uništava ni komarce, a kamoli ljude. Nije šala, dovoljna nam je muka što moramo da pazimo na koronu, samo nam fali Zika ili virus Zapadnog Nila, koji je već potvrđen kod komaraca u Srbiji.

S KAO STATISTIKA

Na ovome se nećemo mnogo zadržavati jer smo u svakom broju "Vremena" od početka pandemije do danas naširoko objašnjavali kako se vodi zvanična statistika o broju zaraženih. U poslednjih nedelju dana, okuražili su se različiti gradovi, pa sada, osim Kragujevca, koji od početka daje dnevne izveštaje o novozaraženima u Šumadijskom okrugu, to radi još nekoliko okruga u Srbiji. Danima, kad saberemo to malo "lokalnih" izveštaja, ispada da je broj zaraženih u Beogradu – negativan. Zaista. Zbir izveštaja po okruzima veći je od "Batutove" dnevne statistike. Naravno, Krizni štab za ovo krivi aljkavost lokalnih zavoda za javno zdravlje, ali neće biti da je baš sasvim tako, jer smo iz "Batuta" dobijali oprečne odgovore o tome kako se vode pozitivni. U proseku, na 25 dana odgovor se menja: jednom kažu da u dnevni zbir ulaze i ponovljeni pozitivni, drugi put da su oni ozbiljna institucija i da u dnevnim izveštajima javnost obaveštavaju samo o novooboleli ma.

Broj testiranih u danu ove nedelje je u proseku oko 8000-9000, ali broj novootkrivenih slučajeva nema baš mnogo veze sa tim. To je na dan kada nastaje ovaj tekst konačno razjasnila Darija Kisić Tepavčević. Broj pozitivnih su testovi obrađeni u tom danu, a uzorci su uzeti u prethodna dva-tri dana, rekla je ona. Broj testiranih je broj onih kojima je u poslednja 24 sata uzet bris. Ostaje nejasno šta će nam onda ta dva broja zajedno, kad nisu ni u kakvoj međusobnoj korelaciji (ne može se izračunati procenat zaraženih među testiranima). Imalo bi smisla da se taj procenat računa na nedeljnom nivou. Opet ne bi bio sasvim tačan, ali bi bio malo tačniji od ovoga sada. Na sajtu covid19.rs više ne postoji kategorija "aktivni slučajevi", već samo broj hospitalizovanih. Autorka ovog teksta lično poznaje tačno 11 ljudi koji u ovom trenutku leže kod kuće sa pneumonijama. Od njih 11, četvoro imaju negativan pi-si-ar test. O pouzdanosti "sanšur" i "bi-dži-aj" testova koji se u Srbiji koriste već smo pisali, nema nijednog naučnog dokaza da su loši, naprotiv. Dakle, kao što smo već pisali, problem je u laboratorijama, stručnom kadru i reagensima. Od ove nedelje, u Vatreno oko su se vratili eksperti sa Biološkog fakulteta da analiziraju briseve. Naravno, volonterski.

Dakle, imamo Krizni štab koji nemamo, testove koji su dobri, ali ne rade, predsednika koji misli da je natčovek, pa ne može ni da primi ni da prenese virus, ekspanziju "brnjičara" koji misle da preko maske mogu da uhvate ultrakratke talase i slušaju Radio Luksemburg u glavi, lekare kojih nemamo dovoljno, ali ih rasterujemo ako dignu glas protiv nestručnosti Kriznog štaba i volontere. I imamo bolest za koju još ne postoji vakcina, a od nje se umire. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Mi smo i da
ali nismo p

"Vidim samo kontinuitet, ne vidim ništa suštinski drugačije u naprednjacima nego što je bilo ikada, niti da će biti suštinski drugačije nakon naprednjaka. Uvek ćemo imati predsednika sa nabujalim egom kao što smo uvek i imali, i uvek ćemo imati te ljigavce kojima je on okružen i tu vrstu politike koja je sama sebi svrha"

Osnivanjem sad već kultnog regionalnog književnog festivala "Krokodil", izdavaštvom, svojim autorskim knjigama, kolumnama i esejima, pisac Vladimir Arsenijević potvrđuje da, kako kaže za "Vreme", "valja biti društveno aktivan, ali ne tamo gde se odvija dnevna politika". Parametri koje je udruženje "Krokodil" postavilo između kulture i politike na regionalnom nivou jasan su odgovor na sve bivše i sadašnje anahronizme i nacionalizme, koji već predugo truju prostor Balkana, pre svega prostor bivše Jugoslavije.

Pored toga što je najmlađi dobitnik NIN-ove nagrade, i to za prvi roman koji je napisao, *U potpalublju* (1994), uz Arsenijevića se redovno vezuje i doba YU panka, žestoke i u to vreme avangardne supkulture tinejdžera rođenih šezdeset i neke. A to je vreme, kraj 70-ih i početak 80-ih, kada je muzički identitet, njegova estetika i ideologija, bio jedina, najoštrija, katkad i rovovska linija podele u svakodnevici neke nove generacije koja se tek formirala.

Fotografije: Lenka Pavlović

lje rupa, oslednja

"VREME": Da pođemo od panka. Ne toliko kao muzičkog identiteta, koliko kao žestine i gneva dela mladih na samom kraju sedamdesetih. Šta je bilo u osnovi tog buntovništva, protiv čega je ono bilo upereno?

VLADIMIR ARSENIJEVIĆ: Pank se uvek kretao između političkog anarhizma i nešto intimnijeg nihilizma, koji je bio usmeren protiv svih tih figura autoriteta koji su nama bili pred očima. U velikoj meri, to je bila tinejdžerska ideologija koja je profilisala ono što se na engleskom kaže *anger*, bes, žar koji tinejdžeri nose u sebi i koji nije nalazio put da izađe.

Principi koje je pank doneo bili su jako važni za tinejdžersko stasavanje. Pank nije muzika, kao što nije postojala ni hipi muzika. Hipici su svirali neki psihodelični bluz, pankeri su svirali neku vrstu ubrzanog rokenrola, ali bilo je tu i drugih primesa, kao rege kod Kleša, i raznih drugih stvari, što je sve vrlo brzo otišlo u postpank, koji se zaista rascvetao muzički i krenuo da koristi primese avangarde na razne načine.

Ali, suština panka je bila u tome da je on bio ideologija koja je govorila da je snaga u tebi, da ti nisu potrebni nikakvi autoriteti koji će aminovati ono što radiš, da je akademizam besmislica i da je mnogo važnije ako već imaš nešto da kažeš, da to na neki način i kažeš, nego da se usavršavaš muzički da bi to na kraju rekao. To sve staje u jedan od važnih principa panka koji je označen onom skraćenicom DIY, *do it yourself*, uradi sam. I to je ono čime smo se mi vodili. Znači, uzmeš te gitare, siđeš u podrum i počneš da sviraš. I '79. je počela da se profiliše tinejdžerska pank scena u Beogradu, pankeri su počeli da se okupljaju na nekoliko punktova u centru grada i nastali su prvi bendovi.

U smislu društvene angažovanosti panka, koje autoritete niste priznavali?

Naša prva pesma, benda Urbana gerila, išla je ovako: "Bojim se rata, baš me boli kurac za ciljeve NATO pakta". Levi terorizam je tada bio jako prisutan u Evropi: Brigate rosse, Majnhof grupa, ubijen je Aldo Moro, i mi smo o tome pevali. Naziv našeg benda bio je pokupljen iz novina, jer tada se najčešće pisalo "Urbana gerila hara Evropom". Nama je to bilo jako impresivno, estetika levog terorizma je bila jako impresivna, sve te petokrake koje nisu bile one petokrake koje su nam kačili na Trgu Marksa i Engelsa za 25. maj, tu smo uviđali jasnu razliku. Pank je zaista bio instrumentalan za stasavanje jedne generacije, što nije imalo veze samo sa muzikom. Saznavali smo za *Paklenu pomorandžu* Entonija Bardžisa takođe od pank bendova, iz njihovih intervjua, za *1984.* od Orvela, za *Vrli novi svet* od Hakslija, to su stvari koje su nekako bile prepoznate među pankerima, ali i muzika koja se širila van pank okvira. Sve je to širilo naše vidike na razne strane i pošto je pank u sebi već imao usađen kod za samouništenje, on i nije hteo da traje, kao što ništa što tinejdžeri rade zapravo ne želi da traje, sami pankeri su rekli da je pank gotov i krenuli dalje već godinu-dve kasnije.

Vidite li pank danas, opet ne u muzičkom smislu, nego kao društveni proces, kao antisistemski bunt? Je li pank ono što se upravo događalo na protestima ispred Narodne skupštine u kojima su prednjačili neki mladi ljudi puni gneva i besa?

Ne, nije.

Zašto? Ne nalazite u tome takođe otpor sistemu, autoritetu?

Ne nalazim. Današnje generacije imaju svoje vrednosti i način na koji ih ispoljavaju. Mnogo se ipak svet promenio u međuvremenu. Jasno mi je da pitanje vuče ka otporu autoritetima, ali postoji i drugi nivo toga šta je bio pank. Kada gledamo unazad, pomislimo kako je Jugoslavija bila jedna živahna, dinamična zemlja, ali mi smo se u Jugoslaviji osećali kao u nekoj rupi spram Engleske, na primer. Videli smo da nismo iza gvozdene zavese, ali tu smo negde, po celom ambijentu u kome smo živeli. A ovde je sve bilo bednije. Za nas lokalno nije bilo nešto što je valjalo baštiniti na bilo koji način. I smatrali smo jako važnim da se oslobodimo svega što je lokalno, jer za nas je lokalno predstavljalo opterećenje i manu, naročito taj provincijski osećaj koji je Jugoslavija imala u sebi.

S druge strane, današnje generacije žive u lokalnom. Već 2000-ih to se videlo po domaćem hip-hopu, odnosno da su razumeli taj odnos lokalnog i globalnog, da su umeli da uzmu forme i formate iz globalnog ambijenta, da ih uklope u lokalni sadržaj. To je meni bilo jako interesantno, kako su Prti Bee Gee i Bad Copy repovali o grejanju na "smederevcu", a to je sve imalo smisla, ili o Romima u Marinkovoj bari kako bleje i duvaju, što se sasvim uklapa u muzički kontekst koji je nastao u Bronksu. Oni nisu hteli da glume taj Bronks, oni su ga na neki način dovukli ovamo, nešto što mi ranije nikada nismo mogli tako dobro da uradimo.

Imam utisak da je onda još nekoliko generacija prošlo do ove današnje, da kažem posthipsterske koja ima tu neku *shallow beach* (plitku – prim. aut.) estetiku kada se lože na, recimo, Nadu Obrić, ili se baš, baš lože na Natašu Bekvalac. Meni je to jako fejk u kulturnom smislu, a taj sinkretizam se prenosi i na politički nivo. Tuča s pandurima je meni bila užasavajuća, i ta podignuta tri prsta, pevanje *Bože pravde*, naprosto je došlo do ambijenta gde se napravio politički sinkretizam svih. Ja i moj drug fašista protestujemo protiv zlog režima – za mene je to duboko problematično na nivou budućnosti Srbije. Mogu da razumem taj kratkotrajni revolucionarni žar, ali koji, kao što smo videli, uvek traje tri dana a onog četvrtog se okupi 25 ljudi.

Pitate li se nekad da li smo u ovim našim pedesetim godinama, posle svih izdaja i razočaranja, postali neka vrsta revolucionarnih konformista? Ili samo konformista.

Ne, ja bih rekao da smo umorniji, smoreniji.

Mladi nisu. Šta je toliko loše u tome što su pokazali zube, bunt, što su ustali protiv sistema?

Ali, u ime čega su to radili?

Pa u ime čega se to inače radi... Zato sam i pitala o panku, u ime čega ste se onda bunili?

U ime nekog opšteg tinejdžerskog internacionalizma, koji je bio negativno opredeljen prema provincijalizmima i koji je hteo nešto od života. Znači, nismo igrali kolo.

Možda kolo ovde ima simboličko značenje preneseno iz '68. Možda je neko namerno hteo da ponizi demonstrante, a možda je čak bio

»

i čin autoironije, kao simbol kraja protesta koji neće promeniti ništa.

Evo, ja bih voleo da mogu kao vi da verujem u njihovu autoironiju, ali bojim se da ne verujem. Na osnovu toga šta se sve tamo moglo videti, mogu samo da kažem: kultura sađenja tikvi sa đavolom – ne, ja to više ne mogu. Petog oktobra sam video četnike s redenicima i bradama na traktoru i repere koji im dovikuju: "Gde ste, Čečeni", pa onda ide Beogradski sindikat koji protestuje za čistu srpsku porodicu a protiv prajda zajedno sa Dverima, žao mi je, ja ne mogu da budem deo te priče. Tu se istog trenutka apsolutno razilazimo jer između nas stoji duboki, nepremostivi jaz i ja više ne mogu da stupam ni u kakvu komunikaciju.

A to je istorijat naše kulture i našeg društveno-političkog ambijenta od 2000. naovamo. Ta vrsta sinkretizma mislim da mnogo košta. Ne bih da lako zaboravim ko je Boško Obradović, ali ne samo on nego i drugi, jer se mnogo puta već događalo da opraštamo u ime neke budućnosti koja onda na kraju nikada i ne stigne. I ako sam ikada računao da će nešto biti tokom mog života davno sam se od toga oprostio. Samo ne želim da kopam tu rupu još dublje ja lično.

Protesti se u poslednje vreme očito brzo gase ili dugo traju, a ne uspevaju da ostvare svoje ciljeve. Šta im nedostaje?

Fali im to što se za vlast zapravo bore politički istomišljenici, na jednom suštinskom nivou. Imamo vlast koja je odlučila da bude *one*-ideološka, i gde su se ti četnici, radikali pretvorili u amorfne naprednjake koji kao zastupaju neku liberalnu politiku, a koja njima služi da budu etički ljigavi, da rade ono što njima suštinski odgovara, što politički, što ekonomski. I to je ono što mi vidimo, to je način ponašanja ove vlasti.

A šta radi opozicija? Ona onda koristi taj zgodan otvoren prostor i pooštrava sve u nacionalističkom smislu, a to je ono što je oduvek radila, računajući da će da kupi te glasove koji bi želeli da mi ipak malo ratujemo na Kosovu, da se nekako vratimo u taj naš raj celovite Srbije, da poništimo ono što se događalo u Srebrenici, Goraždu, da pretvorimo Srbe u žrtve ratova 90-ih. I to je sve jedna ljigava igra. Znači, mi imamo dve ljigave politike. I ljudi intuitivno osećaju da kada bi došlo do smene vlasti, da se suštinski ništa ne bi promenilo. Onda bi ovi išli u Brisel pa bi se dogovarali, jer zapravo oni svi znaju da moraju da se dogovaraju. Isti ekonomski interesi ostali bi da stoje i ljudi to vrlo dobro znaju. Tu mi nemamo sudar dve ideologije, nemamo sudar dve politike, mi imamo sudar dve klike gde bi sad jedna da smeni drugu.

Odakle potiče to vaše uverenje da su svi isti i da bi sve izgledalo baš tako?

Zato što svi oni to tvrde. Vidim samo kontinuitet, ne vidim ništa suštinski drugačije u naprednjacima nego što je bilo ikada, niti da će biti suštinski drugačije nakon naprednjaka. Uvek ćemo imati predsednika sa nabujalim egom kao što smo uvek i imali, i uvek ćemo imati te ljigavce kojima je on okružen i tu vrstu politike koja je sama sebi svrha.

Je li to razlog zašto ste javno rekli još na samom početku protesta "1 od 5 miliona", u trenutku kada se najzad posle toliko godina javnost u Srbiji masovno pobunila, da niste deo toga, da tu ne pripadate?

Nemam ništa protiv protesta protiv ove vlasti. Samo da razjasnim, zaista mislim da je ova vlast katastrofa i da je teško uopšte zamisliti goru. Ali, kao što sam rekao, ona se samo naslanja na niz katastrofičnih vlasti i u tom smislu ja ne vidim veliku promenu u tom kontinuitetu. Ne vidim da je došlo do nekog dodatnog sloma u kome mi živimo danas u odnosu na ikada ranije.

S druge strane, zaista ne vidim neku ozbiljnu političku opciju iza koje bih stao. I zaista ne želim da idem na proteste sa ljudima koji ozbiljno misle da je Kosovo sastavni deo Srbije, da homoseksualce treba držati u getu, da su žene manje vredne i da treba da uvedemo obavezni vojni rok. I kažem: tu me gubite za sva vremena.

Zaista nemamo prekid kontinuiteta "u tradiciji" crnih džipova, gubitka posla ako ne glasamo ili otvoreno ne podržavamo vladajuću stranku, potpunog ukidanja dijaloga u medijima...?

Dobro, slažem se. Ali objasniću zašto na to gledam drugačije. Ipak smo devedesetih živeli u pretis loncu, imali smo

tri TV kanala, dve i po novine i bili smo potpuno zatvoreni sa svih strana. Postali smo, navodno, normalna evropska zemlja, koja je sjebana, živi na četvrtfunkcionalan način, a ipak nas niko ne bombarduje zbog onoga što se dešava ovde. I jedna stvar koja je ostala u mojoj glavi, a na koju ljudi neprestano zaboravljaju, jeste da ljudi više nisu ubijani svakodnevno. Niko nije zapalio neko selo, pobio muškarce i bagerima ih sravnio sa zemljom.

Meni je potpuno neverovatno da ljudi ne uzimaju u obzir te stvari kada govore o odnosu realnosti. Razumem da je danas problem u silovitoj potrebi naprednjaka da vlast zadrže po svaku cenu, da ubiju medije, i sam mislim da medijska slika nikad nije bila gora jer se osetim otrovano samo kada prođem pored kioska sa naslovnicama tih užasavajućih tabloida, a to je zapravo medijska mera danas. Razumem problem u njihovoj sposobnosti da rukovode ambijentom u kom oni žive i marginalizuju opoziciju, koja opet ide i u samomarginalizaciju. Jer, teško da su naprednjaci krivi Demokratskoj stranci zbog stanja u kome se ona nalazi. Nečega ipak ima i u našoj nesposobnosti da stvorimo drugačije realnosti, i mislim da nas ta politička nedoslednost opozicije mnogo više košta nego što nas košta bilo šta od onoga što rade ljudi koji su trenutno na vlasti. Ko da ih optuži što imaju obezbeđen brisani prostor na kome je sve moguće bez konsekvenci? Zašto nemamo bolje formiranu političku opoziciju i, na kraju krajeva, zrelije društvo koje tako nešto neće dozvoliti?

Mislite li da je uz vlast koja je pustila pipke praktično na svakog građanina pojedinačno, na svaki medij, a kamoli opoziciju, uopšte moguće napraviti čvrstu opoziciju?

Ali kako je došlo do toga? Odgovor na to daje odgovor na celu stvar.

Aktivni ste najviše u sferi regionalne saradnje, na primer, oko deklaracija o zajedničkom jeziku, protiv

■ “Za nas lokalno nije bilo nešto što je valjalo baštiniti na bilo koji način. I smatrali smo jako važnim da se oslobodimo svega što je lokalno, jer za nas je lokalno predstavljalo opterećenje i manu, naročito taj provincijski osećaj koji je Jugoslavija imala u sebi”

istorijskog revizionizma, i najnovije, o regionalnoj solidarnosti u uslovima korone, što sve pripada jugoslovenskom kulturnom nasleđu. I levičarskom kursu, dakako. Da li je to taj kanal kroz koji jedino pristajete da delujete?

Konkretno, Deklaraciju o regionalnoj solidarnosti sastavile su četiri partije levice iz Srbije, Hrvatske i Slovenije i to je možda prvi put da političke partije prave neko ujedinjavanje preko državnih granica. Takva ideologija ih čini jedinstvenima. Ako pogledamo, sve naše partije su bile etnonacionalne i sve su u svom nazivu imale to određenje da su “srpske”.

Demokratska stranka nije.

Da, ona je bez sufiksa. Ja sam prirodni glasač Demokratske stranke. I u tom smislu, za mene je DS predstavljao najveće razočaranje. I zato ne mogu da razumem, pa u kom smislu si ogorčen spram Vučića? Kada si uopšte očekivao da će taj čovek da radi bilo šta drugo? Čak sam prilično impresioniran načinom na koji se presvukao. Iz onog stvarno četnika koji laje po skupštini, odlazi u Bosnu s Eduardom Limonovim koji puca po Sarajevu, pa sve do rukovanja sa Angelom Merkel i pričanja na kineskom.

Ne kažem to kao pohvalu, samo hoću da kažem, iako ću možda biti pogrešno shvaćen, ti naprednjaci su jedini pokušali da naprave transformaciju. Oslobodili su se četničkih i radikalskih insignija i odjednom se pojavili sa onim bezličnim dizajnom i počeli da glume neke kao evro, ali naravno u jednoj raskrečenosti gde im duša vuče ovamo, a interesi ka Briselu, i onda su se potpuno razvukli. I to je jedan od razloga, na subliminalnom nivou, njihovog udara na slobodne medije, besa prema drugima, pored političke promišljenosti, jer način na koji se odvija demonizacija svih koji su percipirani kao neprijatelji u Srbiji zaista je fascinantan.

Sa jako mnogo interesovanja pratio sam kako je DS u početku bio glavni neprijatelj, a onda lagano postajao “žuti”. A “žuti” su više bili demoni, i onda ide jedna više viteška borba gde se ovaj razmahuje kao Sveti Đorđe protiv tih “žutih”, kao neka politička aždaja, dok odjednom nisu videli da su preterali, ali da “žutih” više i nema pa nema ni potrebe više ih pominjati. Sa druge strane, bilo je interesantno šta oni sve hoće da urade zarad vlasti. Postavljena je premijerka koja je lezbejka, a Siniša Mali je po partijskom nalogu stao ispred kolone tokom Prajda. Pošto sada imamo političare koji umeju da odglume svoju savremenost, to će nas verovatno odvesti u neku novu iskrivljenu savremenost. Ali, i to je bolje od “neprestanog Šešelja”.

Ljudi u Srbiji su politički konfuzni i za njih jednostavne poruke predstavljaju ključne stvari. Žive jako loše i mnogo svog vremena i energije troše na najelementarnija životna pitanja, nemaju vremena za nijanse. I kada im se neko ponudi i rasprostre po svim medijima, a ipak taj srpski građanin na kraju svih krajeva uključi Pink i Hepi, dobije jednostavne poruke koje su za njega melem na ranu.

Možda su opozicioni političari u pravu, možda ovde ne postoji nijedan drugi politički narativ osim etnonacionalističkog. Ali, svi su zajedno doveli do toga. Zato kažem da jedino što mogu da uradim jeste da sebe isključim iz dnevne politike, jer se to za mog života neće promeniti, možda samo na gore, u jednom širem evropskom ambijentu gde su te stabilokratije svuda vrlo uspešne. I uprkos svim naivnostima, videli smo da ni Brisel nema rešenja za ovo skretanje udesno, da se svuda dešava porast desnice i možda je jedina uteha to što smo mi i dalje rupa, ali nismo poslednja, ima mnogo većih rupa.

Mislite da je u ovom trenutku dovoljan regionalni aktivizam i da nije potrebnije, možda i odgovornije, baš sada biti ovde i iznutra pokušati da se stanje promeni?

Mislim da postoji neki redosled i da su stvari mnogo komplikovanije nego što se čini nekome ko punim srcem demonstrira protiv ove vlasti, jer ne verujem da se smenom vlasti može promeniti bilo šta izuzev zameniti jedna vlast drugom. Mislim da treba da se radi na celovitoj, zaista celovitoj promeni paradigme. Radi se o tome da smo morali nanovo da otkrijemo šta je bila suština tog jugoslovenskog identiteta. Suština je u tome da je on bio neuporedivo savremeniji od anahronosti etnonacionalnih identiteta koji nam sada jedini stoje na raspolaganju. I da je naša autoprovincijalizacija u ime nezajažljive gladi za identitetom. Zaista, uvek mogu da se vratim, sa svim odgovorima, na ono odakle smo počeli, na mojih 15 godina i pank, kada sam razumeo da to ne predstavlja polje mojih interesovanja.

Kako zamišljate snage koje bi mogle da iznesu promenu paradigme?

Pa evo, stranke levice su ponudile jedan nadnacionalni politički kontekst. Iz Srbije je to Socijaldemokratska unija, iz Slovenije Levica, iz Hrvatske Radnička fronta i Nova ljevica. I do sada smo videli da s tim dokumentima koje smo stvarali možemo da stignemo samo do jednog izvesnog nivoa, i tu apsolutno zastajemo, a to je domen gde počinje *real* politika na prostoru Balkana. Mi ne možemo da izvršimo promenu. Ali ako uopšte postoje partije koje se usaglašavaju na regionalnom nivou i zastupaju iste principe u zemljama na regionalnom nivou, onda su neke od tih regionalnih promena moguće.

Naravno, reč je o uzanom sloju ljudi i zato kažem da uopšte ne verujem u brzu promenu. Stvari postaju još čudnije kada se zna da su i ove danas generacije stasavale uz internet i otvorenost koju on nudi. To je trebalo takođe da im oblikuje sinapse i da ih nauči vrsti internacionalizma koji nije prinudan, koji ne proističe iz osećaja provincijalizma ili nekog ideološkog, kao na primer radničkog, nego iz samog života na planeti Zemlji u dvehiljaditim godinama gde se svet jasnije vidi. Možda je moguće da će se formirati neka nova generacija, možda onih koji sada imaju 12 ili pet godina, ili tri, koja će promišljati svet na potpuno drugačiji način. U tom smislu, činjenica da sada postoje neke male partije levice, neopterećene nacionalizmom na nivou nekadašnje Jugoslavije, koje smatraju da ima razloga da politički komuniciraju, mogu da posluže kao platforma za stasavanje tih generacija. Treba se podsetiti toga da su i mali koraci nekad veoma značajni.¶

Portret savremenika, Hr

Gradnja Spomen-hrama Svetog Save nije prvi put u središtu pažnje. Naprotiv, ova monumentalna građevina, čija je gradnja počela pre 85, a ideja o nastanku začeta pre skoro 130 godina, svedok je i akter raznih istorijskih zbivanja, odraz i pokazatelj promenljivih odnosa Crkve i države, simbol verskog i nacionalnog, te njihovog preplitanja. Patrijarh Irinej je šesti velikodostojnik na čelu SPC-a od kada su temelji postavljeni. Čini se zaista da od kada je Hrama, nije bilo tako dobrih odnosa crkvenog i državnog vrha kao što su danas. Imajući u vidu, međutim, kakva je danas država i kakve su vrednosti onih koji je vode, teško da je to dobra vest

Prvi dani jula, leto 2020. godine. Odlukom Vlade Srbije, Srpskoj pravoslavnoj crkvi biće uplaćena milijarda i 200 miliona dinara za završetak radova na Spomen-hramu Svetog Save. Deo javnosti je besan. Pojedini mediji izvode računicu – koliko je za taj novac moglo da se kupi bolničke opreme i maski, koje sve bolnice su mogle da se renoviraju...

Ovo nije prvi put da je gradnja Spomen-hrama Svetog Save u središtu pažnje. Naprotiv, ova monumentalna građevina, čija je gradnja počela pre 85, a ideja o nastanku začeta pre skoro 130 godina, svedok je i akter raznih istorijskih zbivanja, odraz i pokazatelj promenljivih odnosa Crkve i države, simbol verskog i nacionalnog i njihovog preplitanja.

Još u prvim danima 1900. godine, kralj Aleksandar Obrenović donosi ukaz u kojem je stajalo: "Da se veličanstveni Hram Svetog Save koji se ima podići na Vračaru u Beogradu, u čast i slavu Velikog Srbina i Prosvetitelja oglasi za opštenarodnu građevinu."

Patrijarh Irinej je šesti velikodostojnik na čelu SPC-a od kada su temelji postavljeni.

Kada se sagleda svačije vreme u odnosu na vlast, a u njihovoj celini bivanja na Crkvenom tronu, čini se zaista da od kada je Hrama, nije bilo tako dobrih odnosa crkvenog i državnog vrha kao što su danas. Imajući u vidu, međutim, kakva je danas država i kakve su vrednosti onih koji je vode, teško da je to dobra vest.

DUGO ČEKANI TEMELJI

Poznato je da su se mošti Svetog Save nalazile u manastiru Mileševa, gde su prenete 1237. iz Trnova. U proleće 1594. godine, Sinan-paša naređuje da ih donesu odatle i spaljuje ih na brdu Vračar.

Na 300. godišnjicu tog događaja, predlaže se izgradnja hrama na mestu na kojem se "razneo sveti mučenički prah prvog srpskog prosvetitelja". (Danas se, međutim, smatra da je najverovatnije mesto na kojem je gorela lomača sa moštima deo koji sada zovemo Tašmajdan, u neposrednoj blizini Crkve Svetog Marka.)

Brzo se podiže privremena crkvica – sa namerom da će tu biti dok se ne krene sa izgradnjom hrama – koja je osvećena 27. aprila 1895. Tadašnje dnevne novine, kako u svom radu piše Milan D. Janković, izveštavaju da je osvećenju prisustvovao mnogobrojni narod i đaci, kao i da je atmosfera bila svečana: "Svi obližnji domovi bili su kićeni zastavama, a na američkom konzulatu vila se američka zastava."

Krajem 19. veka, osniva se tako Društvo za podizanje hrama Svetog Save. Raspisuje se konkurs za arhitektonsko rešenje, koji će se pokazati kao neuspešan. Potom slede balkanski ratovi, pa Prvi svetski rat. Sve staje. Raspisuje se drugi konkurs. Konačno, 1935. godine počinje gradnja Hrama, prema projektu profesora Bogdana Nestorovića i Aleksandra Deroka.

Početku građevinskih radova prisustvovao je tadašnji patrijarh SPC Varnava. On će nepune dve godine kasnije umreti pod sumnjivim okolnostima i to iste večeri kada je u Skupštini izglasan Konkordat. Svi su bili sigurni da je otrovan, a po Beogradu se šaputalo da je reč o prahu od tucanog dijamanta. Slede mučne godine, a osvećenje temelja uslediće tek 1939. kada na čelu Crkve bude patrijarh Gavrilo.

Gradilo se, ozidano je 12 metara iznad zemlje. Međutim, sledi Drugi svetski rat i šestog aprila 1941. bombardovanje Beograda. U vremenu koje sledi, Hram je služio kao garaža nemačke vojske, a imovina Društva za podizanje hrama je opljačkana.

KUCANJE NA SVA VRATA

Crkva je kraj Drugog svetskog rata dočekala razorena, u ljudstvu i ekonomski. U prvim godinama po oslobođenju, režim je bio posebno surov. Hram je ponovo bio parking i služio je kao magacin raznim preduzećima: odlukom komunističkih vlasti koju SPC nije dobila na ruke, postao je "opštedruštvena imovina".

Šezdesetih godina, predstavnici vlasti su predlagali da se Hram adaptira, umesto crkve da se podigne "dom Svetog Save", a da na tom mestu bude crkveni muzej i galerija fresaka. Bilo je pregovora da crkveni muzej i zaista bude privremeno rešenje, ali se opet postavilo pitanje čiji će taj muzej biti – crkveni ili državni. Na kraju se od toga odustalo.

Iako od nekih optuživan da uporno šuruje sa komunistima, pogrdno nazivan "crveni patrijarh", prezren od dela dijaspore, patrijarh German je u očima drugih bio čovek koji je činio ono što je morao kako bi sačuvao Crkvu, svestan da otvorenim sukobom neće previše postići. Iako povremeno pomirljiv, prema tvrdnjama svedoka vremena, kada je reč o Hramu Svetog Save, nije odustajao. Koristio je skoro svaki razgovor za visokim predstavnicima Partije da govori o Hramu. Ukupno je 88 puta tražio od nadležnih dozvolu da se nastavi sa izgradnjom.

Juna 1985. godine tu dozvolu je i dočekao. Atmosfera u društvu se već uveliko menja.

Na mestu predsednika Predsedništva Srbije nalazi se inženjer Dušan Čkrebić, čovek koji je od ulaska na političku sce-

am Svetog Save

Foto: A. Anđić

nu 1969. obavljao čitav niz funkcija. Patrijarha Germana je pamtio još iz Vrnjačke Banje, odakle su bili obojica, "kao naočitog i markantnog sveštenika" kojeg su od milja zvali "pop Hrana" (svetovno ime mu je bilo Hranislav).

"Svedok sam i sudionik tog vremena i smatram da mogu o svemu tome pouzdano da govorim. Gospodin German je u onim uslovima vodio brod Srpske pravoslavne crkve virtuozno, ne izneverivši nijedan vitalni i dugoročni interes Crkve kojoj je bio na čelu (...) Nema sumnje da je gospodin German rukovodio SPC-om u mnogo težim opštim uslovima nego što su današnji ili oni pre Drugog svetskog rata. On nikada nije veličao režim, već je u okviru njega tražio izlaze za obezbeđivanje vitalnih interesa SPC-a, kao što to čini i sadašnji patrijarh (Pavle)", napisao je početkom dvehiljaditih Dušan Čkrebić.

U vili Izvršnog veća, on je saopštio patrijarhu Germanu i članovima Sinoda da se može nastaviti izgradnja Hrama Svetog Save. U samom Predsedništvu Srbije, kako svedoči Čkrebić, u tom trenutku niko nije bio protiv toga, čak ni oni čiji su potpisi ranije stajali kako bi se taj isti nastavak gradnje sprečio.

Glavni arhitekta sada je postao Branko Pešić. Povodom otpočinjanja gradnje, 12. maja 1985, po njegovoj proceni, u prostoru oko Hrama i u Hramu bilo je blizu 100.000 građana. Pisalo se u crkvenim glasilima o kolonama i rekama ljudi koji su se slivali ka Hramu.

A ONDA SU DOŠLE DEVEDESETE...

Radilo se, prvo nekoliko godina intenzivno, a onda sve manje, pa nimalo. Zbio se raspad zemlje, zločini, sankcije, beda, kolone izbeglica, strašna lica rata, poginuli i ranjeni, gladni i izgubljeni.

Na čelu Crkve je bio patrijarh Pavle, retko skroman i pošten čovek, kao zalutao u sve ono što se oko njega dešava, a tako je delovao i među pojedinima od svoje snalažljive sabraće.

U tim vremenima, naravno, gradnja Hrama staje. U jednoj belešci stoji da je, nekoliko meseci nakon bombardovanja 1999, mitropolit Amfilohije obišao gradilište na kojem je zatekao "istrulele i razvaljene drvene obloge pored kojih je ležao skupo plaćeni mermer i granit... Zapuštenu visoku travu i korov koji je na nekim mestima dosezao do pojasa... Sablasno napuštene i rđi prepuštene kranove koji su nekada podizali stotine tona materijala na veliku visinu."

U martu 2000. ponovo se počinje sa gradnjom. Profesor Vojislav Milovanović, kasnije ministar vera, postao je novi organizator radova.

U intervjuu za "Politiku", arhimandrit Danilo Ljubotina, nekadašnji duhovnik Hrama Svetog Save, tvrdio je da patrijarh Pavle nije bio tih prvih godina za velike radove. "Patrijarh, asketa kakav je bio, posle bombardovanja zemlje i siromaštva,

»

Foto: Rade Prelić/ Tanjug

govorio je premijeru Đinđiću: 'Narod gladuje, neprimereno je da radimo ovako velike poslove'. Đinđić nije odustajao: 'Novac će proći, a Hram će ostati nedovršen'. Tako ga je i ubedio".

Čak i da nije bilo baš tako, od reči do reči, a verovatno jeste, lako je zamisliti da je sigurno bilo, što je već velika stvar.

ČOVEK KOJI JE MNOGO RADIO

Društvo za podizanje Hrama se obnavlja septembra 2001. godine pod pokroviteljstvom premijera Zorana Đinđića, i u njemu je 31 preduzeće od kojih je svako uplatio izvesnu sumu novca. Malo ko je učinio za Crkvu onoliko koliko je u nekoliko godina uradio Đinđić. Vratio je, i pored ogromnog otpora, takoreći preko noći, veronauku u škole, i dao ogroman doprinos da se sa gradnjom nastavi. Međutim, za razliku od nekih drugih, on za to nije tražio da ga proglašavaju "od Boga poslatim", niti se tada prvi čovek Crkve prema vlastima tako postavljao.

Septembra 2002. godine, nakon molitve za nastavak izgradnje, premijer Đinđić je izjavio: "Hajde da ovde bude utkano sve ono što danas narod Srbije radi na svojoj obnovi i na izgradnji svoje budućnosti. Ako završimo ovaj Hram uspešno, neka to bude jedan od dokaza da smo u ovom veku krenuli uspešno."

Premijer Zoran Đinđić je ubijen 12. marta 2003, opelo je održano 15. marta u Hramu Svetog Save. Mitropolit Amfilohije je držao govor i između ostalog je kazao: "U trenutku kada su još stotine hiljada njegovog naroda, prognanika sa svojih ognjišta u domu bez doma, u zemlji bez zemlje, u otadžbini bez otadžbine, u trenutku kad nad glavom njegovog naroda stoji mač pilatovske pravde, Zoran Đinđić je pokrenuo obnovu krvotoka narodnog, društvenog i socijalnog života, obnovu državnog zajedništva i državne zajednice Srbije i Crne Gore, pokidanih veza sa svetom. No, ubila ga je bratska mržnja, kratkovida i slepa, koja previđa večnu istinu da ko se mača maši – od mača će i poginuti."

Objašnjavaće posle mitropolit Amfilohije mnogo puta da je govorio o Đinđićevim ubicama i da nije ni pomislio da rečenicu "ko se mača lati – od mača će i poginuti" neko može da protumači da se odnosi na samog Zorana Đinđića, ali će se taj govor potezati još mnogo puta u javnosti.

JUČE, DANAS, SUTRA

Hram Svetog Save danas je jedan od najvećih pravoslavnih hramova na svetu. O njegovoj umetničkoj vrednosti ispisuju se stranice. Za neke je veličanstven, za neke preteran.

Pozlaćeni krst rad je vajara Nebojše Mitrića; kupola teška četiri hiljade tona podizana je hidrauličnim dizalicama postepeno dvadeset dana; u prizemlju i na galerijama može da stane 12.000 osoba; ispod nivoa poda Hrama, kuda se silazi mermernim stepenicama, velelepna je kripta sa riznicom; fasada je obložena mermernim pločama iz Grčke; ima 49 svirajućih zvona urađenih u Austriji; kada je reč o mozaiku, rađenom u Rusiji pa prevezenom u Beograd, delo je umetnika predvođenih akademikom Nikolajem Muhinom i radi se o jednom od najvećih projekata mozaičkog ukrašavanja u svetu vrednom više od 30 miliona evra.

Znatnu finansijsku pomoć je pružila i Rusija. Često se o Hramu priča i kao dokazu neraskidivog prijateljstva Rusije i Srbije.

U poslednje tri godine, država je uplatila Crkvi na ime Hrama Svetog Save oko 30 miliona evra. Prošle godine, Vlada je donela uredbu o izdavanju doplatne poštanske marke "Izgradnja Spomen-hrama Svetog Save" koja je koštala 10 dinara. Nisu svi pozdravili činjenicu što su prinuđeni da kada šalju pismo, ulažu u gradnju Hrama. Organizovani su i protesti zbog pokušaja prenošenja zemnih ostataka Nikole Tesle u Hram, te se od toga odustalo. Hram su posetili mnogi svetski zvaničnici, na platou ispred se slavi takozvana Srpska nova godina, održavaju se molebani, stajalo se sa svećama u rukama ispred Hrama i zbog Olivera Ivanovića i žrtava na Kosovu.

Rok za završetak radova pomera se neprekidno.

O velikodušnom državnom odvajanju za Hram se često spekuliše – da li se na taj način režim Aleksandra Vučića odužuje Crkvi za povremene tišine i povremene gromoglasne pohvale prvom čoveku Srbije? Mnogi govore i o rešenju statusa Kosova, gde će Vučiću biti veoma važna podrška Crkve, a poznato je da nije u dobrim odnosima sa vladikom raško-prizrenskim, a i drugim vladikama van Srbije. Sveti arhijerejski sabor je, međutim, u svojim saopštenjima istakao više puta da je bilo kakvo priznanje nezavisnosti ili razgraničenje neprihvatljivo.

Takođe, ne treba zaboraviti da sadašnji predsednik pokušava da, takoreći, upadne u istoriju. Kao eho toga, oni oko njega u različitim prigodama ističu da je jedan od najvećih lidera u novijoj istoriji Srbije. U tom smislu, narodni poslanik u prošlom sazivu i član SNS-a Srbislav Filipović je izjavio: "Hram Svetog Save je došao pred završetak i to je upravo delo ove vlasti. To je delo, ako ćemo da kažemo i personalizovano i lično da vežemo, delo i predsednika Aleksandra Vučića. To je delo te odgovorne politike, zato što je ta politika uspela da obezbedi i novac za to. Tu su pare važne." Naslušaće se verovatno javnost još o tome kako je Hram delo Aleksandra Vučića, ali teško da će ga istorija po tome zapamtiti.

A što se tiče Hrama, dovoljno će biti da se na nekoj budućoj liturgiji skupi 12.000 vernika, koliko može da ih primi, spremnih da vole bližnje kao sami sebe. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Hardver Gorana Vesića

Čitav sistem "Oko sokolovo" mogao je da se smesti i u vozilo fiat 500L, koje se proizvodi u Kragujevcu, a znatno je jeftinije od "rendž rovera". Zašto nije? U uslovima tendera tačno je naslikan "rendž rover", u milimetar i kubik. A te uslove, gle čuda, ispunjava firma Britiš motors Srbija, čiji je vlasnik, gle još većeg čuda, Ostoja Mijailović iz Čačka, funkcioner Srpske napredne stranke i poslanik u dosadašnjem sazivu Skupštine Srbije

"Koliko me naljuti poskupljenje, toliko me nasmeje objašnjenje", napisao je osamdesetih godina Duško Radović. Ta njegova misao je ostala aktuelna do danas, a najnoviju potvrdu dala joj je nabavka džipova "rendž rover", sa opremom za snimanje nepropisno parkiranih automobila za potrebe Komunalne milicije Beograda.

Nabavka 18 džipova, svakog vrednog 33.000 evra, prošla je "ispod žita", preko Parking servisa iako je Komunalna milicija pravno lice i nema potrebu, ali ni pravo da javne nabavke obavlja preko drugih. Još više sumnje za nabavku pobuđuje objašnjenje sveprisutnog zamenika gradonačelnika Gorana Vesića da je to zbog potrebe da vozilo nosi "hardver težak 70 kilograma" i da je za to potreban prtljažni prostor. A da bi se dodvorio svom šefu, načelnik Komunalne milicije Ivan Divac je odmah, odokativno, povećao težinu te opreme na 100 kilograma: "Evo ga na zadnjem sedištu softver. Evo u gepeku šta ima, ne može da stane u manje, to je osetljiv sistem, ne trpi jako drmusanje. Ovaj auto mora da bude oprezan, jer će sistem raditi 24 sata". Divac je još rekao i da je cena po vozilu 29.000 evra.

Svi upućeni tvrde da je čitav sistem "Oko sokolovo" mogao da se smesti i u vozilo fiat 500L, koje se proizvodi u Kragujevcu, a znatno je jeftinije od "rendž rovera". Ima sve performanse da nosi pomenuti "hardver sistem", uključujući zapreminu prtljažnika. Zašto nije, treba pitati nadležne u gradskoj vlasti.

Možda razlog leži u "sitnici", a to su uslovi javne nabavke i zadate karakteristike vozila. U njima je, naime, tačno naslikan "rendž rover", u milimetar i kubik, tako da nikom drugom nije ni palo na pamet da se prijavi jer jednostavno ne ispunjava uslove. A te uslove, gle čuda, ispunjava firma Britiš motors Srbija, čiji je vlasnik, gle još većeg čuda, Ostoja Mijailović (41) iz Čačka, funkcioner Srpske napredne stranke (SNS) i poslanik u dosadašnjem sazivu Skupštine Srbije. Plus predsednik košarkaškog kluba "Partizan". I kada se zbroje jedan i jedan – Mijailović i partijski kolega Vesić, nekadašnji funkcioner KK "Crvena zvezda" – lako se vidi formula i "opravdanost kupovine duplo skupljih "rendž rovera" sa sve aluminijumskim felnama, jer je to očigledno važno za funkcionalnost upotrebe ugrađene opreme. Koliko je i po kojoj ceni kupljena i ugrađena oprema "Oka sokolovog", javnosti nije saopšteno, a bilo bi i tu zanimljivih cifara.

NEK' KOŠTA KOLIKO KOŠTA: G. Vesić
Foto: FoNet

Nameštеni tenderi, sa uslovima koji odgovaraju samo jednom ponuđaču, nisu novost, to su radile sve vlasti od dvehiljaditih, kad je uvedena ta obaveza, do danas. Jedan od ilustrativnijih primera je bio kad je javno preduzeće Emisiona tehnika i veze raspisalo tender za nabavku automobila, gde su u milimetar navedeni razmak između osovina, između točkova, kao i klirens (podignutost od tla). Zanimljivo, samo jedno vozilo moglo da ispuni te uslove – određeni model "mazde". Formalno gledano, sve je urađeno u skladu sa zakonom.

Ako se zanemare sve te "sitnice", ostaje jedno drugo, krupnije pitanje, koje se tiče nadležnosti komunalne policije, jer ona će ovim snimanjem i naplaćivanjem kazni zbog nepropisno parkiranih automobila ući u ozbiljne dubioze što se tiče primene zakona. Konkretno, radi se o slučajevima kad su vozila parkirana u kolovoznoj traci, jer prema Zakonu o bezbednosti saobraćaja, za to je nadležna isključivo saobraćajna policija.

Član 2 ZOBS kaže da kontrolu i neposredno regulisanje saobraćaja na putevima vrši MUP – Uprava saobraćajne policije i područne policijske uprave, a izuzetno, kad je u pitanju regulisanje saobraćaja vojnih vozila, to mogu da rade i nadležni vojni organi.

Parkiranje je propisano članom 60 ZOBS, a članovi 62-66 regulišu zaustavljanje i parkiranje. Ipak, sve se svodi na to da je policija isključivo i jedino nadležna za bezbednost i protočnost saobraćaja, što propisuju i Zakon o ministarstvima, član 10, Zakon o policiji i ZOBS.

Vesićeva "žardinjerija", kako Beograđani zovu Komunalnu miliciju, pronašla je, međutim, pravno utemeljenje u Odluci grada Beograda o komunalnom redu i zamenama Zakona o komunalnoj miliciji. Tako su malo "prilagođeni propisi", pa u članu 1 Zakona o komunalnoj miliciji stoji da oni "održavaju red u korišćenju zemljišta, prostora, lokalnih puteva, ulica i drugih javnih objekata", a u članu 10 da su im u nadležnosti i "drugi poslovi, u skladu sa zakonom". Sve u svemu, poprilično rastegljivi pojmovi i u suprotnosti sa ZOBS. Ali kad su u koliziji zakon i Vesić – primenjuje se Vesić, osnovni je postulat gradske vlasti. ¶

DAVOR LUKAČ

Razmena teritorija nije rešenje

"Eventualna razmena Preševa i Bujanovca za sever Kosova kao ideja je naišla na žestok otpor i na samom Kosovu. Očigledno je ni ključni međunarodni akteri ne podržavaju. Tako da ideja o reciprocitetu u pravima sa pravima koje Kosovo garantuje Srbima jeste naša politička opcija"

Šaip Kamberi je dugo u politici. Diplomirani pravnik, rođen u Velikom Trnovcu, skrenuo je pažnju na sebe još devedesetih kao predsednik Odbora za ljudska prava u Bujanovcu. Kasnije, put ga je odveo u Partiju za demokratsko delovanje (PDD), najuticajniju stranku koja predstavlja Albance sa juga Srbije. Od 2018. godine je i prvi čovek PDD, a poslednje četiri godine bio je predsednik Opštine Bujanovac.

U novom sazivu Skupštine Srbije biće jedan od trojice Albanaca, predstavnika Albanske demokratske alternative – Ujedinjena dolina, koalicije koja je okupila sve relevantne političke stranke sa juga Srbije.

"VREME": Vučić je konsultacije za sastav nove Vlade počeo razgovorom sa predstavnicima Albanske demokratske alternative – Ujedinjena dolina. Kako je protekao sastanak?

ŠAIP KAMBERI: Bio je to protokolarni sastanak, odnosno konsultacije predsednika Republike sa predstavnicima jedne izborne liste koja je dobila tri mandata. Na sastanku smo mi izneli svoje novestare političke zahteve, sa kojima je predsednik Vučić upoznat još od formiranja aktuelne Vlade i konsultacija koje smo tom prilikom imali.

Da li je bilo razgovora o vašem eventualnom učešću u Vladi? Da li vam je nešto ponuđeno za eventualno participiranje u vlasti?

Uključivanje Albanaca u državne institucije, što je i ustavna obaveza Republike Srbije, a to jeste i obaveza koja proizilazi iz međunarodnih konvencija, priznavanje kosovskih diploma, ekonomski razvoj naših opština i rešavanje svih pitanja iz "Plana od sedam tačaka" je naš prioritet.

Naše eventualno učešće u Vladi može se razmotriti tek nakon dobijanja pozitivnog signala o ovim pitanjima. Učešće u Vladi nije naš cilj sam po sebi, ono se više može tretirati kao sredstvo kojim bi se rešavali mnogi problemi.

Ni Vučiću ni novom mandataru naša tri glasa nisu potrebna za parlamentarnu većinu i u tom kontekstu nismo zanimljivi. Ali, demokratija nije samo pitanje brojki, proste ili kvalifikovane većine. Demokratija pre svega znači pravedan odnos prema drugima, prvenstveno prema nacionalnim manjinama. U tom pogledu, ni predsednik Vučić ni srpska demokratija nemaju mnogo prostora za hvalu. Položaj manjina danas, bez obzira što se Srbija nalazi u procesu evrointegracija, jeste težak. Biti Albanac u Srbiji je posebno teško, kako zbog odnosa prema Kosovu, tako i zbog stereotipa iz prošlosti, koji su u srpskom društvu dosta prisutni.

Šta je predsednika države najviše interesovalo u vezi sa jugom Srbije?

Osim naših političkih stavova sadržanih u "Planu od sedam tačaka", izneli smo potrebu i za preduzimanjem mera oko ekonomskog razvoja ovog devastiranog područja. Privatizacija Bujanovačke Banje i fabrike za preradu mesa "Jugokop", kao i subvencioniranje stranih investitora koji bi investirali u našim opštinama, takođe je bila tema razgovora.

Da li vas je Vučić možda iznenadio nekim svojim stavovima?

Prema onome što je gospodin Vučić rekao, moguće je očekivati još jedan sastanak takve vrste, na kome se može pojaviti eventualni predlog, ali ne mogu reći da je bilo iznenađujućih stavova. S obzirom da je meni, u svojstvu predstavnika parlamentarne stranke, ovo bio četvrti sastanak sa predsednikom Republike Srbije, sa Tadićem, Nikolićem i dva puta sa Vučićem, ostao bih ipak umereni optimista povodom bilo kog obećavajućeg predloga.

Sa predsednikom Vučićem sam imao prilike da o ovim temama razgovaram 2014. godine, kao tadašnjim mandatarom, i 2017. kada je Vučić u svojstvu predsednika države obavljao konsultacije sa parlamentarnim strankama. Iako je na tom poslednjem sastanku bilo dosta obećavajućih predloga, konkretno se nije ništa dešavalo. Štaviše, predsednik Vučić je tokom 2019. posetio Bujanovac i nije svratio uopšte u Opštinu, gde je mogao iz prve ruke da čuje o problemima i izazovima građana naše Opštine. Umesto toga, on je odabrao jedan kafić u kome se sreo sa lokalnim Srbima. Albanaca kao da nema uopšte u tom gradu. A i "briga o Srbima u kafiću" govori jasno o ozbiljnosti.

Predsedniku Vučiću ste dali napismeno svoje zahteve. Prvenstveno, radi se o razgovoru o integraciji, o problemima u obrazovanju, o ekonomskom razvoju i vašem vidljivom učešću u tim institucijama. Pojasnite o čemu se zapravo radi?

Broj zaposlenih Albanaca u državnim institucijama koje deluju u našim opštinama ili regionalno je marginalan, ili ih uopšte nema. Ono što tražimo jeste poštovanje ustavnog načela da u "mešovitim sredinama struktura zaposlenih u javnim službama i policiji odgovora strukturi stanovništva tih opština", obezbeđivanje svih udžbenika za osnovno i srednje obrazovanje, uz priznavanje kosovskih diploma, kao i ulaganje u ekonomski razvoj.

Sve to bi donelo i političku i ekonomsku stabilnost ovih opština. Po mom mišljenju, biti deo državnih institucija ne znači samo dobiti privilegije, već i obaveze za stabilnost i kredibilnost tih institu-

Foto: Rade Prelić /Tanjug

cija. Nažalost, uporno se izbegava početak procesa integracije Albanaca u tim institucijama, kao da se one smatraju isključivo srpskim i da "drugi" tu smetaju. Samo pomena radi, još od 2001. godine Republika Srbija je tzv. "Čovićevim planom" preuzela obavezu integracije Albanaca u državne institucije. Mi smo i sada, 19 godina nakon ovog programa, u situaciji da govorimo o institucijama bez Albanaca.

Da li ste dobili odgovore? Rok je bio 14 dana od sastanka?

Još čekamo novi poziv, do danas ga nismo dobili.

Da li očekujete da ćete uopšte dobiti odgovore posle formiranja vlasti u Bujanovcu i žestoke reakcije u srpskim krugovima? Sam Vučić je rekao da vi želite na ovaj način, kako je rekao, da ucenjujete Srbiju različitim vrstama pritisaka.

Vlasti u Beogradu treba da odluče da li žele saradnju sa Albancima ili ne. Mi ne možemo da se nametnemo novoj Vladi. Ono što niko neće ili ne želi u Beogradu da shvati jeste da primena demokratskih principa ne može biti selektivna. Traži se ljutito uključivanje srpskih stranka u lokalnu vlast u Bujanovcu, a one su od 2002. do 2020. bile uvek sastavni deo te vlasti, ali kada Albanci traže integraciju u državne institucije, onda se pravdaju da nas ima samo 300, kao u Medveđi, ne objašnjavajući zašto ih je ostalo tako malo.

Mislim da poštovanje principa multietničnosti, koji albanske stranke u Bujanovcu sprovode od 2002. godine na nivou lokalne vlasti, treba da se proširi i u državne i javne institucije i policiju. Odbijanje uključivanja Albanaca u te institucije godinama, na drugoj strani, stvara frustracije, opravdan utisak da nas ne žele.

Zašto ste se zapravo odlučili da formirate jednonacionalnu vlast u Bujanovcu? Predsednik Srbije je rekao da ste došli kod njega i rekli: "Hajde, Vučiću, integriši nas u državne organe, integriši nas u sistem!", a onda ste otišli u Tiranu i promenili odluku.

Nama se osporava ono što Srbija radi sa svim Srbima van Srbije. Srbima na Kosovu, u Bosni, Crnoj Gori i drugim balkanskim zemljama. Svi oni redovno imaju "konsultacije" sa Beogradom. Zašto je sporno ako Albanci Preševske doline imaju konsultacije u Prištini ili Tirani, posebno ako se radi o "preporuci" Tirane za zajedničko učešće na parlamentarnim izborima.

Znate, godinama su gotovo sve albanske stranke, osim PDD, bojkotovale parlamentarne izbore. Godinama je zvanični Beograd kritikovao Albance zbog bojkota. Sada kada se oni na izborima pojavljuju sa jedinstvenom listom, odjednom Beogradu to smeta. Šta zapravo želi, da nas uopšte nema? Kako razumeti predsednikovu ljutitu opasku o položaju Albanaca u Medveđi: "Ima vas samo 300", ali zašto nas samo toliko ima tamo gde smo činili 25 odsto stanovništva? Zar želi da nas toliko ima i u Bujanovcu i Preševu?

Može li ovakav sastav vlasti da bude izvor nestabilnosti na jugu Srbije?

Pominju se nekakve moguće provokacije. Ako se tako nešto i desi, nije nam prvi put, bilo je provokacija i provokacija tokom svih ovih godina. Ako nekome odgovara, ne mogu isključiti da će ih biti.

Da li je jednonacionalna vlast u Bujanovcu, kako pojedinci tvrde, zapravo samo deo pregovora koji se vode između Prištine i Beograda?

Vlast u Bujanovcu je plod saradnje albanskih stranaka koje na neki način čine ono što je bilo do 2012. godine, kada je, prvi put, manje od 12 odbornika Albanaca formiralo vlast sa 11 Srba. Pre toga, u svakom sazivu lokalne skupštine bilo je više od 21 odbornika iz albanskih stranaka. I ovaj aktuelni sporazum u Bujanovcu predviđa mogućnost uključivanja i srpskih stranaka, što će se, verujem, i desiti. Naravno, bilo bi dobro da i zvanični Beograd pozitivno reaguje povodom naših zahteva za integracijom.

Da li ste sa Vučićem razgovarali i o kosovskom pitanju?

U razgovoru je pomenut i dijalog sa Kosovom, posebno neophodnost pronalaženja rešenja priznavanja univerzitetskih diploma koje mladi Albanci stiču na Kosovu. Već je dvanaest generacija mladih ljudi čije se diplome ne priznaju, koji u potrazi za boljom perspektivom odlaze u zemlje Evropske unije.

Da li vi makar posredno, preko delegacije Kosova, učestvujete u pregovorima u Briselu? Je li jug Srbije uopšte tema pregovora? Postoje mišljenja da će Albanci u Srbiji koordinirati svoje poteze sa kosovskom delegacijom i da je Plan od sedam tačaka albanskih predstavnika iz 2013. zapravo zahtev da Albanci u Srbiji dobiju ono što su dobili Srbi na Kosovu?

Neću da krijem, mi smo imali kontakte sa Vladom u Prištini gde smo tražili da u nastavku razgovora sa Srbijom obavezno »

kao temu dnevnog reda uvede i prava Albanaca Preševske doline. Godinama, od prestanka oružanog sukoba iz 2001. godine, mi uporno ali bezuspešno pokušavamo da svoje probleme rešavamo u političkom dijalogu sa Beogradom. Kako naši dosadašnji napori nisu dali očekivane rezultate, razgovor Prištine i Beograda vidimo kao mogućnost da se ti problemi i reše. Ne verujemo u dugoročnu stabilnost odnosa Kosova i Srbije bez rešavanja pitanja naših prava.

Kako Albanci sa juga Srbije gledaju na ideju o razmeni teritorija?

Kao ideja nije naišla na podršku ni na samom Kosovu. Očigledno da je ni ključni međunarodni akteri ne podržavaju. Tako da ideja o reciprocitetu u pravima sa pravima koje Kosovo garantuje Srbima jeste naša politička opcija.

Da li biste pristali na eventualnu razmenu Preševa i Bujanovca za sever Kosova?

U politici ne možemo govoriti o ličnim željama. Kao što sam naveo, ta ideja je naišla na žestok otpor na samom Kosovu. Mi nismo ni za kakvu opciju koja, dugoročno, može oštetiti interese Kosova.

Da li je neko sa vama razgovarao, sa srpske ili kosovske strane, ili predstavnici međunarodne zajednice, na temu razmene teritorije?

To je opcije o kojoj smo više čuli preko medija.

Kako vidite budućnost juga Srbije? U Srbiji, na nezavisnom Kosovu? Verujete li da može doći do međusobno prihvatljivog sporazuma između Prištine i Beograda, kojim će biti zadovoljni i Albanci sa juga Srbije?

Kao regiju koja bi imala veze sa Kosovom i Albanijom, sa relativnim granicama. Kosovo jeste nezavisna država, i bez obzira na otpor Beograda, to se ne može poništiti. Što pre prihvati, tim bolje za sve, pre svega za Srbe koji žive na Kosovu. Budućnost odnosa Albanaca i Srba, kao dva najveća naroda Zapadnog Balkana, leži u međusobnom uvažavanju i saradnji. Dobar državnik treba da bude svestan toga u pravom trenutku. Iako sam svestan da će biti veoma teško, verujem u finalni dogovor jer se postavlja pitanje šta je alternativa sporazumu. Status qvo? To nije dobro ni za Albance ni za Srbe. ¶

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Dua Lipa u raljama interneta

Te 1992. godine, kada se na prostorima Jugoslavije sve usijavalo, Dukađin Lipa je sa svojom suprugom Anesom emigrirao iz Prištine u London. Tri godine kasnije, rodila im se ćerka Dua

Dua Lipa je pop diva koja iza sebe ima samo dva albuma, ali je za veoma kratko vreme postala slavna. Prvi album pod nazivom *Dua Lipa* objavila je 2017. godine, a drugi, *Future Nostalgie*, ove godine. Dobitnica je značajnih nagrada u globalnoj industriji zabave: dva Gremija, tri Brit i dve MTV nagrade. Karijeru je započela u "Iks faktoru" još 2013. godine, u međuvremenu je bila i manekenka, pojavila se na naslovnim stranama mnogih renomiranih modnih časopisa.

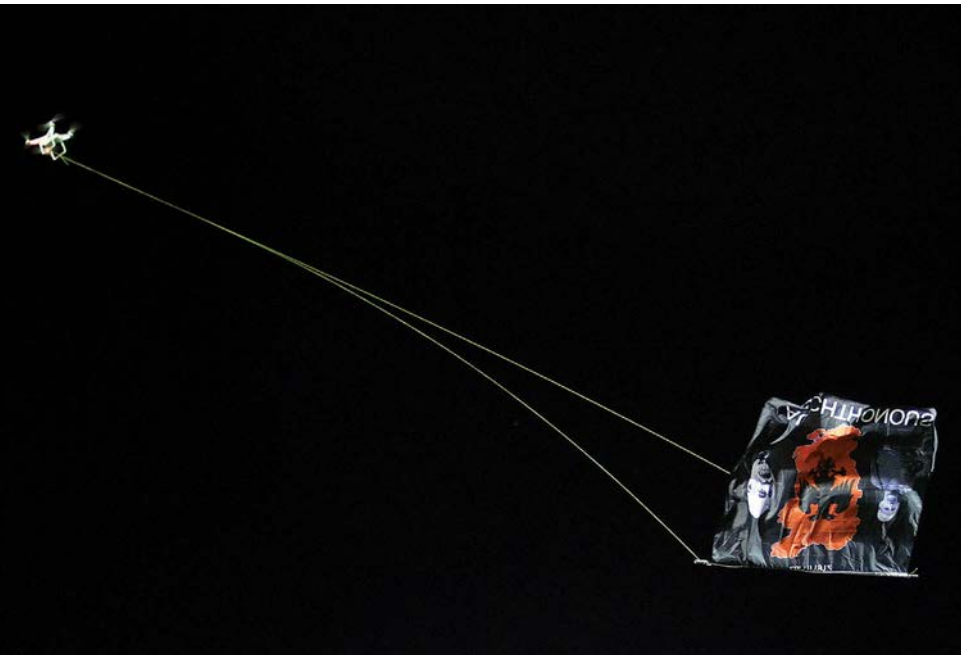
Dragan Ambrozić je u recenziji njenog drugog albuma za portal Nova.rs zapisao: "Dua Lipa je pre svega sjajna pevačica, i njen glas se zaista razlikuje od drugih, svojom emotivnom uverljivošću i specifičnim dubljim tonom, uz pomalo *biliajlišovske* nestašnosti. Ne zaboravimo da je Dua Lipa koautor svih svojih pesama, što je čini još moćnijom i samouverenijom, umetnički, poslovno, ali i ljudski. Ako dodamo i stas, koji je sa njenih 25 godina izuzetan, vidimo Lipu u sasvim drugoj perspektivi – ona nije deo niza zvezdica koje se obraćaju samo devojčicama... reč je o ostvarenju ideala zavodljive mlade žene sa principima koja inspiriše veliko poštovanje i kod dečaka. Za nju je malo reći da je već sad ohrabrujući primer mnogim devojkama širom sveta kako se može uspeti: ona je naprosto to što jeste, samosvesna ženska osoba što ne polaže račune nikome, jer to više nije iznenađenje – nego novi *mainstream* standard, koji važi za ceo svet."

Lipa svoje poreklo nikada nije zaboravila. Sa ocem 2016. godine osniva Fondaciju "Sunny Hill", čiji je cilj da pomaže siromašnima na Kosovu, a organizovala je i festivale kako bi za njih prikupila novac. Zbog toga joj je Špend Ahmeti, bivši gradonačelnik Prištine, dodelio ključeve grada. Kada se 2019. godine desio razoran zemljotres u Albaniji, organizovala je humanitarnu akciju u kojoj su njeni fanovi i simpatizeri mogli da doniraju novac. Zajedno sa dizajnerima napravila je majice "Pray for Albania", a novac od prodaje uplaćen je kao pomoć državi.

Sa druge strane, postala je prepoznatljiva i po kontroverznim izjavama: davala je podršku palestinskom narodu nazivajući članove izraelske vlade "lažnim Jevrejima". Nakon pritiska javnosti, ogradila se od te izjave i rekla da "nije mislila na religiju, već na slobodu i pravdu", i poručila jevrejskom narodu da ga voli.

DUA LIPA, RODŽER VOTERS, BONO...

Lipa u Srbiji dolazi u žižu javnosti 2018. godine, tokom Svetskog fudbalskog prvenstva u Rusiji, kada je na društvene mreže okačila fotografije fudbalera Švajcarske Dželdana Šaćirija i Granita Džake, kako slave golove date Srbiji uz gestikuliranje rukama kojima prikazuju dvoglavog orla, simbol Albanaca. Dve godine kasnije, pokreće još veći politički cunami. Naime, prvo je tražila od kompanije Epl, putem Instagrama, da se na mapama njihovih uređaja jasno vide granice Kosova i Palestine, da bi na kraju okačila fotografiju zastave "Velike Albanije", poznatu po čuvenom "slučaju dron", zbog koga je 2014. godine u Beogradu prekinuta fudbalska utakmica Srbija – Albanija.

ZASTAVA RAZDORA: Dron iznad stadiona JNA, oktobar 2014.
Foto: Darko Vojinović /AP

U komentaru koji je pratio sliku aludirala je na to da su "Albanci starosedeoci Balkana". Podržala ju je njena koleginica Rita Ora, takođe albanskog porekla, koja je na svojim profilima objavila istu mapu.

Sve to je na društvenim mrežama izazvalo žestoke okršaje, reakcije javnih ličnosti, pokretale su se peticije da li je Kosovo srpsko ili nije, pa i apeli da se više ne sluša Lipina muzika. Nakon par dana bure, Dua Lipa je napisala na svom Instagram nalogu "da joj nije bila ideja da širi mržnju".

"Jako sam tužna i ljuta što su moju objavu pogrešno shvatile neke grupe i pojedinci koji promovišu etničku razdvojenost, nešto što ja strogo odbijam. Svaki put kada objavim nešto o Kosovu, komentari polude, čak i ako se radi o lepim stvarima kao što su hrana i muzika, i susrećem se sa snažnim otporom prema autentičnoj albanskoj kulturi. Svi zaslužujemo da budemo ponosni na svoje poreklo, odakle god da smo. Samo želim da moja zemlja bude predstavljena na mapi i da mogu sa ponosom da pričam o svojim albanskim korenima. Ohrabrujem sve da prihvate svoje nasleđe i da uče i slušaju jedni od drugih. Mir, ljubav i poštovanje prema svima", napisala je pevačica.

Ostaje ipak pitanje kakav uticaj žele da ovakvim putem ostvare svetske zvezde, poput Due Lipe. Miloš Cvetković, muzički novinar i kolumnista, za "Vreme" objašnjava da "poznate ličnosti koje šalju političke poruke ili nesmotreno žele da iskažu svoje iskrene stavove, ili su deo šire PR kampanje koja bi plasirala neki stav u etar".

"Ljudi koji u šou-biznisu koriste svoje zvanične kanale za ekstremno bavljenje politikom prave pogrešne korake. Da li je u pitanju Bono, Ted Nudžent, Dejv Mastejn, Dua Lipa, Šinejd O'Konor ili Rodžer Voters, nije bitno. Iako se većina 'glasnijih' muzičara može svrstati u neki vid odmetnika od muzičke industrije i PR kampanja koje njihovim životima upravljaju, ovi primeri nam kažu da nisu isključene ni fabrikovane pojave poput Due Lipe i Rite Ore. Relevantnost ovih ličnosti je stabilna onoliko koliko je uključena marketinška mašinerija iza njih. Ovome svedoči i činjenica da je sporni post Due Lipe brže-bolje doživeo 'incident management' u vidu neutralnog izvinjenja i ograđivanja od nasilja", kaže Cvetković.

Na pitanje kako na fanove može da utiče kada muzička zvezda krene da se bavi političkim pitanjima, Cvetković odgovara: "Fanovi muzičara mogu da se razdvoje u dve grupacije: one koje za ovakve stvari nije briga i one koje jeste. Za ove prve nema zime, oni su tu zbog muzike koja im se sviđa i otići će kada muzika prestane da im se sviđa. Ovi drugi pak mogu da budu podeljeni na one koji će se sa tim slagati pa će postati još veći fanovi, i one kojima će stav biti dijametralno suprotan pa će reći 'ae bre liče' i prestati da budu fanovi."

On dodaje da "kada poznata ličnost krene da se bavi politikom imaće onoliko uticaja koliko ima i kada se ne bavi politikom". "Muzičke zvezde trenutka kakve su Dua Lipa i Rita Ora i pored sve produkcije nemaju dovoljno dubok uticaj. Uostalom, bez nepotrebnog idealizovanja i utopijskih aspiracija, da li je svet prestao da ratuje posle Vudstoka? Da li su se svi zagrlili i izljubili i rekli: 'Nećemo više da se bijemo, brate, oprosti!', nakon što je 1971. godine Džon Lenon izdao *Imagine*? A *Imagine* je imala više uticaja nego Dua", podseća naš sagovornik, pa dodaje: "Bouvi je odvalio da je Hitler bio prva rok zvezda, Rodžer Voters je verovatno navukao gnev Izraela za tri života zbog svojih optužbi, a Bono je odavno postao asocijacija za političarsku ljigu, sad imamo Duu Lipu i Ritu Oru koje plasiraju ono što je za njih istina. Niko od navedenih u prethodnoj rečenici nema šta da traži u politici. Na kraju se sve svede na egzibicionizam. Bouvi ipak nije bio nacista, naprotiv, Bono ipak nije ništa više nego poltron, Ora i Lipa će preživeti ovakve male PR 'incidente' i procenat fanova koje će izgubiti zbog ovoga biće zamenjen fanovima koji će im tek doći."

POZNATI U VODAMA POLITIKE

Dua Lipa nije ni prva ni poslednja poznata ličnost koja je pokušala da zapliva kroz političke vode. I u svetu i kod nas, mnogo je ljudi iz sveta umetnosti ili sporta koji su, s vremena na vreme, davali izjave koje su bile političke prirode, te su nailazili na oštre reakcije. U Srbiji je košarkaš Nikola Kalinić rekao da bi trebalo da se "reši kosovski problem i da idemo dalje"; Novak Đoković je podržao proteste u Crnoj Gori, ali ga je zato javnost dočekala na oštrici noža zašto to nije učinio sa skorašnjim demonstracijama u Beogradu; glumac Sergej Trifunović je ušao u politiku i tim činom takođe izazvao pregršt komentara da li je to bio dobar ili loš potez.

Politikolog Boban Stojanović kaže da "svako ima pravo i mogućnost da se bavi politikom, bilo da ste teniser ili tesar, košarkaš, glumac ili programer". "Sa druge strane, ima ona stara rečenica koju često volim da pominjem: 'Iako samo nekolicina može kreirati politiku, svako ima pravo da sudi o njoj', što i jeste suštinska odrednica građana kao političkih bića. Tako da nikome ne može da se zabrani da govori o politici, a naša javnost je takva da diže u nebesa one koji misle kao oni, a da druge stigmatizuje i govori im upravo to da ne bi trebalo oni da se mešaju. Sada je pitanje koliki fak- »

tor želite da budete u politici i gde sami vidite svoju političku ili građansku ulogu", smatra Stojanović.

On kaže da "često javnost i zahteva da se poznate ličnosti uključe u svet politike i da podignu glas". "Nekad se to i dešava, mada vrlo često izostanu takve reakcije. Posebno su velika očekivanja bila od javnosti povodom nedavnih julskih protesta u Beogradu, međutim, ona su uglavnom izostala. Sada već imamo jedan deo javnih ličnosti koji je uključen u politička dešavanja, a deo se u potpunosti sklanja od toga. Apsolutno bi mogli da imaju veliki uticaj. Pa zamislite samo jedan tvit ili Instagram lajv Novaka Đokovića koji bi pričao o situaciji u Srbiji. To bi bila stvar i od svetskog značaja. Ipak, potreban je neki balans, generalno govoreći. Glumci, sportisti ili muzičari bi trebalo da podignu svoj glas protiv svega što je loše, ali naravno da ne mogu da zamene u potpunosti političare. Svakako da glas koji dolazi od poznatih ličnosti ima veliki značaj, ali za neke promene u Srbiji je potrebno da se svi 'obični' ljudi pobune tamo gde mogu", objašnjava Stojanović.

Zoja Kukić, ekspertkinja za startap i digitalni ekosistem i potpredsednica kompanije "Signet World", kaže za "Vreme" da su uvek postojale poznate ličnosti koje su svoj uticaj i slavu koristile da skrenu pažnju na neke druge teme do kojih im je bilo stalo". "Od ekologije, preko ljudskih prava do politike. Tako je, na primer, Džejn Fonda je uveliko bila aktivna protiv rata u Vijetnamu, Elizabet Tejlor još osamdesetih se borila za prava obolelih od side, a tu su i opštepoznati Bono Voks i Anđelina Džoli, koji su tokom prethodnih decenija pokrivali mnoge teme kroz svoj aktivizam", istakla je Kukić.

Ipak, njen sagovornik Miloš Cvetković smatra da "poznate ličnosti bilo kog kalibra imaju širok auditorijum i pre svega odgovornost za to šta sa tolikim auditorijumom rade". "Naravno, tuđa perspektiva bi trebalo da se sagleda, ali niko ne bi pitao administratora mreže u firmi da mu napravi kuhinjske elemente od drveta. Iako je uloga umetnika (muzičara, dramskih umetnika itd.) često bespovratno pomešana sa svakodnevnim životom ljudi (dakle, i politikom između ostalog), da bi nečije mišljenje bilo relevantno potrebno je da onaj ko iznosi svoje mišljenje razume sve aspekte teme o kojoj se drznuo da diskutuje. Objektivnost mora da postoji, slagali se mi sa nečijim izjavama ili ne", dodaje Cvetković.

VEĆA POPULARNOST, VEĆA ODGOVORNOST

Zoja Kukić kaže da su društvene mreže poznatim ličnostima samo olakšale iznošenje stavova. "Nema potrebe da to rade kroz određene akcije i medije, već imaju direktan kanal ka svojoj publici. Usled toga, svakako se više njih javno izjašnjava o pojedinim temama, ali sama priroda društvenih mreža dovela je i do toga da uglavnom imaju manji uticaj nego njihove kolege ranije. Danas smo svi obasuti velikom količinom sadržaja, na kome se (ako uopšte i dođe do nas) kraće zadržavamo i koji slabije pamtimo. Danas mnogo više uticaja ima kada se o jednoj temi izjašnjava veći broj poznatih ličnosti. Zato nije nimalo naivno kada vidimo da svetske zvezde govore protiv, na primer, vakcinacije, kao što to rade Džim Keri, Robert de Niro, Džesika Bil, Toni Brekston i mnogi drugi", izričita je Kukić.

A ONDA JE REKLA "AJVAR": Dua Lipa
Foto: printscreen

Ona smatra da je pitanje koliko su fanovi Due Lipe iz celog sveta ispratili temu Kosova. "Čini mi se da je tema Kosova relevantna pre svega ljudima na ovim prostorima. Ali, nesumnjivo da ona, ukoliko želi, svoj uticaj može da iskoristi da dalje zagovara svoj stav, i to na različite načine, koji i nisu samo oni na društvenim mrežama. Ovo nam pokazuje da se danas, u svetu društvenih mreža i globalizacije, politika može voditi i na neočekivanim mestima", objašnjava naša sagovornica.

Cvetković podseća da je "Nik Kejv čuven po tome što se o politici gotovo nikada ne oglašava i za to niko ne može da mu drži lekcije". "Politička dešavanja skoro kod svih izazivaju jake emocije, ali niko nema pravo da zahteva ni od koga da te emocije iskaže. Uostalom, ćutnja je zaista korisnija od nesmotrenog laprdanja, makar to bili komšija iz pekare ili najveća zvezda na svetu", dodaje on.

Zoja Kukić kaže da je upravo zbog "otvorenosti i neograničenosti" samog interneta odgovornost javnih ličnosti veća. "Kao što svako od nas snosi odgovornost za izgovorenu reč, kod poznatih osoba ta odgovornost je još veća, jer imaju širok auditorijum koji ih pažljivo prati. Neke poznate ličnosti su toga svesne i pažljivo mere pre nego što svoj stav iznesu javno, dok kod drugih nema te obzirnosti.

Dobar primer, koji je na samom početku pandemije odjeknuo u javnosti, jeste izjava trenera Liverpula Jirgena Klopa, koji je na pitanje novinara šta misli o korona virusu odgovorio da je potpuno nebitno šta o tome misli jedan fudbalski trener, i da će se on ponašati prema preporukama medicinskih stručnjaka. Verujem da bi, kada bi svako od nas usvojio ovakav stav, uticaj poznatih ličnosti bio znatno manji; možda bi nas naveo na istraživanje ili preispitivanje, ali nas ne bi odmah odredio", jasna je Kukić. ¶

NIKOLA KRSTIĆ

DRAGAN ILIĆ

Dua Lipa, odjeci i reagovanja

Najglasnija je bila "estrada", koja se nekako osetila pozvanom da odgovori na "šiptarsku provokaciju". Tako su, više ili manje vulgarno, odgovarali Aca Lukas, Jelena Karleuša i Veljko Ražnjatović

Veliku medijsku pažnju protekle nedelje izazvala je britanska umetnica Dua Lipa, rodom sa Kosova. Na svojim profilima na društvenim mrežama (prvenstveno na Instagramu) tražila je od kompanije Epl da Kosovo bude na mapi sveta. Ovu objavu je pratila fotografija plakata "Velike Albanije" (Autohtono).

Taj transparent smo videli i na fudbalskoj utakmici između Srbije i Albanije oktobra 2014. u Beogradu, na stadionu JNA. Na tribinama je tada kao gost bio predsednik Albanije Edi Rama, a utakmica je prekinuta na 50 minuta kada je teren nadletao dron noseći pomenuti transparent. Uhapšen je Olsi Rama, brat predsednika Albanije, pa pušten kao američki državljanin. UEFA je tada kaznila Srbiju oduzimanjem tri boda u kvalifikacijama za Evropsko prvenstvo, a registrovani rezultat utakmice je bio 3:0 za Srbiju, što je kasnije, posle apelacije, promenjeno u 3:0 za Albaniju.

Dakle, poster "Velike Albanije", naizgled jeftina politička provokacija, doveo je do ozbiljnih političkih konsekvenci, ali više od toga, uništio je mogućnost pokušaja normalizacije odnosa dve zemlje, jer se smatralo da će putem sporta započeti neka vrsta komunikacije.

Sada nastavak polemike: čiji je ajvar? U ovoj objavi Dua Lipa poziva sagovornika da proba "albanski specijalitet" ajvar, dok u kadru vidimo teglu leskovačkog ajvara. Ovo je posebno razbesnelo našu javnost jer nam je osporila pravo na nacionalni specijalitet, koji smo, recimo, odbranili od Slovenaca, koji su svojevremeno pokušavali da ga zaštite kao svoj.

U različitim TV emisijama govorilo se o ovoj temi, ali je moj utisak da je najglasnija bila "estrada", koja se nekako osetila pozvanom da odgovori na "šiptarsku provokaciju". Tako su, više ili manje vulgarno, odgovarali Aca Lukas, Jelena Karleuša i Veljko Ražnjatović. U simpozijumu na Happy televiziji, voditeljka pita: "A šta ima od škole Dua Lipa?" Ukratko, umesto suvisle reakcije dobili smo konkurs za najglasnijeg patriotu.

Svakako, nije dobar pristup ni "aristokratska" uzvišenost nad profanošću teme.

Setite se, kao u Miloševićevo vreme, toliko smo sigurni da smo u pravu, da je Istorija na našoj strani, svi zainteresovani samo treba da zavire u literaturu i dobiju potvrdu da smo mi u pravu. Ovo je politička propaganda nove generacije, za one koji još manje poznaju činjenice i istoriju nego TV gledaoci devedesetih.

Dua Lipa tako prati neku vrstu šablona savremene pop zvezde i političke aktivistkinje za "demokratiju Trećeg sveta". Ona je počasna građanka Prištine, svog rodnog grada, ali i osnivač Fondacije "Sunny Hill", što će svaki Prištevac ili Prištevka prepoznati kao deo grada Sunčani breg. Danas je u svetu popularne kulture politički aktivizam deo vaše promocije, pa se pop zvezde često na društvenim mrežama oglašavaju na temu prava Afroamerikanaca, ili aktera u sukobu Palestine i Izraela. Uz to, ukoliko imaju vezu sa etničkim korenima, mnogi od njih postaju promoteri različitih nacionalnih, separatističkih ili verskih pokreta.

Primer je globalna zvezda M.I.A., koja je zbog svog tamilskog porekla i veza sa separatističkim pokretom Tamilskih tigrova u sukobu sa Šri Lankom i njenom državnom politikom. Nazvana je, čak i u Americi, "simpatizerom terorista". Možda je zato njen primer najbliži aktivizmu koji praktikuje Dua Lipa.

Evrosong je takođe godinama poprište geopolitičkih sukoba na polju popularne muzike, naročito između Rusije i Ukrajine, jer su pesme imale političke poruke.

Bilo je, naravno, još primera kada su zvezde popularne kulture izazvale svojim izjavama i stavovima potrese i na našim prostorima. U svom intervjuu za francusko izdanje magazima "Rolling Stone" Bob Dilan je doslovce izjavio: "Ako u svojoj krvi imate robovlasnika, ili pripadnika Kju-Kluks klana, crnci to mogu osetiti. To ostaje do današnjih dana. Baš kao što Jevreji mogu osetiti nacističku krv, ili kao što Srbi mogu osetiti hrvatsku krv." Udruženja Hrvata u Francuskoj su ga u dva navrata tužila, a Dilan je odbio da se izvini zbog izjave, i čak je odbio poziv predsednika Josipovića da dođe u Hrvatsku i to učini. Mogu samo da kažem da sam siguran da Srbija ni na koji način nije uticala na Boba Dilana, odnosno da je ono što je izgovorio zaista i mislio.

Marko Perković Tompson je godinama tema u odnosima Hrvatske sa okolnim zemljama, dok je presuda hrvatskog suda da je ustaški pozdrav koji se čuje u njegovim pesmama "Za dom spremni" umetnički izraz. Onda na društvenim mrežama vidimo golmana Bajerna i fudbalske reprezentacije Nemačke Nojera kako peva Tompsonove hitove. Pa posle recite da se Dilanu priviđaju stvari!

Moja poznanica radi za Epl u Americi, piše i prevodi uputstva za restorane na mapama. Tu se takođe bavi kulturnim identitetom, a bogami i gastronomijom. Izgleda da je ipak važno šta se sve pojavljuje na društvenim mrežama, šta se priča, peva ili jede.

Za kraj, politička propaganda na društvenim mrežama ima i svoje dobre strane. Juče sam u svim TV vestima video kratku izjavu predsednika Vučića, govorio je brzo, rekao da ima dve lepe vesti za nas, prva je bila pruga do Niša, drugu sam zaboravio. Ali beše neobično kratko, takoreći minut za Vučića, sa Instagrama, kratko, jasno – kao Brka u reklami za Grmeč.

Samo napred, Predsedniče, dobro vam ide to sa objavama na Instari, a u svakom Dnevniku će rezervisati minut za vas. Dovoljno. ¶

SMRT FAŠIZMU,

Samoproglašeni predsednik ne vlada državom, već vlada ucenjenim bašibozukom, podtrpeznim kučkama i ližisahanima. Vežgaju i kevću da su Partizanova znamenja komunistička, pa ih treba skloniti. A stoti put ponavljam: 12.000 komunista ušlo je u rat, 9000 je poginulo. E, pa, neće moći promeniti ta partizanska znamenja, patriotska i građanska. Na Stadionu JNA, na Partizanovom stadionu još igraju Čajkovski, Bobek, Zebec, Milutinović, Šoškić, Galić, Jusufi, Kovačević, Vasović, Miladinović. Ne bih kročio na naš stadion kad bi se promenio grb, kao što ne bih ušao u Jugoslovensko dramsko pozorište da promeni ime. Jeste, tradicija je lepota koju čuvamo. Svako ko misli da može prebrisati partizanski ponos zajebao se

Piše: **Božo Koprivica**

Ilješ Špic, osnivač Partizanove fudbalske škole, 1942. bio je u furgonu za koncentracioni logor Aušvic. Mađarski Jevrejin, završio Bankarsko-trgovačku školu u Budimpešti, apatrid, postaje trener Hajduka 1937, nije se dugo zadržao u Splitu. Nekad čuvena leva polutka Ujpešt Dože na hiljadu utakmica, postigao je više od šeststo golova, bio je reprezentativac Mađarske u vreme braće Šaroši i Žengelera...

Dolazi u Skoplje 1938. za trenera Građanskog. U Skoplju ih je zatekao rat. Njegova žena Edit u rano jutro 7. marta 1942. dotrčala je do kuće Miška Simeunova, člana uprave kluba i zavapila na mađarsko-srpsko-makedonskom: "Odvela policija Špic, nema Ilješ kući... Ubiše Špic..." Onda je predsednik kluba potegao hitno veze sa okupatorsko-bugarskim komandantom i voz za Nemačku stao je u Surdulici. Nemački oficir izveo je Špica na postaju, fudbal je Ilješu Špicu spasao život. Na predlog izvrsnog halfa Džine Simonovskog, koga je Špic trenirao u Skoplju, mađarski trener dolazi u Partizan.

Špicova škola počivala je na etici, na ponosu, da njegov tim vodi igru i da ne razmišlja o taktici protivnika. Partizanova igra bila je jurišna, uvek se igra na gol više. Stari Dorćolac Mića Petrović (kasnije kibernetičar svetskog glasa), prijatelj Špicovog sina Đurike, pričao mi je da je fudbalski učitelj u mladosti bio prijatelj pesnika Lajoša Kašaka i da je voleo njegovu pesmu *Konj umire ptica uzleće*, posebno stihove:

Sigurno je da pesnik
ili gradi nešto do čega mu
je posebno stalo
ili može hrabro da ode
u sakupljače opušaka od
cigara.

Špic je negovao apsolutnu posvećenost i napad kao opsesiju. Stvoriti slobodan prostor u zoni šuta i u taj prostor uputiti tačan pas precizan kao Direrova linija. Na taj pas natrčava *treći čovek* i strelja u gol. Najbolji pas-igrač je mladi Zagrepčanin u Beogradu Stjepan Bobek. To je rekao Ferenc Puškaš, kapiten mađarske *zlatne momčadi*. Bobek, najbolji igrač u povesti Partizana, igrao je po sredini terena, a na 468 utakmica za Partizan postigao je 403 gola.

Davno već, u Bašti kluba književnika, Kiš mi je pričao da je Špic Leonidu Šejki i njemu, sedeli su u Ruskom caru, kazao da kada bi se svake nedelje igrao derbi Partizan–Zvezda, Štef bi bio najbolji igrač na svetu.

Mladi zemunski ilegalac, kasnije borac Trećeg kruševačkog korpusa Marko Valok igrao je za tim svoje brigade protiv Vojnog okruga Zagreba. Partizan je gostovao te nedelje u Zagrebu i Špic je pre podne gledao tu *vojnu* utakmicu. I video je centarfora kakav je neophodan Partizanu. Marko Valok je na 18 utakmica protiv Crvene zvezde dao 18 golova. Prvi maj 1949, borac Trećeg korpusa igra prvi derbi, na dan trudbenika. Valok je na toj utakmici dao dva gola (2:2). Na drugoj utakmici 17. septembra 1950. Valok je postigao jedan gol, Partizan je pobedio 2:1. Na trećoj utakmici 17. juna 1951. Valok je bio strelac tri gola, Partizan je pobedio 6:1.

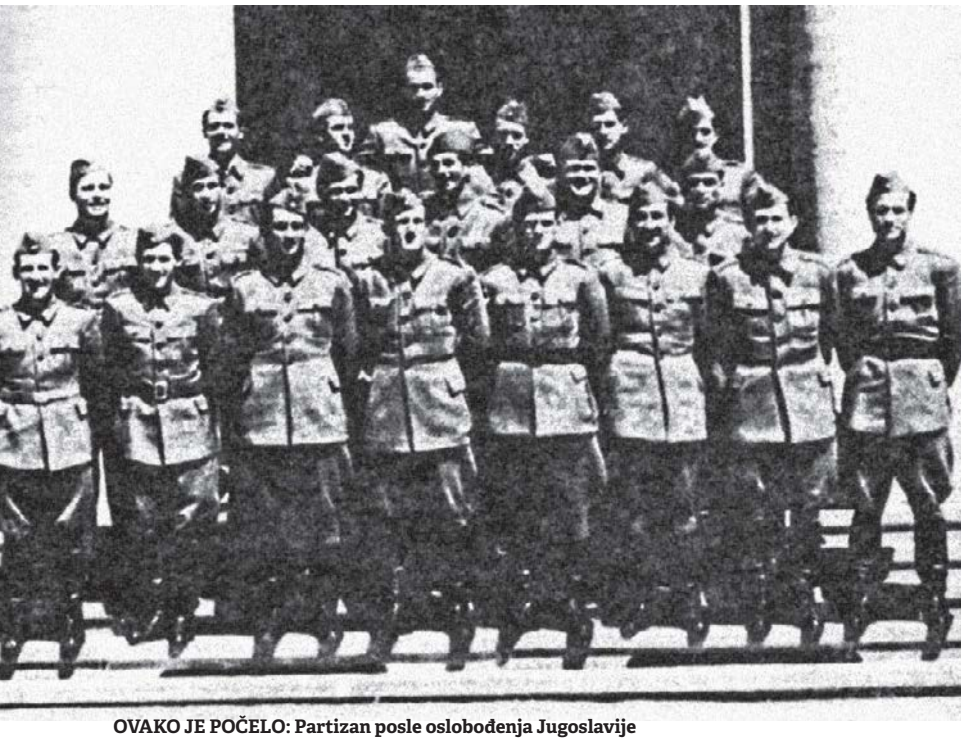
Sledeće godine u finalu Kupa Jugoslavije, 29. novembra 1952. Partizan je pobedio 6:0. Valok je dao dva gola, prvi u 13. minutu. Dva gola dao je Zebec, a po jedan Bobek i Veselinović. Za najboljeg igrača te utakmice proglašen je Zlatko Čajkovski, koji je, kako kaže Bobek, pokrio svaku stopu terena. U ranom detinjstvu gledao sam Zlatka Čajkovskog Čika kako u gradu N. igra sam protiv četiri dečaka iz moje ulice. Igralište, Trg Šaka Petrovića, oivičen Gradskim grobljem, Sabornom crkvom, zgradom Gimnazije (dvorac Knjaza Nikole) i parkom. Trg je bio posut belim šoderom. Stojim, dečak od pet godina iza gola Zlatka Čajkovskog i doturim poneku loptu. Igrao je Čik u sandalama *na prečke* sa malo debljim đonom, a poslednja dva gola dao je bos. Posle utakmice na kojoj je pobedio, Čik je svakom dečaku pružio ruku, mahnuo i otišao. Još dok je odlazio, beli šoder nicao je kao trava. Držim, evo, te vlati i danas i biram sa Voltom Vitmenom:

Kroz mene se nadahnuće talasa, talasa,
Ili sveukupnost dokaza i sve ostalo
nosim na licu...

Oba stiha u slavu Zlatka Čajkovskog.

U razgovoru s Bobekom, u kafeu 2T, Ulica 27. marta, na njegov rođendan, Bobek mi je pričao zašto je onako dobro igrao derbi koji se završio 6:0: "Uvek sam išao peške na utakmicu, to je bio moj ritual. I na ulazu na Istoku JNA vidim neke

ŽIVEO PARTIZAN

OVAKO JE POČELO: Partizan posle oslobođenja Jugoslavije

ŠAMPION JUGOSLAVIJE 1946/47-
Brozović, Nikolić, Firm, Čolić, Bobek, Mihajlović P., Rupnik, Atanacković, Palfi, Simonovski, Čajkovski

redare zvezdaše, neće da puste Džinu Simonovskog, reprezentativca Jugoslavije. Taj dan došao je iz Skoplja na utakmicu. Bio sam strašno ljut i jedva ubedio redare da puste mog prijatelja. Ušao sam u svlačionicu i rekao: Moramo ih pobediti."

U decembru 1953, nedelja 7. decembar, Partizan je pobedio Zvezdu 7:1, a nije igrao Marko Valok. Pa, koliko bi bilo da je igrao – 9:1, 10:1 ili...

To je bio prvi derbi koji je kao dvanaestogodišnji dečak gledao Velibor Vasović. Sredinom 50-ih prošlog stoleća Juniorsko prvenstvo Jugoslavije bilo je važno gotovo kao državno prvenstvo, kao Prva liga. Dve godine Partizan je bio prvak bez poraza, sezona 1955/56. i 1956/57. sa gol diferencijom 231:17 i 209:23. Pobedili su Dinamo 8:0, Zvezdu 7:1... Na fotografiji Splita, stadion kod Plinare, kod stare murve, juniorski tim Partizana: Rede, Miloradović, Kiš, S. Čabinac, Todorović, Jusufi, Vasović, Mitić, Miladinović, Z. Čabinac, Kovačević. Dresovi na najdarovitijim igračima Miladinoviću i Jusufiju, Iliji Mitiću, Vasoviću, Kovačeviću gotovo da vise kao da su ti mladići došli iz Aušvica. Ali neko je video da će ti dečaci, rođeni uoči samog rata, dobiti krila. Video je to Florijan Matekalo, strelac prvog gola za Partizan. Imao je Matekalo *nešto* na srcu i morao je da prekine blistavu karijeru, ali je njegov doprinos uzletu Partizanove škole nemerljiv. U korenu Matekalove škole je eros. I pesnik Meleagar (130–160. p. n. e) u slavu Partizana:

Često se Eros i ja igramo loptom.
Gle, Heliodoro, on ti umjesto lopte
Moje dobacuje srce!

U Matekalovoj generaciji najveće srce imali su Zoran Miladinović i Velibor Vasović. U Ajaksu Vasović će biti kapiten Johanu Krojfu. Ajant ili Ajaks, ravan po junaštvu Ahileju.

Čikati, izazvati najboljeg na svetu, to mora biti geslo, glavni princip svih generacija Partizanovih igrača. Taj nerv, taj puls, ta drskost, ta smelost. To su imale Matekalove i Bobekove crno-bele bebe, najbolje generacija, najbolji tim u povesti Partizana. Kako se pamti put do finala Kupa šampiona, u plovidbi je stvar, pamti se više nego osvajanja Kupa šampiona. U tom jurišu padali su prvak Francuske, prvak SR Nemačke, prvak Čehoslovačke (finalista Svetskog prvenstva), prvak Engleske... Sa gol razlikom, ne 12:0 (2:0, 3:0, 5:0, 2:0), nego 14:0, jer ko može poništiti ona dva gola Mustafe Hasanagića, volej protiv Sparte i projektil protiv Mančester junajteda. Ko može poništiti taj karneval, tu svetkovinu, taj trans na Stadionu JNA, to ošamućeno proleće u Beogradu, ta srca u galopu kad večnost podrhtava. Parni »

valjak u Čikovoj brzini. To vreme juriša Partizana, vreme brže no u snu. Crno-bele bebe uvele su rok kulturu u Beograd, u Jugoslaviju. Buntovnici, a neodoljivi. Oni su bili *Parni valjak* pre *Kamenja koje se kotrlja*. Taj pohod do finala *kad slepoočnicama putuju predeli,* to osvajanje slobode (za onoga su život i sloboda ko ih svakog dana osvaja) ostavio je veći trag u lepoti i tradiciji Beograda, nego BITEF, BEMUS i FEST zajedno. Taj tim u kome su u odbrani, već u odbrani četiri svetska asa: Šoškić, Jusufi, Vasović, Miladinović, svi deca Partizana. Kakve su igračine bili Bečejac, Rašović (Div sa Old Traforda), Ljuba Mihajlović... A trio napred Kovačević, Hasanagić, Galić, najefikasniji trio u istoriji klupskog fudbala na svetu. A na krilima Bajić i Pirmajer, njih dvojica pokrivali su svaku stopu terena.

O lepoti golova, to ni u stih ne može da stane, to ne može u statističke tablice. Jer, taj eros, taj ushit, taj san lebdi nas Stadionom JNA, nad Beogradom. A na terenu još igraju i Bobekov tim i crno-bele bebe, samo moraš da zaslužiš da ih vidiš.

U tu tradiciju velikih Partizanovih međunarodnih utakmica idu i mečevi protiv Kvins park rendžersa, Seltika, Groningena, Njukasla (pozdrav Ivanu Golcu i Lotaru Mateusu) i snolike majstorije Milka Đurovskog, Vokrija, Šćepovića, Čave Dimitrijevića, Živkovića, Varge, Ćirića, Saše Ilića, Nađa, Ilijeva...

Matekalovom mladom timu nedostajala su dva ključna igrača – golman i centarfor – crno-belim bebama dobro su došli Milutin Šoškić i Milan Galić. Šoškić mi je u Bezistanu pričao da je prvi put video kožnu loptu u dvorištu Gimnazije blizu Patrijaršije u Peći, to je godina 1943; u tom dvorištu okupatorski vojnici igrali su fudbal. Kad je lopta preletala preko ograde, uhvatio je petogodišnji Šoškić i držao čvrsto u zagrljaju, držao kao neko čudo. Onda je došao italijanski major, istrgao mu loptu i šutnuo ga u tur. Oficir je došao kasnije da se izvini, doneo čokoladu. I u dvorištu Šoškićeve kuće video je jednu njegovu rođaku i zaljubio se. Možda se iz toga izrodio i neki roman. Dečak iz Peći izrastao je u Apolona na gol liniji. Gledao sam njegove treninge na crvenoj šljaci pomoćnog terena JNA. Onaj gol ispod zida prema ulici šutirao je Šoletu Aleksandar Atanacković i trajalo je to puna dva sata. Leteo je Šole, padao, ustajao, leteo dok se crvena šljaka nije pretvorila u pesak, u kaljugu. Gledao sam Vladimira Bearu kao veterana, ali je Šoškić po rezultatima najbolji jugoslovenski golman. Najbolje je branio na najvažnijim, najpresudnijim utakmicama. Od Šoškića je počinjao svaki napad Partizana, Šoškić je u juniorima igrao tako dobro u napadu da su Špic i Bobek dolazili da uživaju u njegovoj igri. Imao je muzikalno osećanje prostora i mladalačku vitkost sve do danas. Pred početak utakmice povukao bi crtu od sredine gola do jedanaesterca. Znao je Šole od početka da je ljubav pitanje prostara. A Šole voli Partizan biblijskom ljubavlju.

Moj najbolji prijatelj, među igračima najbolje generacije u povijesti Partizana, jeste Milan Galić. Naše prijateljstvo počelo je 1959. kad sam u Titogradu gledao utakmicu Budućnost–Partizan. Pobedio je Partizan 4: 2. Posle utakmice stajao sam na platou ispred hotela "Crna Gora", a od stadiona Budućnosti brodom "Fickaraldo" dolazili su igrači Partizana. Kad su pristali, hodali su, tako su bili i kostimirani kao da dolaze iz filma *Do poslednjeg daha*. Galić u letnjem pepito sakou, s crno-sivim tačkicama. Moj brat Jagoš, student prava u Beogradu, koji me je doveo na utakmicu, pričao mi je kasnije da sam se pozdravio sa Galićem. Ne sećam se, nekad se dečak ne seti sna, onog najdražeg. Od tada počinje moja velika ljubav prema Partizanu. Sedeli smo često u kafani "Šumadija" na dnu Nebojšine ulice. Fragmente tih naših razgovora objavio sam u knjizi *Samo bogovi mogu obećati*. Nisam u tim Galićevim sjećanjima ni zapetu promenio, a to je najbolji deo knjige. Samo bogovi mogu obećati jer su besmrtni... Misleći na Milana Galića – koji je odrastao uz partizanske brigade i zbegove, majku su mu ubile ustaše – sledeće znatno prošireno izdanje moje knjige o svetskim prvenstvima naslovio sam *I dečak može obećati*. Galić je odrastao u domovima za ratnu siročad, u domu u Kanjiži sanjao je da će igrati sa Bobekom i Zebecem. I 1958. došao je u Partizan i te godine debitovao u reprezentaciji Jugoslavije, na prvoj utakmici dao je gol u 28. sekundi protiv Bugarske. U Rimu 1960. kao kapiten, najbolji igrač i najbolji strelac osvojio je zlatnu olimpijsku medalju. Te godine igrao je finale Evropskog prvenstva u Parizu, dao je gol u finalu Lavu Jašinu. Jugoslavija je izgubila od SSSR-a 2:1.

U fašističkom Čileu 1962. Jugoslavija je prvi put na svetskim prvenstvima pobedila SR Nemačku 1:0. Pet minuta pre kraja utakmice, još su se u daljini beleli vrhovi Kordiljera, Galić je u sprintu čistom kao čelik prošao kroz Nemce po desnoj strani i euklidovski centrirao na Radakovića, koji je zakucao loptu pod prečku iznad Farijana. I ponad nemačkog izbornika Sepa Herbergera, prvaka sveta 1954, Herbergera koji je bio savezni kapiten i u Hitlerovo vreme.

Na derbiju 1962. Galić je dao Zvezdi tri gola:

Junaku se češće putah hoće
vedro nebo nasmijat grohotom...

Vidi se da je i crnogorski vladika Rade bio partizanovac.

Galić je odrastao u blizini najžešćih bitaka u Bosni, bio je proleter na terenu: *Kida srce u parčad rima.* I jedan veliki Irac u rekvijemu za Milana Galića:

Sate i sate mogao bih da utrošim na dribling.
Al' ako ne izgleda da tren ga je dao lud,
Tad sve je uzaludno i besmisleni trud.

Bez tog zanosa, bez te vatre, bez tog ludila ni partizani, ni Partizan ne bi pobedili. Pobedićemo još ove jeseni primitivce, nikogoviće, ništarobu, tresigaće, kukavelje.

Galić me uvek seti na Milutina Miša Pajevića, najboljeg crnogorskog igrača do dolaska Dejana Savićevića. Seti me po licu, po puti, po stasu i žaru, i po šutu sa 20-25 metara. Mišo je igrao u Partizanu sa Čajkovskim, Bobekom, sa Hočevarom, Simonovskim. I za reprezentaciju Jugoslavije dao je tri gola protiv Izraela. Njegov brat Božidar – Pušo igrao je otmeno centarhalfa deset godina u Partizanu. A treći brat Nikola igrao je u zagrebačkom HAŠK-u, ubijen je u Jasenovocu 1943. I Mišo je bio u logoru za vreme Drugog svetskog rata. U kafani kod Bose Feribotke, na obodu Dvorskog parka na Cetinju, Mišo mi je pričao o turneji Partizana po Skandinaviji, na kojoj je on, po svedočenju Bobeka, bio najbolji igrač. Najviše je govorio o svojoj pas-igri sa Čajkovskim. I voleo je uz lozu da govori stihove svata Crnogorca:

Soko mrzi polja od prašine,
soko neće žabu iz lužine,
soko hoće visoku liticu
soko traži ptицu jarebicu.
Jarebica tanka i plašiva,
ma tijela kao vatra živa.

Važan je taj crnogorski nerv u Partizanu. Od Miše i Puša Pajevića do Laza Radovića, Rašovića, Gajice Đurovića, Radanovića, Rojevića, Perovića, Vukčevića, do mladog Cetinjanina Vujovića, koji je volejem pobedio Crvenu zvezdu. I čudesnog Peđe Mijatovića.

Vukotići su starinom iz Crne Gore. Generaciju Moce Vukotića (njegov otac bio je oficir JNA i doveo je Mocu u devetoj godini na crvenu šljaku pomoćnog igrališta JNA) dočekao je Mustafa Hasanagić... Kao đak osmog razreda osnovne škole doputovao sam u Sarajevo i na Stadionu Koševo video kako je Hasanagić uhvatio volej i kako još drhti rogalj Muftićevog gola tamo gde se spajaju stativa i prečka, pobedio je Partizan 3:1. I vidim kako drhti trava na tom stadionu na kojem su sahranjivali građane Sarajeva i djecu koje su pobili Karadžićevi zločinci i kukavice. I vječni partizan Abdulah Sidran:

Tri su godine evo
kako stoje svi poslovi
Sa sahrane na dženazu
sa dženaze na sahranu
Tri godine kako Sarajevo
ne suši obraza...

Dolazak Dalmatinca Biće Mladinića za trenera Partizana poklopio se sa punom igračkom zrelošću Momčila Vukotića. Mladinić je izašao iz rata kao partizanski kurir. Bio je kurir kod komesara Četvrte dalmatinske operativne zone Ivana Kukoča, predratnog igrača Hajduka. Komandant te Četvrte zone bio je Vicko Krculović. Mladinić se seća da je na partizanskim priredbama recitovao stihove Jure Kaštelana: *I u smrti mi smo Partizani / I naši mrtvi još se jače bore.* Mladinić je imao najveće poverenje u Mocu Vukotića, koji je bio dobar i u driblingu i u pasu i kao strelac. Moca je bio prvi igrač, igrač-tim i Partizan je kao nikada dotad superiorno osvojio prvenstvo. To je bio partizanski rukopis Mladinića i Zorana Miladinovića.

Ova ilijada Partizana mogla bi trajati. U trećem jurišu Partizana pisaću o Milošu Milutinoviću, jedinom jugoslovenskom igraču koji je mogao biti broj jedan u svetu. Sa plavom čigrom Jugoslavija bi bila prvak sveta, a Partizan tri puta šampion Evrope. O Zoranu Miladinoviću, Fahrudinu Jusufiju, Veliboru Vasoviću, Bečejcu, Rašoviću, Ćurkoviću, Pirmajeru Bajiću, Blagoju Paunoviću, Bjekoviću, Katanecu, Vokriju, Milku Đurovskom, Džoniju, Prekaziju, Zavišiću, Golcu, Hatoniću, Zaladu, Draganu Manceu, Savi Miloševiću, Ćiriću, Saši Iliću... O Bori Đorđeviću po daru, po stasu i gospotstvu najbližem generaciji Zorana Miladinovića. I Koča Popović, Peko Dapčević, Ratko Vujović – Čoče... Sve komandanti proleterskih brigada. Nijedan od jugoslovenskih klubova nema tu partizansku hrabrost i ponos kao Partizan.

U vreme kad se čini da Srbijom vlada isprdak isprtka povijesnog isprtka Vojislava Šešelja, jave se glasovi da treba promeniti grb Partizana, znamenja Partizana. Samoproglašeni predsednik ne vlada državom, već vlada ucenjenim bašibozukom, podtrpeznim kučkama i ližisahanima. Vežgaju i kevću da su Partizanova znamenja komunistička, pa ih treba skloniti. A stoti put ponavljam: 12.000 komunista ušlo je u rat, 9000 je poginulo. Onda je došla 1948. i pritajnim izdajnicima je svanulo. Nahrupilo je to u KP, omastili su se dobro, razbaškarili i probudili se 90-ih kao ratnohuškačka bagra, kao radikali, danas naprednjaci. E, pa, neće moći promeniti ta partizanska znamenja, patriotska i građanska. Moći će, al' moj kurac. Na Stadionu JNA, na Partizanovom stadionu još igraju Čajkovski, Bobek, Zebec, Milutinović, Šoškić, Galić, Jusufi, Kovačević, Vasović, Miladinović. Ne bih kročio na naš stadion kad bi se promenio grb, kao što ne bih ušao u Jugoslovensko dramsko pozorište da promeni ime. Jeste, tradicija je lepota koju čuvamo. Svako ko misli da može prebrisati partizanski ponos zajebao se. I na kraju, beogradski pesnik, moj prijatelj iz Književnih novina, Miloš Komadina:

I svoje sećanje na žene, i žene dao bi,
i one najmlađe, ljubav...
Novce i posede dao bi, dao bi sav imetak,
Slavu, moć, mnogo štošta.
Ali nema načina da se to kupi,
Pa čak ni silom da se uzme.
Sve što si ikad želeo (i imaš)
Dao bi rado: ponos Gorštaka da stekneš,
prirodnu nedodirljivost, zrno časti,
neprelazni prelaz...
Dao bi sav svoj smisao,
sve posede, znanje, blago sve, sve
samo: to se nikako ne može imati
ne može ukoliko se već nema.

Smrt fašizmu, živeo Partizan! ¶

Festival poezije u Setu

Izgubljeni raj

Sam čin održavanja festivala, u vreme kada se sve javne manifestacije širom Evrope otkazuju bez mnogo razmatranja, dostojan je svakog poštovanja i bez ikakve sumnje primer zalaganja za kulturu na koji se treba ugledati

Mali mediteranski grad Set je u svetu kulture poznat kao rodno mesto Pola Valerija, jednog od najznačajnijih pesnika prošlog veka, i Žorža Brasansa, koji spada u red najvećih kantautora koji su pevali na francuskom jeziku. Stoga je u neku ruku prirodno što su dva ključna težišta u kulturnom životu ovog grada festivali posvećeni pomenutim velikanima, u čije organizovanje je uključena na ovaj ili onaj način praktično čitava lokalna zajednica.

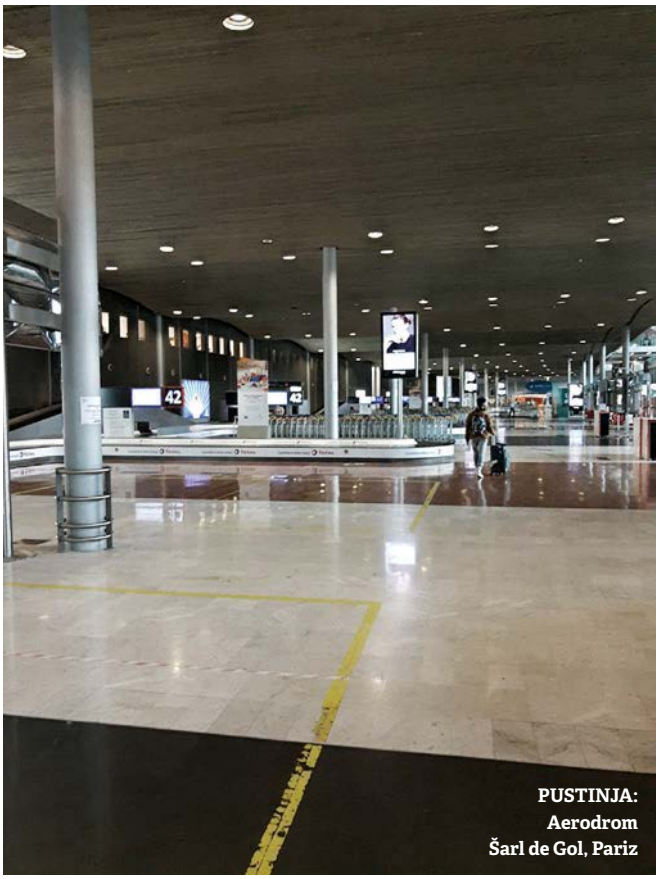
Festival "Živi glasovi Mediterana", koji se, u Valerijevu čast, od 1998. održava isprva u Lodevu, a počev od 2010. u Setu, i na kome učestvuju pesnici svih zemalja koje pripadaju mediteranskom prostoru, postao je tokom nešto duže od dve decenije, mereno jednostavnim i opipljivim parametrom brojnosti učesnika, programa i publike, praktično drugi najveći festival poezije u Evropi, odmah posle berlinskog. Broj pesnika se – od početnih četrdesetak, koliko ih je učestvovalo na prvom festivalu – s vremenom udvostručio, a zbir učesnika, dakle, zajedno sa moderatorima, animatorima, muzičarima i glumcima poslednjih godina, dosegao je broj od 150. Za isto vreme, broj posetilaca festivala se gotovo udesetostručio: od prvobitnih 7500, došlo se do prošlogodišnjih čak 71200. Ova statistika vezana za publiku naročito je impresivna ako se ima u vidu da sam grad Set ima tek nešto više od 40000 stanovnika.

Festival se, inače, finansira iz državnog, regionalnog i gradskog budžeta, ali jednako tako i iz privatnih donacija. Takođe, jedno od njegovih vrlo važnih obeležja je i institucija volontera, koja podrazumeva kako obavljanje svakovrsnih poslova u toku manifestacije (npr. jedna od gradskih odbornica je svakog dana dežurala u festivalskom infocentru) tako i ugošćavanje učesnika festivala u svojim domovima.

Pozivi učesnicima za ovogodišnje izdanje festivala stigli su, kao i dosad, na početku godine, ali je njegovo održavanje bilo pod znakom pitanja sve do početka juna, kada su ti pozivi obnovljeni i na neki način potvrđeni. Epidemiološka situacija je tada delovala ohrabrujuće, ali je, kao što je poznato, ubrzo počela da se iz dana u dan pogoršava, te je dolazak učesnika iz nekih zemalja sve do samog početka festivala

starog sveta

PUSTINJA: Aerodrom Šarl de Gol, Pariz

Fotografije: Marjan Čakarević

bio neizvestan. Istinsku posvećenost i veliku želju organizatora ne samo da se festival održi nego i da sačuva svoj međunarodni duh, najbolje ilustruje činjenica da je meni, učesniku iz Srbije, kada je postajalo jasno da se ovde situacija komplikuje i da je pitanje dana kada će Srbija biti stavljena na spisak onih zemalja čijim je građanima zabranjen ulazak u Francusku, bilo ponuđeno da dođem odmah, dakle, čitavih deset i više dana pre početka, a sve to o trošku samog festivala, kao i to da su organizatori obezbedili posebnu potvrdu prefekture iz Monpeljea, koju je trebalo priložiti graničnoj policiji u slučaju da se granica zatvori na sam dan dolaska.

Utoliko je odlazak predstavljao neobičnu avanturu u svetu nove evropske realnosti i podrazumevao svakodnevno zivkanje ambasade, avio-kompanije, organizatora festivala, praćenje epidemiološke statistike sa pojačanom pažnjom, i uopšte iskorak u zonu neizvesnosti i rizika u kojoj su pravila, budući sasvim nova, u mnogočemu neuhvatljiva i neretko podložna slobodnim interpretacijama službenika. Najupečatljiviji utisak pomenute nove realnosti je sablasna pustoš pariskog aerodroma na dan dolaska (petak, pre podne) – nakon prelaska granice praktično bez ikakve stvarne kontrole, tek sa minimumom procedure – i zatečenost u situaciji u kojoj u čitavom tom ogromnom aerodromskom kompleksu ne radi ništa – osim Mekdonaldsa. Ovo početno osećanje nelagode dodatno se osnažilo tokom putovanja brzom železnicom, pod maskama, u čudnoj i neprirodnoj stišanosti, sa minimumom pokreta i tek povremenim javljanjem dece, koje je probijalo taj nevidljivi zid među stvarnostima.

Stoga je dolazak u osunčani Set: iskorak iz staničnog prostora na gradske pločnike, udisanje mirisa mora i skidanje maske sa lica delovao kao neka vrsta povratka u izgubljeni raj starog sveta, a metež, uobičajen za sve početke manifestacija ovog tipa, i uvećan uličnom procesijom muzičara – u sklopu jednodnevnog džez festivala koji se upravo održavao – koji bi možda u staro, predpandemijsko doba išao na živce, sada bio blagotvoran i okrepljujući. Set je, inače, tokom prolećnog talasa epidemije imao dobru statistiku: pedesetak registrovanih slučajeva i među njima nijedan preminuli, pa se zato od mera zaštite ovde primenjivala manja ili veća distanca i nošenje maski u zatvorenom prostoru, koje je tokom nedelje postalo obavezno.

Otvaranje na glavnom gradskom trgu – Place de Pouffre, prepunom građana i učesnika, koji je tokom narednih desetak dana pretvoren u tržnicu poezije – bilo je zapravo istovremeno i poznato i potpuno novo iskustvo: svako upoznavanje, pozdravljanje ili zadržavanje u razgovoru podrazumevali su novu situaciju, procenu stepena bliskosti i moguće opasnosti, i u tom smislu vrlo zanimljivu, ali i pomalo napetu socijalnu mikrodinamiku. Tako su se želje za zagrljajem, i uopšte sve zamislive vrste pozdrava koji podrazumevaju najrazličitije telesne dodire, ponekad pretvarale u ustuknjivanje i osmehe sa zastajkivanjem, »

čiji smisao je ostajao da visi u vazduhu, jer zapravo i jesu ali i nisu značili odbijanje bliskosti, jer, s obzirom na otvoren prostor, i jesu i nisu značili opreznost. I baš kao i bilo gde drugde, mlađi svet se ponašao bezbrižnije ili, ako neko više voli, sa manje opreza, a stariji distanciranije. Ali ukupno uzev, može se reći da se na malom prostoru i za kratko vreme mogla videti nova normalnost, čija je jedina karakteristika da niko više ne zna šta je normalno i šta bi trebalo raditi i kako se ponašati.

Nakon toga sve je krenulo manje-više uobičajenim festivalskim tokom, sa desetinama i stotinama čitanja, razgovora, radionica, performansa, prezentacija i koncerata, koji su zbilja mogli zadovoljiti najrazličitije ukuse. Festival u Setu, ne podrazumeva jednu poetiku ili promovisanje samo jedne umetničke strategije, naprotiv, reč je najvećem mogućem pluralizmu: od uslovno rečeno klasičnih i elitističkih, intelektualno rafiniranijih poetskih formi, koje su, recimo, u različitom stepenu bliske onome što je pisao Valeri, preko angažovanih i radikalnih poetika, sa celom lestvicom subverzivnosti i socijalno-politički provokativnog potencijala, kao i spoja poezije i drugih umetnosti, najčešće muzike, sve do onih iskaza u kojima je, ako se tako može reći, muzika dominantnija. I bez obzira na veliku, tipično mediteransku podnevnu i poslepodnevnu vrućinu, kao i, ponekad, napor koji treba uložiti da se popne do određenih gradskih punktova, npr. vrta Valerijevog muzeja, koji se nalazi pri vrhu brda Sen Kler – na svakom programu je u publici bio najmanje dvocifren broj posetilaca.

U tom smislu je suvišno i u neku ruku neumesno izdvajati bilo koji pojedinačni nastup, delimično zato što su svi na jednak način i predstavljani i tretirani, dakle, uz zbilja dosledno poštovanje (francuskog) principa jednakosti, izuzimajući donekle one u udarnom večernjem terminu u glavnom gradskom parku (Jardin du Château d'eau). Među njima treba pomenuti zajednički omaž Valeriju i Lorki, sa klasičnim recitalima i uglazbljenim stihovima dvojice pesnika, kao i, razumljivo, završno veče, na kome su zajedno nastupili svi pesnici. I tek kao jedan lični izbor: nastup trupe Les Quatre Barbu(e)s, neka vrsta modernog kabarea, sa četiri dame impresivnih scenskih sposobnosti i kolopletom vrcalica na aktuelne teme, od koga se prepun park tresao od smeha i, čini se, barem za kratko se udaljio od epidemijske realnosti.

Ovogodišnje izdanje festivala poezije u Setu bilo je u izvesnom smislu povratak na njegove rane godine i u nekoj budućoj istoriji ove manifestacije svakako će značiti nekakvo podvlačenje crte: broj učesnika bio je prepolovljen, od prethodnih četrdesetak punktova na kojima se u predepidemijsko vreme održavao, uključujući tu npr. čitanja na brodovima i plažama, ili u ležaljkama za spavanje u vreme sijeste, sada je bio sveden na desetak u užem gradskom jezgru.

Ali ima nešto mnogo važnije od toga: sam čin održavanja festivala, u vreme kada se sve javne manifestacije širom Evrope otkazuju bez mnogo razmatranja, herojska borba direktorke Maite Vales-Bled sa nadležnim strukturama da se održi, jesu dostojni svakog poštovanja i bez ikakve sumnje primer zalaganja za kulturu na koji se treba ugledati. Oni koji su učestvovali na manifestaciji mogli su, u brojnim i na različite načine iskazanim gestovima predusretljivosti i gostoljubljа, na svakom koraku videti koliko je taj festival važan ne samo za građane Seta i za čitav region već i za sve zemlje Mediterana. Neki od posetilaca koje sam slučajno upoznao bili su iz Italije i Španije i svoje godišnje odmore proveli su u Setu samo da bi došli na festival. Tako se na kraju može zaključiti da je ovogodišnji festival u Setu – iako u dubokoj senci pandemije i pod teretom sveopšte, razumljive paranoje, ali uz istinsko razumevanje onoga šta poezija i kultura jesu i veru u njihov značaj za zdravlje svakog čoveka, i sa neophodnom svešću o merama zaštite sebe i drugih – pokazao da je moguće sačuvati i sebe i svoju zajednicu. Uprkos svemu – živeti. ¶

MARJAN ČAKAREVIĆ

Sedam

Ako se pozorište pravi s tim da je svesno ukalkulisano da će imati tih sedam unapred selektovanih gledalaca, i možda nikada nikoga više, onda je ono možda ipak suvišno, samo stvara komunikacijski šum, privid vlastitog postojanja

Niko ovo nikada nije mogao da postigne, pa smo se već opustili misleći da niko to nikada neće ni postići: ni rat ni mir, ni socijalizam ni kapitalizam, ni demokratija ni diktatura, ni drug Marko ni gos'n Janko, niko još nije ugasio, utišao, utulio, sve beogradske, sve vojvođanske, sve srbijanske bioskope, sva pozorišta, niko nije zatvorio sva mesta gde se svira, odlično, dobro ili osrednje, i džez i pank i tehno i turbo i rep i trep i klasika i *trubači*, i šlager i Vagner. Nikada nečega ovakvog nije bilo, kanda ni za okupacije, jer valjda nikada ovako čudnog okupatora nije ni bilo kao ovog. I to se odnosi kako na okupatora u vidu virusa, tako i na onog čovekolikog. A teško je reći koji je opasniji; zna se jedino kojeg je lakše izbeći.

Pa dobro, momci mladi, šta da se radi kad malo selo nema džez orkestar? A sve se pretvorilo u malo selo, Beograd i Novi Sad koliko i Donje Brijanje i Gornji Taor. Praznina je već tvrda i opipljiva kao metal ili drvo, saplićemo se o nju kuda god pođemo. Mnogi su od nje već zaradili masnice i podlive. A rešenja i dalje nigde na vidiku. Da svi zanavek čučimo zaključani po kućama, to smo već isprobali proletos, i ne da nam se nije dopalo nego nam je dojadilo toliko da smo uplašili čak i Neustrašivog koji nas vodi u svetlu budućnost. Okej, nema, dakle, kućnog pritvora. Izlaz nam nije zabranjen, ali kuda uopšte otići? Bauljamo po ulicama mumlajući pod belim feredžama

lica gleda u tri pisca

Foto: Atelje 212

predaje, ili sedimo otromboljeno po nekako obezvoljenim kafanskim baštama dok nas iz njih ne pometu u paničnom strahu od koronarno-pljačkaških inspekcija, nakon čega gradovi sablasno opuste usred leta i usred centra, što je prizor koji najviše liči na policijski čas bez policije, ili ako hoćete, na *represiju prazninom*.

Bili smo, dakle, poleteli visoko, kada je gospodaru zaraze to tako odgovaralo, a onda nas je pustio da tresnemo tvrdo o zemlju, tvrđe od bilo koga u bližem i daljem okruženju (mada je i tada "kulture" jedva bilo u tom lažnom visokom letu, nego se zabavljalo narod nižerazrednim gladijatorskim manifestacijama). Manje-više cela Evropa uveliko se budi iz "kulturne" korona-hibernacije, a mi kao da tek izistinski uranjamo, i nema naznaka da će nas neko spasiti od utapanja.

Poneko ipak pokušava da Nešto suprotstavi Ničemu, da uzbiba mrtvo Panonsko more, tek da da od sebe znak života, da se opipa i uveri se u samog sebe (u drugog ne sme da se uveri, to je zabranjeno, nije higijenski). Ali i to nekako ispada veštački i na silu i kao-da-nije-pravo. Jer, da bi bilo pravo, mora da bude stvarno, a da bude stvarno, mora da bude uistinu fizički i duhom prisutno u javnom prostoru, da u njemu ostavlja vidljiv trag.

Mogli smo tako da čitamo da je Atelje 212 proizveo pozorišni događaj sa troje izvođača i sedmoro gledalaca, a koji se ticao upravo bizarne i zaumne situacije u kojoj smo se svi zatekli, i kojoj pokušavamo – možda i previše pokušavamo – da se prilagodimo. Na projektu je angažovano petoro uglednih mlađih dramaturga, troje se pojavljuju kao performeri svojih i tuđih tekstova, a kako je na snazi ograničenje okupljanja na otvorenom i zatvorenom na samo deset osoba, publika se sastojala od sedmoro ljudi. Karte, pretpostavljate, nisu bile u prodaji... Kako je za publiku izabrano baš tih sedam a ne nekih drugih sedam persona, nejasno je, a nije ni mnogo važno.

Video sam fotografije sa premijernog izvođenja. Rekao bih da (pre)poznajem sve izvođače, ali i sve u publici. Nije to naročito teško: poznavati deset ljudi. Nešto je drugo važnije: da li je pozorišni čin sa troje izvođača i sedmoro gledalaca uistinu javni i uistinu pozorišni čin? Načelno, svakako bi mogao da bude: ako se pojavi samo sedmoro gledalaca, mada sala prima sto ili trista, dobra će trupa igrati za njih sedmoro. Dobar bioskop "vrti" film i za jednog. Ali, ako se pozorište pravi s tim da je svesno ukalkulisano da će imati tih sedam unapred selektovanih gledalaca, i možda nikada nikoga više, onda je ono možda ipak suvišno, samo stvara komunikacijski šum, privid vlastitog postojanja.

Ima tu još jedna zanimljiva inverzija. Pozorišnu predstavu, sam čin njenog izvođenja, njenog živog odvijanja, zamišljamo kao susret glumaca s publikom. U toj ("konvencionalnoj?") podeli uloga, glumci su profesionalci, a gledaoci su amateri, ljubitelji. U teatarskom činu Ateljea 212 (koji ovde lišavamo imena, baš kao i njegove autore-izvođače, ne zato što imamo nešto "protiv" njih, nego zato što nismo sasvim ubeđeni u istinsku *javnost* njihovog čina) stvari su nekako došle naglavačke: "izvođači glumačkih radova" su ne-glumci, dakle amateri, a publika se sastoji isključivo od ljudi iz i oko teatra, dakle od profesionalaca. Neglumci igraju za negledaoce? Pa, ne znam, ponekad je možda ipak bolje ostati kod kuće.

A gde su tu glumci? Pa, glumci su, pretpostavljam, kod kuće. A možda su i u bašti neke od obližnjih kafana ili kafića, čekaju *ansambl* da završi s izvođenjem pa da im kaže kako je bilo.

U nekim normalnim okolnostima, umesto ovog i ovakvog teksta, na ovoj biste strani čitali prikaz predstave. Ali, u normalnim okolnostima, takve predstave ne bi ni bilo. Ovako, kao da smo sa dveju različitih strana silom privedeni u tzv. novu normalnost. A radi se baš o tome da na nju ne pristanemo, jer je ona znamen poraza. I (ubijenog) pozorišta, i (rasterane) publike, i onih koji bi trebalo da su posrednici između njih. ¶

TEOFIL PANČIĆ

I dalje lete, sanjaju i

Ovo je priča o muzičkoj i izvođačkoj upornosti, tvrdoglavosti i istrajnosti, i jednoj nimalo bezazlenoj opsesiji rok muzikom i kulturom

Električni orgazam "službeno" je osnovan u beogradskom restoranu "Mornar" u siječnju/januaru 1980. godine, no pravi početak se odigrao još 1978. godine kad su se na nekom ljetnom tečaju engleskog jezika u londonskom predgrađu Krojdon upoznali Srđan Gojković Gile i Ljubomir Đukić Ljuba i na licu mjesta utvrdili da imaju sličan glazbeni ukus i interese. Dušan Vesić u knjizi *Bunt dece socijalizma* piše da se Gile godinu dana ranije – dakle 1977 – iz Londona vratio s primjerkom ploče *Never Mind The Bollock, Here's the Sex Pistols*, koju je u poslednji čas kupio na londonskom aerodromu, s čvrstom namjerom da svira pank.

Dvije sličice iz prošlosti navele su nedavno Gileta i Ljubu da konstatiraju kako Električni orgazam nije beogradski, već londonsko-beogradski sastav. I doista, Električni orgazam već četrdeset godina na srpskohrvatskom jeziku piše i izvodi urbanu rok glazbu – pank, psihodeliju, glam rok, garažni pank *rhythm & blues*, fank, soul, a ponekad i rege i hip hop.

Nakon izlaska albuma *Letim sanjam dišem* i velikog komercijalnog uspona, na trenutak se učinilo da je dobivena prva bitka u ratu s pastirskim rokom, no grupa se ubrzo (privremeno) raspala, a Jugoslavija potonula u turbofolk i brutalni rat. Najveći hit grupe, pjesma *Igra rokenrol cela Jugoslavija* govorila je o tom posebnom trenutku. Simptomatično je da su se u tu pjesmu često učitavala značenja koja u pjesmi zapravo ne postoje.

Što, dakle, znači četrdeset godina za Električni orgazam? Ponajprije, to je priča o muzičkoj i izvođačkoj upornosti, tvrdoglavosti i istrajnosti, i jednoj nimalo bezazlenoj opsesiji rok glazbom i kulturom. Istina da Rolling Stones postoje od 1962. a Who od 1964, ali istina je i da Pankrti, Parafi ili Film danas nastupaju uživo, sporadično, i uglavnom rekreativno, i da su se od svih novovalnih prvoboraca na sceni svih ovih godina ustali samo Prljavo kazalište i Disciplina kičme.

I, naravno, Električni orgazam koji kao prava rok manufaktura svoju četrdesetogodišnjicu dočekuje dopadljivim i interesantnim, još uvijek aktualnim studijskim albumom *Gde smo sad?* iz 2018, novim koncertnim albumom *Warszawa 13* (Šareni dućan, 2020), te naramkom reizdanja koja potvrđuju da je opus ovog benda i dalje privlačan slušateljima. U seriji Original Album Collection Croatia Records je reizdala prvih šest ploča grupe snimljenih između 1981. i 1987, a ove godine se pojavio i Giletov samostalni album *Eto vidiš da može*, koji je prvi put izašao u izdanju PGP RTB 1989, dok je beogradski Mascom objavio alternativno izdanje šestog albuma *Letim sanjam dišem*, čiju je "legalnu" verziju objavio također PGP RTB 1988. godine. Prošle godine je Gile & Magic Bush objavio koncertni album *Retko svirane pesme* – na kojem je, između ostalog, odsvirao pet pjesama s albuma *Lutka koja kaže ne* – pomalo zaboravljenog albuma grupe/projekta Vlada, Gile, Piko & Švaba iz 1991, koji je prošle godine reizdala Croatia Records.

Čak i površniji uvid u diskografiju grupe vodi zaključku da je Orgazam grupa koja se spiralno vrti u sadašnjosti i prošlosti. U posljednjih dvadeset godina Električni orgazam nije održao valjda jedan sličan ili isti koncert, o čemu svjedoče i brojna koncertna izdanja – njih ukupno osam! Slično Dilanu ili Stonsima, i Orgazam je svoje pjesme na koncertima neprestano aranžerski i izvođački mijenjao i dorađivao, što je poticalo slušatelje da u tim pjesmama otkrivaju nešto drukčije i novo. Giletova tvrdnja da je Električni orgazam prvo imao pjesme, a da su tek potom postali muzičari, zapravo nije kontradiktorna. Najbolje pjesme Električnog orgazma i dalje su zaista bile i ostale one prve, *Zlatni papagaj*, *Konobar*, *Nebo* i *Krokodili dolaze*, no one bi već možda bile zaboravljene da ih grupa nije izvodila bezbroj puta u ovih četrdeset godina. Remasterizirani, znalački "pročišćeni" albumi iz 1980-ih dovoljan su povod da provjerimo neke od ustaljenih i općenitih zaključaka o ovom bendu. Svi albumi – a ponajviše *Les Chansons Populaires* (1983) i *Distorzija* (1986) zvuče moćnije, dorađenije i raskošnije nego ranije. Drugi album *Lišće prekriva Lisabon* (1982) bio je nesporno bolje snimljen i odsviran od prvog albuma, muzički možda inovativniji, ali bez dovoljno važnih pjesama da bi izdržao usporedbu s prvim albumom. Usput, Žikić, Janjatović i Vesić ponavljaju da je ova ploča dobila ime prema ljubavnom romanu Barbare

dišu

Kartland, samo što roman s takvim naslovom ne postoji u autoričinoj bibliografiji. Istina je da je autorica napisala roman *Lovers in Lisbon* ali tek 1987. godine!

Između drugog i trećeg albuma sada su uočljivije zvučno-produkcijske sličnosti i srodnosti: zvučna slika *Les Chansons Populaires* kao da je izrasla iz albuma *Lišće prekriva Lisabon*, a zasluge za tu izvanredno organiziranu muzičku podlogu možda se mogu pripisati ljubljanskom snimatelju i producentu Toniju Juriju. Prijelaz iz novovalne avangarde u novi tradicionalizam prošao je, dakle, bezbolno, a ni (ironičan) naslov albuma svakako nije bio slučajan. *Les Chansons Populaires* – parafraza naslova davnog albuma Iva Montana – možemo shvatiti kao programatski manifest benda. Električni orgazam svakako na ovoj ploči ne sviraju "šansone", kao ni "narodne pjesme", što je jedan od mogućih prijevoda, a i tvrdnja o "popularnosti" pjesama je također upitna. Električni orgazam na ovoj ploči "prisvaja" tuđe pjesme, koje nikada nisu bile "hitovi", i pretvara ih u svoje pjesme, ne odvajajući ih od originala. Od *I'm Waiting for the Man* ostalo je tek par motiva, no Električnom orgazmu je baš stalo da naglasi svoju vezu s Luom Ridom. *Les Chansons Populaires* možemo protumačiti i kao zbirku muzičkih mini eseja. *Citadel* i *Being for the Benefit of Mr. Kite* izdvojeni su iz "psihodeličnih", međusobno inače ispreletenih albuma *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* i *Their Satanic Majesties Request*. U desetominutnu *When the Music's Over* spretno je ulijepljena mreža citata i aluzija i konačni rezultat je impresivan... Hit singl, pjesmu *Locomotion*, Džeri Gofin i Karol King napisali su za Little Evu, no Električni orgazam počinje od verzije Grand Funk Railroada (i Toda Rundgrena) iz 1974. Treba li uopće napominjati da je kasniji hit *Bejbe, ti nisi tu* vrhunac ovog koncepta?

Ploča *Kako bubanj kaže* (1983) bila je pak takav komercijalni krah da se bend umalo nije raspao nakon što su iz grupe otišli Ljuba Đukić, Ljubomir Jovanović Jovec i Jovan Jovanović Grof. Veliki problem ove ploče nisu bile ni muzičke ideje, ni pjesme, ni svirački umješnost. Dapače, Električni orgazam je opet imao deset odličnih pjesama i bio željan muzičkog dokazivanja. Nakon panka, novog vala i psihodelije, željeli su pokazati što znaju o *rhythm & bluesu*, fanku, soulu, regeu, čak i hip hopu. Zalogaj možda nije bio prevelik, no muzički koncept ispao je iznenađujuće nejasan, ponajprije zbog sijaset pogrešnih aranžerskih i producentskih odluka, "zvečećeg" bubnja, ispeglane produkcije i neke čudnovate "praznine" ili "rupe" u zvučnoj slici. Nije slučajno da na *Bubnju* nisu radili ni Toni Jurij ni Piko Stančić, što je objašnjenje za pomalo amatersku produkciju. Zanimljivo je da je u žanrovskom smislu najnovija ploča *Gde smo sad?* svojevrstan nastavak *Bubnja* i to trideset pet godina kasnije, a superiorna produkcija je rad baš Tonija Jurija!

To je samo jedan od primjera kako je Električni orgazam naknadno ispravljao greške i propuste iz prošlosti. Gile i ekipa umjetnički su spasavali pjesme *Kako bubanj kaže* i *Klinci traže zabavu* na albumu *Braća i sestre* (1987) dok su *Fras u šupi* i *Skamenjen* na *Živo i akustično* (1996) doživjele fascinantnu glazbenu preobrazbu.

Ključni karijerni moment grupe je peti album *Distorzija* (1986) – zajedno sa spomenutim koncertnim albumom-dodatkom *Braća i sestre* (1987), oba upakirana u genijalne omotnice Radovana Hiršla. *Distorzija* svakako nije nastala preko noći ili slučajno: još u jesen 1983. godine Piko i Gile oformili su grupu Hijene i snimili ploču *WooDoo za početnike* o kojoj se malo pisalo, pa se ni danas ne zna o kojim je točno pjesmama bilo riječ i tko je sve svirao na tom (neobjavljenom) albumu. Bez *WooDooa za početnike* ne bi bilo shvatljivo kako je Električnom orgazmu uspjelo da u tako kratkom vremenu i sa dvojicom novih članova (Banana i Švaba) i starosjediocem-bubnjarem Čavketom snimi tako savršen album. Retrotradicionalna i moderna *Distorzija* u produkciji Pika Stančića bila je lepršavo putovanje u samo srce rokenrola. Električni orgazam je prosvirao žestok, vreo, melodičan, ljepljiv garažni rok elegantno isprepleten *rhythm & bluesom* i soulom, u dosluhu s tada aktualnim pločama The Crampsa i Gun Cluba, što je dovelo do toga da je *Distorzija* postala ozbiljan, ako ne i najozbiljniji kandidat za najbolju jugoslavensku rok ploču uopće.

Na sugestiju tadašnjeg urednika u PGP RTB-u Pece Popovića, producent Teodor »

Jani ispolirao je ploču *Letim sanjam dišem* (1988) i zapravo je upropastio. U usporedbi sa *Distorzijom* ploča je zvučala tanko, no Popović i Jani su znali što široka publika želi i ploča je požnjela izniman uspjeh. Gile je *Letim sanjam dišem* već "spasavao" na *Živo i akustično*, kada je Električni orgazam nadahnuto odsvirao sedam od ukupno deset pjesama s te ploče. Prošlogodišnja tzv. alternativna verzija *Letim sanjam dišem* – zapravo snimka s jednodnevnog *sessiona* na kojem je bend "probno" odsvirao čitav album, pokazala se superiornijom od tzv. službene verzije. Jasno da je Janijevo glačanje bilo nepotrebno i da je ploči *Letim sanjam dišem* uspjeh bio predodređen.

Giletov pak samostalni album *Evo vidiš da može*, nastao također iz *jam sessiona*, zvuči izvanredno u svojoj jednostavnosti i zapravo sa *Distorzijom* i alternativnom verzijom *Letim sanjam dišem* čini trilogiju. Fragmentaran i udaljen od mejnstrima, *Evo vidiš da može*, koncepcijski je bio najsličniji albumu *Lišće prekriva Lisabon* i zapravo ga je lako zamisliti kao sedmi album Električnog orgazma. Naslovna pjesma pak nudi odgovor kako bi Električni orgazam zvučao da je od 1983. ploče producirao Koja a ne Piko Stančić. Bio bi to, u svakom slučaju, drukčiji bend, možda ne toliko uspješan, ali muzički avangardniji i izazovniji.

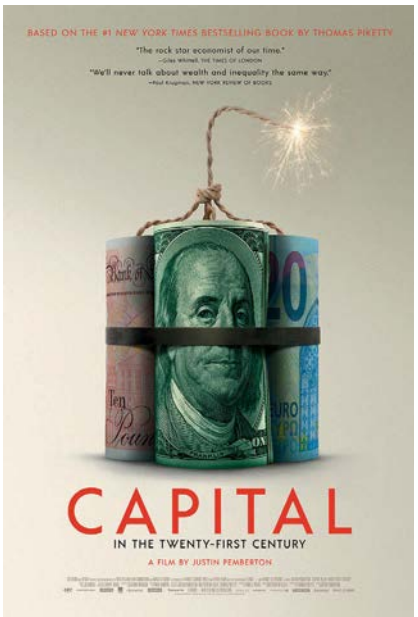
Električni orgazam je, dakle, uspješno reizdao sve ploče iz osamdesetih osim najuspješnije i najproblematičnije... Bilo bi, naravno, jako zanimljivo preslušati pravi *Letim sanjam dišem* remasteriziran, u nekoliko verzija prije i poslije konačnog miksa, ili u nekom novom miksu. Naravno, bila bi šteta da se Gile i Ljuba ne pozabave i opusom Električnog orgazma u 1990-ima (tri studijska albuma), baš kao i koncertnim pločama. Možda bi primjereniji bio izbor *best of* snimaka uživo kao dvostruko ili trostruko izdanje.

Električni orgazam još uvijek traje u sadašnjosti i prošlosti i neka tako i ostane. Nestrpljivo i veselo očekujemo novu obljetnicu. ¶

NENAD RIZVANOVIĆ

Nade gotovo da nema,

Snimljen po znamenitoj knjizi Tome Piketija, *Kapital u 21. veku* je vrlo dobar i sasvim uspeo i rečit izdanak savremenog informativno-problemsko-polemičkog dokumentarnog filma

Nedavno je u opsežnoj i ozbiljnoj anketi pesma *West End Girls* nepogrešivog dvojca Pet Shop Boys, i sama poprilično bogata ekonomsko-ideološkim finesama u tekstu, proglašena najboljom pesmom svih vremena od onih koje su dospele na prvo mesto zvanične britanske liste najprodavanijih singlova; a njihova numera *To Step Aside* donosi i ove zlokobne rime (ovde u prevodu na srpski jezik): "Gledam sa prozora na trg, u radnike koji se i dalje strpljivo tiskaju u redovima, čekaju da snage tržišta obezbede ono što je do sada istorija osporavala – nekakvu drugačiju sudbinu od dugotrajanog rada i neprekidnog čekanja."

Nešto u dobroj meri (barem u okvirnoj i asocijativnoj ravni) zatičemo u dokumentarnom filmu *Kapital u 21. veku* reditelja Džastina Pembertona, urađenom u francusko-novozelandskoj koprodukciji; kako se i da naslutiti, u pitanju je ekranizacija naširoko poznate studije Tome Piketija, koji je ovde prisutan u više svojstava – kao učesnik, scenarista, savetnik. To delo je prisutno i u našoj knjižarskoj ponudi (prevela Kristina Bojanović, objavila Akademska knjiga), te je vrlo moguće da dobar deo ovdašnje javnosti zna o čemu je tu reč. Pojednostavljeno govoreći, radi se o preglednom prikazu razvoja pojma i fenomena kapitala i kapitalizma, sa fokusom na evoluciju i kriva srastanja tog koncepta u dvadesetak godina ovog veka i novog milenijuma. Naravno, prateći uzročno-posledičnu nit zdravorazumske osnovne logike, ovo sada je teško objašnjivo bez preciznog pojašnjenja onog pređašnjeg i zapravo u neku ruku i dalje implicitno prisutnog.

Nasuprot Piketijevoj knjizi, koja jeste poslastica po meri dobrano upućenih u ekonomske teorije i istoriju ekonomije, sam film razbija te ipak stroge i kruće akademske okvire i sa puno rezona priču iznosi na komunikativniji i lagodniji način, primeren očiglednoj istini da je film (pa čak i dokumentarni) i dalje najpitkiji od svih vidova umetnosti i kreativno ambicioznijih sfera popularne kulture. Imajući to u vidu, može se ustvrditi da nije neophodna prethodna verziranost po pitanju Piketijevih stavova, uverenja, učenja i zaključaka. A očiglednih istina, pak, u 105 minuta trajanja ovog vrlo dobrog i iznimno zanimljivog dokumentarnog ostvarenja ima u izobilju; između ostalog, ovaj film nas podseća da nasleđe čini dobar deo srži koncepta kapitala, čak i današnjim uzusima mereno, da su ekonomska i društvena nejednakost (kao, kanda, sijamske bliznakinje) stalne pratilje društvenog razvoja kroz istoriju i kroz epohe, da je pojam srednje klase star tek stotinu i kusur godina, te da je pre Prvog svetskog rata određivao one tek nešto manje siromašne, a da, kako nas, uostalom, i uče najopštije, polazne definicije tog pojma, resur-

ali borba (nam) je neizbežna

si jesu ograničeni i da se čitava ekonomija odvija na tački trenja te istine i odnosa društvenih i ekonomskih snaga u datom trenutku... Tu je i podsećanje da je Ruzveltov *New Deal*, usled panike zbog narastajućeg gneva među onim, nazovimo ih tako, ekonomski tenzičnima, sadržao i neke od prepoznatljivih zahteva boraca iz redova potlačenog proletarijata, te silno interesantne brojke koje ukazuju da je prosečan prihod u Kini, sada zapravo vodećoj kapitalističkoj državi (doduše, reč je o striktno dirigovanom državnom kapitalizmu) sveta, u odnosu na pre 40-50 godina porastao za 800 odsto (a u slučaju najimućnijih i 2000 i više odsto), kao i sijaset drugih lako uočljivih protivrečnosti unutar kapitalizma ili pošasti prvobitne akumulacije kapitala (recimo, to što je većina mladih u zapadnom svetu danas vidno siromašnija od svojih roditelja u tim godinama).

(naprednijoj, ali i dalje delimično sputanoj društvenim uslovljavanjima, inhibiranim ideološkim instinktima i prenetim svetonazorima), očigledno se odustalo od drastičnijeg pominjanja Marksa i njegovih opservacija na tu temu. A u Piketijevoj knjizi, između ostalog, mogu se naći i sledeći redovi: "Otuda Marksovo predviđanje apokaliptičnog kapitalizma: ili će se stopa prinosa kapitala stalno smanjivati (čime će se uništiti pokretač akumulacije i dovesti do nasilnih sukoba među kapitalistima) ili će se udeo kapitala u nacionalnom dohotku beskonačno povećavati (što pre ili kasnije dovodi do ujedinjenja radnika i pobune). U svakom slučaju, nijedna stabilna društveno-ekonomska ili politička ravnoteža nije moguća." Tu se može postaviti pitanje na koje je odgovore na ovom uzorku samo moguće naslućivati ili na tom putu posezati za spekula-

snicima/sagovornicima, od kojih neki, sudeći po lakoći i uverljivosti nastupa pred kamerama, očito imaju podosta medijskog iskustva, u svrhu ilustracija i idejno-vizuelnog potcrtavanja onog izrečenog u kameru ili mikrofon, obilato se služi baštinom starije i recentnije popularne kulture. To je sasvim očekivani zahvat, imajući u vidu da popularna kultura ima tu moć, ali i da od samih početaka i balansira na toj razmeđi emancipatorskih potencijala i proste činjenice da je i sama proizvod, smokvin list, a katkad i jatak i štaka i najokorelijeg kapitalizma. Kada je već o tome reč, posebno je intrigantan onaj delić ovog veštog pačvork-filma koji nas podseća da je film *Vol Strit* majstora Olivera Stouna, očigledno nastao kao oštra i nedvosmislena kritika japijevske ere, zapravo brzo postao ikonično mezimče baš u njemu prozvanih, onih koji su u uzviku "Pohlepa je dobra!" Gordona Geka pronašli moćnu mantru u samo tri kratke reči. Narečena popkulturna oblanda svakako ovu detaljističku i preglednu priču čini dodatno pitkom i podatnom za širu publiku, a i služi svrsi – da se na ekonomičan način predoči barem delić svega onoga što se uz znatno više informacija, argumenata i pojašnjenja nalazi među koricama tog Piketijevog dela.

Foto: Promo

Film je znalački koncipiran, te se Piketijeve ključne tvrdnje refrenski ponavljaju većim delom filma, kao, recimo, u slučaju iznošenja stavova o više vekova dugom pogubnom uticaju nasledstva unutar klasa ekonomski nedodirljivih. Ali, s druge strane, kako se film mahom obraća zapadnjačkoj publici i javnosti

cijama – kome je ovaj film prevashodno namenjen, Piketijevim poštovaocima, iskrenim levičarima, sanjarima, revolucionarima, mlađim učenjacima, nekoj opštoj publici...?

Na putu ka tom ionako gotovo uvek eluzivnom gledateljstvu, film *Kapital u 21. veku*, sa očekivano nadahnutim uče-

Kapital u 21. veku je vrlo dobar i sasvim uspeo i rečit izdanak savremenog informativno-problemsko-polemičkog dokumentarnog filma savremenog, pitkog i efektnog kova, ali, sva je prilika da slabo šta može da suštinski promeni po pitanju sveopšte muke na koju tako jasno i poletno ukazuje. Ipak, na putu ka boljem i pravičnijem svetu borba je nužna stavka, baš kao što je san neizostavan kao stanica za predah. Sve i kada reči Tome Piketija (u samoj završnici) da bi jedno od rešenja moglo biti pravednije oporezivanje kapitala zazvuče kao sasvim razumljiva utopistička zabluda. ¶

ZORAN JANKOVIĆ

Videti naprsline izraza

Mihail Bahtin, *Problemi poetike Dostojevskog*, Akademska knjiga, Novi Sad 2019, prevod Milica Nikolić

"Ako se ne shvati nova forma viđenog, ne može se shvatiti ni ono što je prvi put viđeno ili otkriveno uz pomoć te forme."

Gotovo je neverovatno da se u moru književne kritike koja se bavi delima Dostojevskog jedan autor izdvaja u tolikoj meri – Mihail Bahtin. Knjiga *Problemi poetike Dostojevskog* prvi put je objavljena 1929. godine, ali s obzirom na Bahtinovo hapšenje i proterivanje iste te godine, delo je punu pažnju ruske, a potom i svetske književne scene dobilo tek posle dopunjenog izdanja 1963. godine (pred nama je prevod upravo tog izdanja). Više od pola veka, dakle, ova se knjiga nalazi u samom uskovitlanom središtu tumačenja Dostojevskog.

Bahtin tvrdi kako je Dostojevski tvorac jednog sasvim novog književnog žanra, čiju glavnu karakteristiku određuje kao "polifoniju". Šta je polifonija? Termin polifonija koji Bahtin posuđuje iz muzičkog žargona simbolizuje mnogoglasje ili višeglasje kroz koje se roman, likovi i ideje u njemu ostvaruju, odnosno način na koji dobijaju svoja značenja. Čitanje kroz "mnogoglasje" dopustiće da se u romanima Dostojevskog razviju do tada neuočena značenja. Stav da sadržaj, to jest smisao sadržaja u književnom delu zavisi od forme, odnosno da umetnička forma nije tu samo da bi uobličila već postojeći sadržaj, "nego primarno omogućuje da se on pronađe i vidi" (str. 58), taj stav, dakle, Bahtin duguje usponu formalističke škole (naročito ruskog formalizma koji se razvija deceniju pre prvog objavljivanja ove knjige), a koja će s pravom skrenuti pažnju na slepilo ideološke kritike kada je reč o značenju izraza i stila. Ipak, Bahtinova originalnost daleko nadmašuje ove stavove.

Reči kojima Bahtin opisuje stvaralaštvo Dostojevskog često se daju reflektovati na njega samog. "Tamo gde su drugi videli jednu misao, on je umeo da pronađe i nasluti dve misli, razdvajanje" (str. 46).

Videti "naprsline" izraza i poimati duboku višesmislenost svake pojave jeste glavna odlika Dostojevskog na kojoj Bahtin insistira. Međutim, sama višeglasnost nije dovoljan preduslov za ispunjavanje takvog zadatka, ona je u ovom slučaju podržana dvema važnim odlikama. Prvo, ravnopravnošću glasova i svetova koje oni izražavaju, uključujući glas autora; drugo, nemogućnošću da glas ima smisao i značenje sam po sebi, već se njegovo značenje konstituiše samo putem *dijaloga* s drugim glasovima. Ovu "dijalošku" umetničku formu Dostojevskog Bahtin suprotstavlja do tada dominantnim monološkim umetničkim formama ruskih realista (Tolstoj, Gogolj, Turgenjev), gde glas naratora, odnosno pripovedača, do tančina određuje unutrašnje svetove likova pretvarajući ih u nemi bezglasni predmet autorove reči, ali je suprotstavlja i evropskim romantičarima u čijim delima svetonazor junaka-naratora guta svest ostalih likova, ne prepoznajući ih i ne dopuštajući im da budu postvareni.

Bahtin nas veoma savremeno, pre strukturalizma, preko Dostojevskog upućuje na *događaj* koji predstavlja ukrštanje ravnopravnih svetonazora, elemenata koji samo u tom ukrštanju zadobijaju svoje značenje. Tako su i Ideje prisutne u delima zapravo živi događaji koji se rasplamsavaju u tački dijaloškog susreta dve i više svesti. Dostojevskog ne zanima šta njegov junak predstavlja u svetu, reći će Bahtin, već šta svet predstavlja njemu i šta on predstavlja sebi. Junak je nosilac punopravne reči, a autorova reč o junaku postaje "reč o reči" bivajući dijaloški usmerena prema njemu. Time Bahtin otvara čitaocima mogućnost da izađu iz uobičajenog govora "o junaku", i prepoznaju govor "sa junakom", odnosno junacima. Pritom, kao što je rečeno, izolovana misao ili ideja ne postoji. Gotovo anticipirajući Levinasa, Bahtin upućuje na misao nesagledivog značaja, koja nam danas i više nego nedostaje. Naime, junake Dostojevskog ne karakteriše određenje njihovog bića, već prepoznavanje i priznavanje Drugog i Drugosti. Dakle, ne forma "Ja jesam", već "Ti jesi".

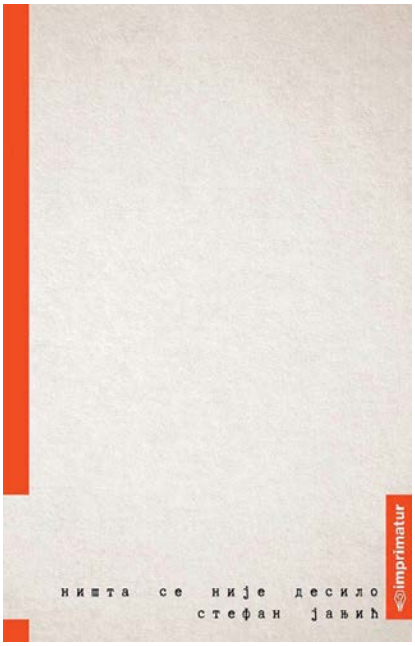
Daleko od toga da je ovo delo usmereno samo na one koje zanima književna teorija. Premda uobičajeni teorijski uvod koji analizira prethodna tumačenja Dostojevskog može biti naporan, ostatak Bahtinovog dela odlikuje živost i otvorenost koja ne razvija samo načine na koje se može razumeti Dostojevski ili drugi književni autori, već povratno širi prostor za tumačenje današnjice, drugih i nas samih. Nije reč samo o tome da brojni današnji mislioci aludiraju na to da mnogim čuvenim tekstovima treba iznova pristupiti iz Bahtinove pozicije. Njegova misao nije savremena samo zato što je aktuelna, već će uvek iznova biti savremena jer ne dopušta da bude konačno dovršena ili zaokružena. I to je još jedna važna karakteristika koju će pripisati Dostojevskom – suštinska nedovršivost koja sprečava konačni sud, odnosno određenje: "Ne može se živi čovek pretvoriti u nemi objekat saznanja koji sa strane konačno definiše i završava čoveka" (str. 81).

Delo *Problemi poetike Dostojevskog* pokazuje nam da je pravi život ličnosti, misli ili ideje dostupan samo dijaloškim prodiranjem u taj život, te da se on uvek iznova i slobodno otkriva ne dopuštajući da bude zarobljen u jedno značenje. ¶

ALEKSANDAR OSTOJIĆ

Vitalni organi

Stefan Janjić, *Ništa se nije desilo*, Imprimatur, Banjaluka, 2019.

Ništa se, dakle, nije desilo. Ovu rečenicu čujemo kada se nešto dogodilo. I to nešto gadno. Vidimo sina, recimo, koji upravo ulazi u kuću razbijenog nosa. "Šta se desilo?", pitamo. "Ništa", kaže i, ne gledajući nas u oči, šmugne u kupatilo. Ili primetimo da nam je partnerka napadno odsutna posle petodnevnog seminara u Vrnjačkoj Banji. "Da li se nešto dogodilo?", pitamo. "Ništa", kaže ona, "sve je u redu". Posle nas, međutim, obavesti da je spavala s kolegom, ali ništa se nije desilo, u stvari, bio je to samo seks, glupost, jednom. Onda se ipak ispostavi da nije bilo samo jednom i da ima tu nekih emotivnih zapleta, ali se ništa, suštinski, nije desilo jer to je, eto, prolazno, kriza, ni sama ne zna šta joj se događa. Kada nam saopšti da je zaljubljena i da nas napušta, reći će da nije ništa strašno, da se nije dogodilo ništa što se inače ne događa i da moramo da nastavimo dalje. Ništa se naročito nije događalo ni u nacističkoj Nemačkoj, ako pitate stanovnike Dahaua, na primer, ili meštane Aušvica, koji su smrad iz obližnjih fabrika, što im je za naročito vetrovitih dana zagorčavao život, pripisivali, verovatno, spaljenim gumama ili stajskom đubrivu. Poricanje stvarnosti, poricanje onoga što se (ipak) desilo, zanimljiv je psihološki fenomen i važna tema književnosti, a mladi pisac Stefan Janjić obradio ju je u svom prvom romanu upravo majstorski. Zapravo, zapanjujuće majstorski.

Vidak je student medicine koji u Beogradu, za neveliku kiriju, iznajmljuje stan nekadašnjeg novinara uglednog beogradskog lista. Saznajemo da je momak poreklom iz malog vojvođanskog mesta, da su ga odgajili baba i deda, da mu je majka u Norveškoj i da retko dolazi, da je deda umro, da ima devojku i da je posvećen studiranju, a u svoje malo mesto vraća se samo kad mora, više da bi usrećio babu nego zato što to želi. U pretrpanom iznajmljenom stanu pronaći će tekstove novinara Nikole Nenadovića što ih je ovaj objavljivao u rubrici Crni odjeci u periodu od 1992. do 1995. godine. U tim tekstovima se, s puno detalja, opisuje stradanje ljudi u ratu u Bosni i to, bez razlike, Srba. Jedini problem je što stradali ljudi nisu bili Srbi, nego Bošnjaci (tada muslimani), a ugledni je novinar, otkriva Vidak, prepisivao tekstove iz jednih bosanskih novina, menjao imena ljudi – porodica Bajramović, na primer, postaje porodica Milosavljević, Armin postaje Dragan, Zehra Marija, Faruk Zulfikarpašić postaje Mladen Lukić, a Selmir Jahić Stefan Janjić – ekavizovao je tekstove, posrbio bi po koju reč i, iz nedelje u nedelju, iz godine u godinu, objavljivao tekstove o stradanjima Srba u Bosni, te za svoje pregnuće dobijao čestitke kolega i udivljenost čitalaca u rubrici nalik slavnim "Odjecima i reagovanjima" (mlađi se čitaoci o rečenoj rubrici mogu obavestiti u arhivi najstarijeg lista na Balkanu; ako im nije gadno, to jest).

Priča je dovoljno bizarna i znakovita da bi bila ispričana, ali ni bizarnost ni znakovitost, naravno, ne bi bili dovoljni da nije onoga što ovaj roman čini izuzetnim: Janjićevog osećaja za jezik. Njegova rečenica toliko je izgrađena, osećaj za ritam i oneobičavanje toliko sigurni, pouke velikih pisaca – Kiša, recimo – toliko dobro utkane u tkivo romana, da je nemoguće zaključiti kako je reč o prvom romanu. A jeste. To, pak, što je pripovedač upravo student medicine, Janjić koristi da bi, u pojedinim deonicama, iskoristio medicinske metafore, ali i da bi nabrajanjima dao onu vrstu egzaktnosti koju medicina zahteva, a naročito da bi latinskim nazivima, ubačenim s merom i (samo)ironijom, stvorio pripovedačke sinkope, poigrao se učenošću i uveo čitaoca u ozbiljnu igru čitanja. Najupečatljivija upotreba medicinskog govora i medicinskog znanja dolazi na samom kraju romana kada pripovedač nabraja povrede organa od kojih su ljudi umirali, te se srce, mozak, pluća, stomak, noge/ruke, pojavljuju, istovremeno, kao ono što jesu, vitalni organi, ali i kao književna građa: medicinski žargon i književni izraz slivaju se u upečatljiv jezički tok. Apendiks je, na primer, istovremeno i dodatak i slepo crevo. Pa ipak, ništa od toga još uvek ne donosi onaj najdublji razlog romanu. U redu, otkrio je student gnusnu podvalu, zainteresovao se za priču, istražio stvar koliko je mogao, pričao s jednim od Nenadovićevih kolega koji, naravno, laže, ispitao Nenadovićevu komšinicu i domaćicu, usput ispričao priču o sebi, svojoj babi i svome dedi, ali čak i ako bi sve to, zapravo, bilo dovoljno za sočnu priču, još uvek se nije dogodilo ono zbog čega je roman *morao* da bude napisan i zbog čega nosi naslov kakav nosi: ništa se nije desilo. Ono što opravdava roman dogodiće se na ličnom planu. Dok upoređuje tekstove iz bosanskog časopisa i članke koje Nenadović krivotvori i objavljuje u uglednim beogradskim novinama, Vidak pronalazi ime koje dobro zna. U tom trenutku njegov se svet nepovratno preobražava, a roman dobija razlog. Ostalo je majstorija mladog pisca.

Ako je tačno da se poslednjih godina srpska književnost lagano oporavlja od (pre)dugog tihovanja u beznačajnosti, jer shvatili su mladi pisci da se nešto u stvarnosti (nešto gnusno i opasno), ipak, desilo, da se i dalje dešava i da se s tim nečim imaju suočiti onim što imaju – svojim jezikom i svojim talentom – onda se Stefan Janjić priključuje Stevi Grabovcu, Lani Bastašić, Drašku Sikimiću te još nekolikim piscima koji su se svojim prvim romanima uhvatili u koštac s nemani nedogađanja: o da, nešto se desilo. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

U SLOBODNOM

Amerika se do sada nije suočavala sa zemljom poput Kine – ogromnom, snažnom državom sa ubrzanim ekonomskim, vojnim i tehnološkim rastom, koji praktično nema granica. Kina je dovoljno jaka da odgovori na sve američke pokušaje – od vojnih, koji nisu isključeni, do strateško-ekonomskih i globalno-političkih

Gotovo svakog dana dolaze nove vesti o pogoršavanju američko-kineskih odnosa. Odluka američke administracije da zabrani rad generalnog kineskog konzulata u Hjustonu, navodno zbog špijunaže, izazvala je kineski odgovor: zatvoren je američki konzulat u Čengduu, glavnom gradu provincije Sečuan od sto miliona stanovnika.

Kao u doba Makartija, posle Drugog svetskog rata, traže se strani agenti, sada kineski, umesto sovjetskih. Predsednik Tramp otišao je tri koraka dalje: saopštio je kako razmišlja da svim članovima Kineske komunističke partije zabrani ulazak u SAD (92 miliona članova), kao i njihovim porodicama (300 miliona ljudi). Iako Kina na američke izazove odgovara recipročnim merama, na ovo nije reagovala, ali je njena propaganda to ocenila kao "običnu glupost".

Ratoborne izjave dolaze iz vrha Trampove administracije. Savetnik za nacionalnu bezbednost Robert O' Brajen optužuje kinesko rukovodstvo da su i dalje "zadrti marksisti – lenjinisti". Direktor FBI Kristofor Vrej ukazuje na "maligni strani uticaj" kineske umetnosti. Možda je vrhunac bilo poziv državnog sekretara Majka Pompea da se svetske države ujedine u alijansu protiv Kine. On se zalaže da "slobodni svet formira novu verziju NATO pakta" protiv Pekinga, a pozvao je i Moskvu, koja je njegovu izjavu odmah ocenila kao provokaciju sa ciljem da se naškodi prijateljskim odnosima Rusije i Kine. Spirala loših vesti se nastavlja.

Očigledno je: Sjedinjene Države i Kina prolaze kroz najteži period od kada su uspostavile diplomatske odnose 1979. godine.

KINA KAO GLAVNI NEPRIJATELJ

Predsednik Tramp, bez maske, naravno, igru vodi pod reflektorima svetske javnosti i u predizbornim mesecima, nadajući se novom četvorogodišnjem mandatu. Iako spoljna politika ne dominira u odlukama američkih birača za koga će se opredeliti, Tramp je nametnuo Kinu kao glavnog neprijatelja američke države, njenih vrednosti i interesa. To nije predizborni blef, već američka strateška pozicija koju uglavnom prihvata američki politički, ekonomski i vojni establišment obe velike političke stranke.

Govor potpredsednika Majka Pensa na Institutu Hadson u oktobru 2018. godine predstavljao je radikalnu prekretnicu u američkom pristupu Kini. Pens je govorio o "orvelovskom sistemu" kontrole stanovništva (statistika pokazuje da u Kini jedan ulični aparat za kontrolu dolazi na 4,1 stanovnika, a u SAD na 4,6). Pomenuo je kinesku nameru da dominira u tehnologiji kao središtu globalne ekonomije, tvrdio da Kina masovnom industrijskom špijunažom ima za cilj da izbaci SAD iz zapadnog Pacifika. Na tim osno-

PADU

SAD VS. KINA: Kako dalje
Fotografije: AP

ZATVORENI DO DALJNJEG: Kineski konzulat u Hjustonu i američki konzulat u Čengduu

vama je, u maju ove godine, objavljena "zvanična" kineska strategija koju sada, sa manje ili više kolorita, iznosi predsednik Tramp.

U tom dokumentu se navodi da brz ekonomski razvoj Kine i povećan angažman sa svetom nisu doveli do približavanja građanskom, slobodnom i otvorenom društvu, kakvom su se SAD nadale. Komunistička partija Kine je, umesto toga, izabrala da koristi slobodan i otvoren pristup kako bi preoblikovala međunarodni sistem u svoju korist. Peking otvoreno priznaje da teži promeni međunarodnog poretka u skladu sa svojim interesima i ideologijom KPK. Prema rečima državnog sekretara Pompea: "Slepa saradnja sa Kinom je završena."

Sve to podseća na doba "hladnog rata", ali još nema njegovu snagu. Ni jednoj ni drugoj zemlji totalni raskid odnosa ne odgovara. Kini posebno, jer bi usporavanje njenog privrednog rasta dovelo do niza problema. Zato Peking više naginje pregovorima (u protekloj deceniji formirano je čak 90 različitih međudržavnih kanala preko kojih se pregovori i dalje vode, neki u tajnosti). Pregovaranje je kineska disciplina u kojoj nemaju premca. Čak i kad SAD nisu priznavale NR Kinu, njihovi ambasadori su u Varšavi imali više stotina susreta s američkim i njima savezničkim državnim činovnicima.

Kini je neophodan stalni ekonomski napredak kako bi obezbedila posao za milione mladih koji pristižu, održala i povećala životni standard, što je obećano kao jedan od glavnih ciljeva na najvišim partijskim i državnim forumima. Neuspeh bi doveo do unutrašnjih tenzija u ovoj ogromnoj zemlji. Zato je Peking skloniji pregovaranju nego prekidu odnosa.

GLAVNI TRGOVINSKI PARTNER SAD

Iako SAD insistiraju na "razdvajanju" (decoupling) ekonomskih veza, što se upravo događa, te odnose je teško sasvim prekinuti. Takozvani trgovinski "rat" između dve zemlje to pokazuje. I pored američkih visokih carina za kinesku robu, Kina ostaje glavni trgovinski partner SAD, sa prošlogodišnjom razmenom robe u vrednosti od oko 550 milijardi dolara. Deficit SAD je smanjen, na čemu je Tramp insistirao, i sada iznosi 345 milijardi dolara umesto 418 milijardi, koliko je bio prethodne godine. Razmena sa Kinom ostaje pet puta veća od trgovine sa Britanijom, najbližim političkim saveznikom SAD.

RADIKALNA RETORIKA:
M. Pens i M. Pompeo
Foto: AP

Koliko Kinezi poznaju SAD?

U Kini najmanje 200 miliona ljudi uči engleski jezik, koji je obavezan predmet od dečjih vrtića do univerziteta.

Poslovni ljudi, naravno, prednjače u poznavanju prilika u Sjedinjenim Državama, kao i politički vrh Kine, da se ne pominju instituti od kojih se neki isključivo bave Amerikom. Od 320 članova i kandidata za Centralni komitet komunističke partije, najmanje jedna petina je boravila godinu ili duže na Zapadu. Od 25 članova Politbiroa, trojica su studirala ili radila u SAD. Čak i u samom vrhu, Stalnom komitetu Politbiroa koji ima samo sedam članova, jedan od njih je duže od godine boravio u SAD, gde je držao predavanja na 30 univerziteta i posetio 50 američkih gradova. To je Vang Huming, inače glavni ideolog u Komunističkoj partiji Kine.

Kina je i dalje ključni igrač za pojedine vitalne grane američke industrije. Amerika kupuje dobar deo elektronske i tehnološke opreme iz Kine, koju koristi, pored ostalog, i u svojoj vojnoj industriji. U Kini nabavlja i oko 80 odsto retkih materijala, bez kojih nema savremenog naoružanja. Ti materijali se koriste za magnete i radare, u čemu je Kina vodeći svetski proizvođač. Kina, takođe, snabdeva SAD sa 97 odsto antibiotika, 95 odsto brufena i 91 odsto hidrokortizona, što svedoči o tome da je vitalni snabdevač Amerike na području medicine. Takođe, polovina maski za lice, koje se sada koriste u SAD, dolazi iz Kine.

Trgovinski rat SAD i Kine vodi se različitim intenzitetom. Početkom godine postignut je dogovor da Kina više kupuje američke poljoprivredne proizvode – na čemu je Tramp posebno insistirao, jer procenjuje da mu je to značajan adut u izbornoj kampanji. Kina se obavezala da će u naredne dve godine izdvojiti 200 milijardi dolara za tu namenu. Ove godine kupila je najveće količine američkog kukuruza i soje otkako dve zemlje posluju. Tramp je tada rekao da kinesko–američki odnosi poslednjih godina nikada nisu bili tako dobri. On je čak nazvao kineskog predsednika "velikim liderom" i "bistrim momkom" (ali mu to nije smetalo da nekoliko dana kasnije kaže za njega da je "neprijatelj" i da "nema nameru s njim da razgovara").

Sve karte još nisu bačene na sto. Kina, na primer, ne pominje da raspolaže sa više od hiljadu milijardi američkih državnih obveznica. Finansijski rat je samo jedna od oblasti gde se sukobljavaju interesi dve najmoćnije sile sveta. Pored diplomatskog rata koji je počeo zatvaranjem konzulata, Tramp je kao metu odabrao i niz drugih pitanja – ljudska prava u Kini, situaciju u Sinđangu, Hongkongu, Tibetu, Južnom kineskom moru... Sve su to, međutim, unutrašnja pitanja Kine, i Amerika osim verbalnih napada tu ne može ništa da menja. Peking čvrsto štiti svoj suverenitet na čitavoj teritoriji i spreman je da ga brani po svaku cenu.

SAD PROTIV GLOBALIZACIJE

Amerika se do sada nije suočavala sa zemljom poput Kine – ogromnom, snažnom državom sa ubrzanim ekonomskim, vojnim i tehnološkim rastom, koji praktično nema granica. Kina je dovoljno jaka da odgovori na sve američke pokušaje – od vojnih, koji nisu isključeni, do strateško-ekonomskih i globalno-političkih. Sve to ugrožava američki položaj kao svetske sile broj jedan. Zato se američka administracija vraća na vreme kada je dominirala svetom, na politiku 20. veka, uključujući hladnoratovsku retoriku. A to nije lako. Državni sekretar Pompeo optužio je raniju administraciju za popustljivost koja, kaže, Americi nije donela ništa dobro.

Sjedinjene Države suočene su sa nezadrživim kineskim napretkom, što znači i gubljenjem svojih dosadašnjih pozicija. Trampova administracija okreće leđa svetskoj globalizaciji ("America first" – Amerika na prvom mestu), koju je nekada zdušno propagirala. Objašnjava da se, zahvaljujući globalizaciji, odnosno sve većoj međusobnoj ekonomskoj zavisnosti kroz povećanje razmene roba, kapitala i tehnološke saradnje, Kina za nekoliko decenija pretvorila u jedinog svetskog konkurenta SAD.

Kini je, međutim, potrebna još najmanje decenija da stigne Ameriku iako je u mnogih oblastima već prva u svetu, posebno u proizvodnim granama. Od posebnog je značaja njeno prvenstvo u oblasti nove tehnologije. To je karta za budućnost.

Kina je prošle godine prvi put prestigla Ameriku po broju međunarodno prijavljenih patenata. Okončana je četrdesetogodišnja epoha američkog tehnološkog liderstva u svetu. U devet od deset oblasti, uključujući veštačku inteligenciju, dronove i čipove, Kina je zauzela prvo mesto, a njena kompanija Huavej je već treću godinu za redom svetski lider u razvoju visoke tehnologije. Samo za mrežu 5G Huavej je prošle godine uložio 18,6 milijardi dolara. Zato su napadi na ovu kompaniju i sankcije protiv nje toliko snažne: cilj je da se oteža i uspori njen dalji napredak, što je gotovo nemoguće. Mobilna mreža najnovije pete generacije, tzv. 5G mreža, postala je odlična podloga za manipulaciju svetskih razmera, koje često prevazilaze granice zdravog razuma, posebno sada, u toku pandemije virusa korona. Navodno, 5G mreža otvara u ljudskom telu puteve kojima virus napada. Čak je 26. septembar najavljen kao svetski dan borbe protiv 5G mreže!

Kineski ambasador u Londonu, odgovarajući na odluku britanske vlade da, pod pritiskom SAD, prekine saradnju sa

Huavejom, lakonski je odgovorio: "Ko izabere Huavej, izabrao je šansu za razvoj, ko odbije Huavej, odbio je šansu za razvoj."

PROMENJENA RETORIKA

Državni sekretar Majk Pompeo, koji se pre godinu dana zahvaljivao predsedniku Si Đinpingu i govorio kako je počastvovan njegovim pozivom na večeru, sada kineskog lidera oslovljava samo kao "generalnog sekretara Partije".

"Generalni sekretar Si Đinping je istinski vernik bankrotirane totalitarne ideologije", tvrdi Pompeo, koji je ovog meseca 15 puta izbegao da pomene Sijevu funkciju šefa države. "Narodna Republika Kina je autoritarni režim kojim upravlja komunistička partija i generalni sekretar Si Đinping. Komunisti uvek lažu, a najveća laž je da KPK govori u ime 1,4 milijarde ljudi."

Retorika nije slučajno promenjena i njen cilj je, prema mišljenju analitičara, da delegitimizuje ulogu Sija, zabije klin između partije i građana i podstakne sećanje na eru "hladnog rata". Kinezi su taj govor ocenili kao primitivan i kao izjavu nekoga ko ne poznaje kineski mentalitet.

Ako Tramp izgubi američke izbore, to sigurno neće biti zbog politike prema Kini. Sadašnja ispitivanja javnog mnenja pokazuju da su Amerikanci najviše zabrinuti zbog virusa korona, od kojeg je u ovoj zemlji život izgubilo već oko 150.000 ljudi. To je više nego što ih je ukupno poginulo u vijetnamskom, korejskom, avganistanskom, sirijskom ratu. Zato je virus taj koji može da pobedi Trampa pre nego Bajden.

Ako ipak pobedi na izborima, do kojih je ostalo još 90 dana, Tramp će verovatno nastaviti sadašnju politiku prema Kini. Ali, moguće su i promene. Pokazalo se da u drugom mandatu predsednici SAD obično ublažavaju retoriku i pokazuju nameru ka boljim odnosima s Kinom.

Pobeda Bajdena, koji sada ima 15 odsto prednosti, ne bi suštinski ništa promenila. Možda bi rečnik bio uglađeniji i više diplomatski, ali bi strategija bila približno ista.

Drugim rečima, američko-kineski odnosi nastavljaju slobodni pad, uz spremne rezervne padobrane. ¶

ALEKSANDAR NOVAČIĆ

Moderna lomača za jeretike

Zavere postoje i legitimno je o njima postavljati teorije. Mnoge od tih teorija su sulude, druge su pak izraz zdrave sumnje u zvanične verzije istine. Kada sve zajedno završe u istom košu kao "teorije zavere", imamo posla sa opasnim etiketiranjem

Jedva se razišao suzavac posle prve večeri protesta (7. jul), a predsednik Srbije već je znao da se iza svega kriju tajne službe. Njegovi će telali "strani faktor" definisati kao ruski, ali to nije bio jedini Vučićev mig Zapadu. Bio je i drugi, manje uspešan, jer ga je jedva ko primetio.

Predsednik je izjavio da iza demonstracija stoje oni koji su protiv 5G mreže i migranata, i koji misle da je Zemlja ravna ploča pa bi Đordana Bruna i Galileja proglasili ludacima. Rečju, koju Vučić nije izgovorio, nekakvi "teoretičari zavere".

To je šifra koja se na Zapadu odlično razume i u većem delu globalizovanog sveta ima iste konotacije. "Teorija zavere" (*Conspiracy theory*, *Verschwörungstheorie*) koristi se maltene umesto lekarske dijagnoze, da označi ludake raznih sorta sa kojima ne vredi raspravljati niti ih treba uzimati za ozbiljno.

DEFINICIJA I KONOTACIJA

"Monopol na istinu se uspostavlja i održava jezikom", piše moj kolega Saša Bojić za "Dojče vele", u tekstu "Teorija zavere je pogrešan izraz" kojem ćemo se još vratiti. Ali, da krenemo prvo od jezika:

Zavera (urota, konspiracija) je *tajno udruživanje* – dakle, najmanje dve osobe – u pripremi, možda i izvršenju, neke radnje na nečiju štetu, a uključuje prikrivanje, obmanu, zloupotrebu poverenja.

Teorija je, u najširem smislu, *saznanje* o nekom problemu do kojeg se dolazi (racionalnim) *razmišljanjem*, za razliku od znanja stečenog iskustvom ili eksperimentom.

Zavere su sveprisutne, od dvojice kolega koji se urote da trećeg kolegu ocrne pred šefom, do izmišljotine da armija Sadama Huseina poseduje oružje za masovno uništenje, kako bi se stekao povod za invaziju na Irak.

Kako zavere postoje, tako je legitimno o njima postavljati teorije. Mnoge od teorija su zaumne, iracionalne, takve da jedva i zaslužuju da se nazovu teorijama. Druge teorije o zaverama su izazovnije, i mogu se smatrati izrazom zdrave skepse u *zvanične verzije* događaja.

Jer, suprotnost "teoriji zavere", onako kako je sintagma danas zloupotrebljena, nije *istina* već *zvanična verzija*, čiji su autori oni koji u određenoj sredini imaju moć da diktiraju narativ i teže da uspostave monopol nad njim – između ostalog i ocrnjivanjem kritičara. Sumnja, kao osnov naučnog mišljenja, zahteva da se bez predrasuda ispita odnos *zvanične verzije* i istine. Pri čemu su, u intelektualnom pogledu, braća blizanci oni koji automatski veruju u sve servirane *zvanične istine* i oni koji ne veruju ni u jednu.

Đordano Bruno je završio na lomači upravo izazivajući *zvanične verzije* o geocentričnom univerzumu. Da je tadašnja Inkvizicija raspolagala masovnim medijima i nekim nalazima socijalne psihologije, mogla je Bruna da proglasi "teoretičarom zavere" umesto da plamenom lomače njegovo učenje načini besmrtnim.

ETIKETA KOJA DISKVALIFIKUJE

U modernom značenju se "teorija zavere" u izvorima na engleskom jeziku »

Foto: Reuters/The Guardian

ZVANČNE VERZIJE I "TEORIJE ZAVERE": 11. septembar, Edvard Snouden, Bil Gejts

Fotografije: AP

pojačano nalazi od pedesetih. O "teorijama zavere" piše CIA u dokumentu (1967) kojim se suprotstavlja sumnjama u zvaničnu verziju atentata na Kenedija. Tada, čini se, sintagma još nema isključivo pežorativno značenje, ali ima zbirno – sve što odstupa od zvanične verzije ide u isti koš.

Upornim ponavljanjem u pežorativnom kontekstu, sintagma sačinjena od dva legitimna pojma prazni se od značenja. Njena uloga više nije da imenuje i opiše neku pojavu, već da etiketira (slično kao u Srbiji popularni "strani plaćenici"). To važi i onda kada govornik nema zadnje namere, već usvaja sintagmu iz intelektualne lenjosti ili puke navike.

Vlast koja diktira narativ, piše Bojić, tako uz pomoć medija sugeriše da svi označeni kao "teoretičari zavere" razmišljaju iracionalno i suludo. "Jer, ona tako etiketira i ljude koji veruju u uticaj vanzemaljaca na mozak predsednika države, i analitičare koji dokazuju da su pojedine vlade ili međunarodne organizacije povezane sa mafijaškim strukturama."

"Na taj način ona i objašnjenja koja su za nju nepovoljna i nepoželjna poistovećuje sa nemogućim objašnjenjima. To je jedna od najgorih diskvalifikacija, jer objašnjenje koje se proglašava, na primer, drskim ili zlonamernim, još uvek je u domenu normalnog. Za razliku od njega, objašnjenje koje je *nemoguće* je u domenu oštećenja intelekta tj. *mentalne devijacije*", dodaje Bojić.

Na delu je urođena potreba ljudi za pojednostavljenjima, mentalnim ladicama sa spremnim natpisima. Olake etikete nas pošteđuju kompleksnosti i dubljeg promišljanja, možda i suočavanja sa sopstvenim zabludama. Kada je neko proglašen "fašistom", "komunjarom", "jugočetnikom", "izdajnikom" ili "teoretičarom zavere" – određa rečima otetim od izvornih konotacija – on završava u odgovarajućoj ladici, gde za njega imamo spreman alat za obračun.

SVE U ISTOM KOŠU

Karsten Forberger u eseju za nemački onlajn-magazin "Multipolar" piše o tri vrste teorija koje se, bez dalje provere, opisuju kao "teorije zavere". Prvo, o tajnim upravljačima svetom (Jevreji, Iluminati, Bil Gejts...), od kojih je jedna podloga antisemitizma i Holokausta. Drugi tip teorija su, piše Forberger, "pseudonaučna naklapanja" (ljudi-gušteri, ravna Zemlja, vakcine ubijaju...).

I treći, ključni tip – svrstan uz prethodna dva samo kako bi s njima bio uvaljan u iste konotacijske prezle – teorije o pojedinim događajima kao plodu zavera. Tu Forberger ubraja sve rupe i nelogičnosti u zvaničnim verzijama o napadima 11. septembra, policijsko zataškavanje serije ubistava koje je u Nemačkoj izvela neonacistička trojka NSU, ili bilo koji aspekt pandemije korona virusa ili reakcija na nju.

Pojam "teorije zavere", piše ovaj autor, postaje još oštrija presuda od pojma "jeretik". "Jer, ne radi se samo o stigmatizaciji neistomišljenika, već i o sredstvu da se eskivira nužna sadržinska diskusija o tome da li su tačne pretpostavke na kojima se temelji vladajući narativ."

Ni autor ovog teksta ne spada u Samarićane sa beskrajnim strpljenjem za svaku zaumnu teoriju ili budalaštinu. Među ljudima koje mejnstrim đuture označava kao "teoretičare zavere" nužno će biti i zaista izgubljenih slučajeva, nedostupnih za argumente. Onih koji su dogmatski način verovanja samo maskirali oblandama racionalnosti.

Čitaocu neka bude toplo preporučen dokumentarni film *Behind the Curve* (2018), o družini američkih ravnozemljaša, uglavnom simpatičnih ljudi koji tragaju za pripadnošću i gorljivo veruju u svoju racionalnost. Žele i naučnim eksperimentom da dokažu da je Zemlja ravna, ali kako im pokusi koje sami izvode baš ne idu naruku, oni ih odbacuju kao nedovoljno precizne i nastavljaju da *veruju*.

Drugim rečima, ograničeni prostor da se iznese mišljenje ponekad vapi za kraticama, recimo sintagmom kojom bismo obuhvatili i raspopa što trabunja o vatikanskoj gej zaveri, i političara koji tvrdi da maske ne štite od virusa, i tobožnje zaštitnike životinja koji govore o planu da se srpsko stanovništvo zameni migrantima.

Međutim, da li je postojanje takvih opravdanje da se izrazom "teorija zavere" mlati u širokom luku? Kolika je kolateralna šteta? Ako bolje razmislite, koliko ste puta i sami razmatrali teoriju koja bi vas u dominantnom narativu simbolički svrstala u ustanovu zatvorenog tipa? "Od 5.45 uzvraćamo vatru", rekao je Adolf Hitler u čuvenom govoru 1. septembra 1939, tvrdeći da se Nemačka samo brani od poljske agresije. Oni koji bi tada u Nemačkoj tu zvaničnu verziju doveli u pitanje – dakle isto "teoretičari zavere" – verovatno bi ostali bez glave.

Do pojave Edvarda Snoudena sa sve dokazima, teorije da američke tajne službe prisluškuju pola sveta odbacivane su kao "teorije zavere". Srpski režim je do pre samo nekoliko sedmica mogao kao "teorije zavere" da otpiše priče o friziranju epidemiološke statistike. I tako dalje.

Moć jezika i ponavljanja jeste u tome da formulacije usvajamo i onda kada ne prolaze osnovnu logičku proveru. Kao što je i ovaj autor ko zna koliko puta upotrebio sintagmu "teorija zavere", ne razmišljajući dovoljno ili tragajući za izrazom koji tobože *svi razumeju*. Svaki put je to bila nenamerna prevara čitalaca, jer izraz "teorija zavere" ne znači baš ništa osim etikete. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

NOVA ZBIRKA STRIPOVA
IZ LISTA VREME

U OPTICAJU

Zablude (1)

Jesmo li svi

Iza gotovo svih teorija zavera koje pozivaju na spoznaju istine i borbu za slobodu od mračnih sila, kriju se zarada i neki aspekti ljudske prirode

Na svojim počecima, Tviter je sebe opisivao kao *free speach wing of the Free Speech Party* – ekstremno krilo Partije slobode govora. Danas, nakon niza incidenata i mnogobrojnih debata, Tviter je ipak pomerio svoj fokus na *health of conversation* – zdravlje, korektnost konverzacije, obraćajući pažnju i na loše strane bezuslovne slobode govora. Poslednji korak u toj evoluciji je prošlonedeljna odluka ovog portala o zabrani sadržaja koji popularise QAnon pokret.

Delimično teorija zavere, delimično kult, QAnon je labavo organizovana zajednica koja smatra da Donald Tramp vodi tajni rat protiv organizacije *deep state* – duboka država, koja BTW uopšte ne postoji, a koja je, prema njihovim čvrstim uverenjima, između ostalih sitnijih nepodopština uključena u obožavanje đavola i pedofiliju. Kao osnovni instrument širenja svojih ideja koriste društvene mreže a iz digitalnog sveta prešlo se u ovaj analogni negde u leto 2019, kada je u bizarnom incidentu izvesni Antoni Komelo u Njujorku ubio osobu za koju je bio uveren da je visoki eksponent pomenute duboke države. Međutim, ispostavilo se da je žrtva, u stvari, Frančesko Frenki Boj Kali, jedan od šefova familije Gambino i da sa entitetom duboka država nije imao nikakve veze. Teško je pretpostaviti ko je bio više iznenađen ovim – mafijaška porodica koja je već spremala osvetu konkurentima koje su krivili za smrt Frenkija Boja ili sam previše revnosni vojnik svoga kulta, ubica Antoni Komelo, koji začudo još uvek živ i zdrav ovih dana čeka početak suđenja.

POBESNELI ZEČEVI NA HOMOLJU

U poslednje vreme, prirodno, ova grupacija akcenat stavlja na spektar teorija o nastanku i širenju virusa SARS-Cov2-19 koje uključuju napad Kine na Ameriku biološkim oružjem, napad Amerike na Kinu biološkim oružjem, eksperimente na ljudima, planove o istrebljenju ljudske rase, planove o masovnom čipovanju ljudi i ideju da taj virus uopšte ne postoji. S obzirom da QAnon, kao i mnoge druge slične organizacije i pojedinci, kao glavno sredstvo komunikacije sa širom javnošću i istomišljenicima koristi društvene mreže, ova odluka Tvitera sigurno neće dovesti do nestanka grupa koje zastupaju teorije zavere, ali stručnjaci za ovu oblast veruju da će ona drastično smanjiti mogućnost brzog i lakog širenja takvih ideja.

Od pojave prvih, nakon ubistva Kenedija, rast broja teorija zavere bio je eksponencijalan. Zemlja je ravna ploča, Stenli Kjubrik je režirao spuštanje na Mesec, kraljica Elizabeta je gušter, postoji lek protiv raka ama ne žele da ga daju ljudi-

odlepili

Karikatura: Vladimir Stankovski

ma, stanovništvo se truje iz aviona, stanovništvo se truje iz vodovoda, stanovništvo se truje hranom, Pol Makartni je umro a ovaj sadašnji je dvojnik, Džim Morison sa Pamelom živi na tropskom ostrvu, Elvis živi u Las Vegasu pod pseudonimom, holokaust se uopšte nije desio, neke su od beskrajnog niza teorija koje opstaju a izbacuju i nove izdanke.

Mi smo takođe dali svoj doprinos, što prilično masovnom podrškom postojećim, što kreiranjem novih zavera, koje se manje-više svode na gotovo neizdrživ nagon mračnih centara moći da unište Srbiju, srpsko ime, srpsku istoriju staru više od deset hiljada godina, Jovana Deretića lično i uopšte sve srpsko. To ide toliko daleko da su sasvim ozbiljno prihvaćene čak i neke teorije koje su objavljene u satiričnim glasilima, a nama je omiljena ona od pre nekoliko godina iz "Zone sumraka" da su naši neprijatelji virusom besnila zarazili zečeve na Homolju i pustili ih da nasrću na decu i ostalu srpsku nejač.

KOLIKO JE STVARNO STVARNO

Primera kako je lako poverovati u doslovno bilo šta, da ne kažemo u koješta, je naravno bezbroj. Neke posebno zanimljive i dobro dokumentovane sabrao je Pol Vaclavik u *Koliko je stvarno stvarno*, briljantnoj knjizi o krhkosti racionalizma. Godine 1904. u Berlinu se raščulo da osmogodišnji konj Hans lokalnog učitelja u penziji Viliema fon Ostena ume da računa. I to nepogrešivo. Neko mu postavi zadatak da sabere dva broja i Hans otkuca tačan odgovor kopitom po zemlji. Sumnji u čestitost Hansovog vlasnika nije bilo, posebno što se pokazalo da je Hans tačno odgovarao čak i kada Fon Osten nije bio u blizini. Ipak, kao jedan od retkih preostalih skeptika, mladi asistent na medicinskom fakultetu Oskar Fungst nastavio je istraživanje i ubrzo otkrio interesantnu činjenicu – Hans ne daje tačne odgovore kada oni nisu poznati bar nekom od prisutnih ljudi. Ako onaj ko postavlja pitanja ili bilo ko od prisutnih zna odgovor, čudesni konj nije grešio. Daljim ispitivanjem Fungst je otkrio da Hans uspeva da prepozna i detektuje nenamerne i praktično neprimetne promene u položaju tela okupljenih, do kojih je dolazilo nesvesno kada broj otkucaja kopita dođe do ispravnog odgovora. Takve promene niko od prisutnih nije uspevao da uoči, pa i ako se pokazalo da konji ne umeju da računaju, oni izgleda raspolažu daleko kompleksnijom veštinom nedostupnom nama ljudima.

Vaclavik piše i o primeru iz Sijetla, krajem pedesetih, kada su mnogi građani prijavili čudne, sitne ogrebotine na šoferšajbnama svojih automobila. To je poprimilo takve razmere da je guverner Rosolini zatražio od predsednika Ajzenhauera da pošalje tim federalnih istražitelja da ispita slučaj. Posle detaljne istrage doneli su zaključak da su oštećenja na vetrobranima rezultat ili radioaktivnih padavina posle sovjetskih nuklearnih eksperimenata ili da je došlo do interakcije nekih materijala sa novih auto-puteva i magle i da su se tako stvarale kapljice kiseline koja je nagrizala staklo. Nakon toga bilo je i paničnih reakcija, neki su počeli da se sklanjaju u kuće u strahu od radijacije, koja, treba li reći, nigde nije izmerena. Srećom, opet je jedan uporni istraživač, ovoga puta inženjer iz Biroa za standarde, utvrdio da su ista takva oštećenja primećena na šoferšajbnama vozila i u svim drugim gradovima. Jednostavno, ogrebotine na vetrobranima bile su posledica prirodnog habanja do koga je dolazio u sudarima sa sitnim česticama prašine. U Sijetlu su samo počeli da na to obraćaju pažnju i – lavina je krenula.

UŽIVANJE U SUPERIORNOSTI I NOVCU

Uzroke začuđujuće popularnosti teorija zavere svih vrsta nije teško pronaći, a oni, kao i uzroci mnogih drugih destruktivnih pojava, leže u nekim aspektima ljudske prirode i novcu, naravno. Psiholozi a i psihijatri kažu da, što se tiče ljudske prirode, postoje tri glavna uzroka njihovog uspeha: potreba ljudi da pojavama čije im značenje izmiče daju neki smisao, potreba da jasno prepoznaju i razdvoje sile zla i sile dobra bez nepotrebnih nijansi koje unose zabunu, i na kraju uživanje u osećaju superiornosti do koga se dolazi kada se lični neuspesi i neostvarenost kompenzuju pripadnošću zamišljenoj grupi odabranih koji jedini razumeju pravu istinu o svetu za razliku od svih ostalih kojima su sistematski isprani mozgovi. Rat koji, najčešće »

na internetu, vode protiv reptilske vanzemaljske rase, masona, loptastog oblika planete Zemlje, vanbračne dece doktora Mengelea koja su na čelu farmaceutskih kompanija, iluminata, Nase, Vatikana (kao države, kao tajne katoličke sekte i protiv katolika kao takvih), duboke države ili raspomamljenih zečeva, nije rezultat isključivo njihove zatucanosti ili lakovernosti, već i potrage za kakvim-takvim smislom, pa time i sigurnošću u ovom našem odista komplikovanom svetu.

Drugi uzrok uspeha teorija zavere je, sasvim očekivano, novac. Iza gotovo svih teorija, kultova i pokreta koji pozivaju na spoznaju istine i borbu za slobodu od mračnih sila, krije se zarada kao jedini motiv. Organizovanje grupa poput QAnona, postavljanje i servisiranje internet portala, organizacije okupljanja, predavanja, tribina, objavljivanje knjiga, sve to košta i neko je u to investirao vreme, rad i novac, i sada prirodno od te investicije očekuje profit. I to naravno na račun svojih sledbenika koji žive u dubokom uverenju da učestvuju u plemenitoj zajedničkoj borbi. Raš Limbo, radio-voditelj i jedan od prominentnijih propagatora QAnona i sličnih grupa, raspolaže imovinom procenjenom na oko 500 miliona dolara zarađenih od tog posla. Aleks Džons, njegov još bučniji kolega i istomišljenik, ima nešto drugačiji pristup. On svoje emisije u kojima žučno zastupa širok spektar teorija koristi kao platformu za reklamiranje suplemenata za dug i zdrav život veoma maštovitih imena – Moždana sila plus, Životna muška supervitalnost, Životni štit za jetru i Životni srebrni metak. Njihovom prodajom sledbenicima teorija zavere u poslednje dve godine ostvario je zaradu od 10 miliona dolara.

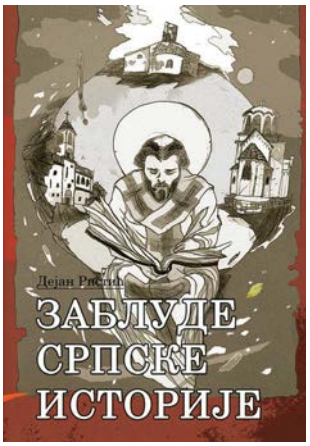
Svaki put kada kliknemo negde da vidimo šta nam to novo spremaju svetska vlada, vanzemaljski reptili, duboka država ili zlikovci iz Nase, na bankovnim računima Aleksa, Raša, Anđelija i ostalih boraca za slobodu zasija jedna mala lampica. ¶

NEBOJŠA BROĆIĆ

Draža nije prvi

Knjiga Dejana Ristića *Zablude srpske istorije* je pokušaj da se raskrinkaju neistine koje su plasirane o prošlim događajima i ličnostima radi političkih interesa

Fenomen pseudonauke, odnosno lažne nauke i šarlatanstva, predstavlja jednu od najopasnijih savremenih društvenih bolesti zato što izaziva niz veoma štetnih pojava. Pseudoistorija razara društvo i zajednicu usađujući u nju veoma štetne i opasne neistine koje su upakovane u svojevrsnu oblandu zabranjene istorije, odnosno sakrivene istine. Zašto se to radi i kome to odgovara, zašto baš u tom a ne u nekom drugom trenutku, a pre svega zašto se svesno odbacuju istorijske činjenice kako bi se zamenile istorijskim zabludama, moguće je objasniti dokazima iz domena stvaranja i širenja neistinite slike o istorijskim događajima i ličnostima.

Istoričar Dejan Ristić smatra da je najdelotvornije oružje protiv istorijskih zabluda i onih koji ih stvaraju, širenje istine. Njegova knjiga *Zablude srpske istorije*, koju je upravo objavio "Vukotić media", jeste svojevrsno raskrinkavanje lažnog predstavljanja i naše istorije, i nas.

"U ovo vreme koje mnogi karakterišu kao epohu post-istine bukvalno smo zatrpani raznoraznim istorijskim izmišljotinama, konstrukcijama i svesno plasiranim zabludama. Osim publicista i pseudoistoričara, u stvaranju i plasiranju novokomponovanih istorijskih zabluda i lažnih nepoznanica veoma aktivno učestvuju i pojedine političke grupacije, tj. političari koji čak pokušavaju da na konkretnim istorijskim izmišljotinama ojačaju svoj uticaj u javnosti ili osnaže očito manjkave, slabašne i do zla boga reciklirane teze i ideje", kaže Dejan Ristić, ocenjujući da je u takvoj situaciji očekivano da je naučna istoriografija gurnuta u zapećak. "Jer, šta će nam profesionalni istoričari i stručnjaci kada smo mi sami ionako potpuno 'sposobni' da veoma kreativno tumačimo istorijske događaje, ličnosti i procese? Upravo zbog te svesne spremnosti da se prošlost falsifikuje, pa čak i da se izmišlja ono što se nikada nije dogodilo, istoričari imaju veoma važnu ulogu u svakom društvu koje teži obogaćivanju i objektivizaciji znanja i sticanju novih veština."

Nova knjiga Dejana Ristića proistekla je iz prethodne koju je napisao s istom namerom, iz *Mitova srpske istorije*, sadrži 20 istorijskih eseja o događajima od Kosovske bitke do Josipa Broza Tita, a ilustrovao ih je grafičar dr Nikola Radosavljević. Evo nekoliko u široj javnosti manje eksploatisanih.

Iako je pohvalni osvrt Napoleona Prvog o Karađorđu, tvrdi Dejan Ristić, "potpuno izmišljen, danas se često citira u javnosti da je Napoleon tobože rekao kako je njemu lako da bude veliki kad ima veliku vojsku, ali da je na Balkanu, ima Crni Đorđe 'koji je, okupivši oko sebe svoje čobane, uspeo bez oružja i samo sa trešnjevim topovima da potrese temelje svemoćnog Osmanlijskog carstva, i da tako oslobodi tuđeg jarma svoj porobljeni narod – njemu pripada slava najvećeg vojskovođe.' A sva ta izmišljotina nastala je na osnovu iskaza italijanskog dobrovoljca u Srpsko-turskim ratovima Đuzepea Barbanti-Brodana koji je, u svom delu pod naslovom *Serbia: ricordi e studi slavi*, objavljenom u Bolonji 1877. godine, zabeležio usmeno verovanje pristalica porodice Karađorđević o

gerilac

Foto: Bojan Dzodan

nekakvim Napoleonovim laskavim rečima posvećenim osnivaču dinastije. To neke od nas nije sprečilo da sve to dorade i dopune, i u javnost plasiraju kao nesumnjivu činjenicu."

U korpus opštepoznatih istorijskih zabluda spada i veoma često spominjana famozna i, pokazalo se, nepostojeća spomen-ploča koja se, navodno, nalazila u zdanju Međunarodnog Crvenog krsta u Ženevi, a na kojoj je, navodno pisalo: "Budite humani kao što je to Srbija bila 1885. godine". Dejan Ristić dokazuje da se "događaj o kome je reč nije zbio na način na koji veruju mnogi od nas. Srpsko-bugarski rat trajao je svega pola meseca i odigrao se u drugoj polovini novembra 1885. godine. Okončan je potpunim srpskim porazom. Uverenje da je srpska strana prekinula neprijateljstva na jedan dan kako bi neprijatelju bila dopremljena medicinska pomoć, obezbeđena od strane Međunarodnog Crvenog krsta, predstavlja ništa drugo do potpunu neistinu. Tokom tog polumesečnog rata nije bilo nikakvog obustavljanja neprijateljstava, ali je medicinska pomoć zaista dopremljena neprijatelju nekih mesec dana po okončanju ratnih dejstava. Stoga nije ni bilo potrebe da se ona obustavljaju" objašnjava Dejan Ristić.

O 20. veku raširene su mnoge istorijske zablude. Dejan Ristić izdvaja često citirani izveštaj vojvode Živojina Mišića upućen regentu Aleksandru neposredno nakon Prvog svetskog rata u kome proslavljeni vojskovođa iznosi veoma negativan stav o Hrvatima. "Iako je poodavno dokazano da se nesumnjivo radi o falsifikatu, pojedine naše medije, političare, pseudoistoričare i publiciste to ni na koji način ne sprečava da citiraju ono što vojvoda nije rekao. Tako je, po tim izmišljenim verzijama, vojvoda okarakterisao Hrvate da su 'svi odreda, prozirni kao čaša, nezajažljivi i u toliko meri lažni i dvolični da sumnjam da na kugli zemaljskoj ima većih podlaca, prevaranata i samoživih ljudi'. Da su u pitanju notorni falsifikat i potpuna izmišljotina dokazali su naši istaknuti istoričari prof. dr Đorđe Stanković i dr Mile Bjelajac, pa se pouzdano zna da je navodni izveštaj Živojina Mišića regentu Aleksandru o Hrvatima nekoliko godina nakon vojvodine smrti izmislio Mišićev nekadašnji lični sekretar Milorad Pavlović Krpa."

Konačno, tu su i (pre)često u javnosti prisutne istorijske zablude o tome da je Dragoljub Mihailović najodlikovaniji srpski oficir u istoriji, ali i prvi gerilac u Evropi između 1939. i 1945. godine. Dejan Ristić kaže da je to nemoguće "zato što nauka beleži više ličnosti koje su imale znatno veći broj odlikovanja od njega. Dragoljub Mihailović odlikovan je sa 20 srpskih, jugoslovenskih i inostranih odličja, medalja i spomenica, vojvoda Putnik sa 25 visokih srpskih i inostranih državnih odlikovanja, vojvoda Stepa Stepanović odlikovan je 35 puta, vojvoda Petar Bojović je dobio 44 odličja, vojvoda Mišić – 47, Koča Popović bio je nosilac 46 domaćih i inostranih odličja, a kralj Aleksandar bio je odlikovan čak 53 puta. Takođe, Mihailović nije ni prvi gerilac u Evropi u Drugom svetskom ratu. Rat je započeo 1. septembra 1939. godine, a gerilska borba generala Mihailovića tek maju 1941. godine. Do tada su slični pokreti otpora postojali u Albaniji, Poljskoj, Norveškoj, Finskoj, Danskoj, državama Beneluksa, Francuskoj... Iako su ovi podaci veoma lako proverljivi i svako dete može da ih pročita u Vikipediji, to izgleda ne sprečava pojedine javne ličnosti da građanima Srbije uporno plasiraju istorijske zablude vezane za Dražu Mihailovića. U tome posebno prednjače rukovodioci Pokreta obnove kraljevine Srbije, koji baštini četničku tradiciju, kao i pojedini Mihailovićevi potomci."

Otvaranje Vatikanskog arhiva aktuelizovalo je zabludu da Tito nikada nije posetio logor Jasenovac i da ga partizani nikada nisu napali. Dejan Ristić kaže da ovakvu verziju događaja zastupaju javne ličnosti antikomunističkog opredeljenja i zastupnici stava da Tito nije bio naklonjen Srbima, a jeste Hrvatima. "Istorijski podaci potvrđuju da su partizani jednom pokušali da napadnu Jasenovac, kao i da je Tito dva puta posetio Jasenovac. "Prvi put neposredno nakon Drugog svetskog rata, a potom i sredinom sedamdesetih godina prošlog veka, kada je odao počast nevinim jasenovačkim žrtvama među kojima se nalazio i njegov bratanac Dragutin. Dragocene podatke o tim posetama pružaju svedočanstva jugoslovenskog funkcionera Dušana Dragosavca (1919–2014) koji je poreklom bio Srbin iz Hrvatske pa se tako zna da je prilikom prve posete s Titom bio Ivan Krajačić – Stevo, tadašnji ministar unutrašnjih poslova Hrvatske, a tokom druge posete Edvard Kardelj, Miloš Minić i Dragosavac. Po njegovom svedočenju, dogovoreno je da se o toj poseti ne izveštava, kako ga novinari ne bi saletali i tražili da se izjašnjava o broju jasenovačkih žrtava."

Sve neistine o prošlom veku opisane u knjizi *Zablude srpske istorije*, kaže njen autor, nastale su tokom poslednjih nekoliko decenija, njihovi autori su društveno i politički angažovane ličnosti, a njihov isključivi motiv je bio ostvarivanje političkih ambicija. Istorija je žrtvovana zbog politike. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Mile na točkiće

Sedamdesetih je, iz umetničkih razloga, mesec dana jeo samo spanać, a tek nedavno je, radom na spaljivanju drveta, došao do "filozofskog stava", da je gore isto što i dole, da je levo jednako desnom, a da je napred isto onome pozadi...

Milomir Mile Jevtić je vajar, koji nije od ovog veka, pa ni od ovog sveta. Rođen 1940. u Valjevu, ušao u devetu deceniju života. Nema završenu osnovnu školu, ali je magistar vajarstva. Sedamdesetih godina prošlog veka bio jedan od najradikalnijih, ili da se ne kaže "najluđih", vajara tadašnje Jugoslavije, i kao takav uradio jedan od najlepših "klasičnih" spomenika, spomenik Proti Matiji Nenadoviću. Radio u školi, zatvoru, stigao do Amerike, vratio se na svoje "Tvrdo brdo" iznad Valjeva, gde, kako kaže, životom molitve i meditacije nastavlja da rukama gradi ono što mu se "manta" u glavi.

Novinar je do vajara Jevtića, da bi sagled'o čudo fantastike, u njegovom ateljeu na otvorenom, odlazio nekoliko puta. Od ulaza na plac, koji na nekoliko kilometara od Valjeva, pored puta za Petnicu, mnoštvo "rasutih" skulptura. Vratio se iz SAD 2006. godine, za to vreme uradio preko deset skulptura, i više, jer jednu, zapravo, veli Jevtić, čini šest. Staje pored kugle, to je, kaže, korona, pre korone, dok ga fotografišemo, pita, može li da gleda u daljinu. Nastavlja da radi sa betonom, kamenom, metalom, pleksiglasom, drvetom... u poslednje vreme prešao na drvo, koje sagoreva, pola drvo, pola ćumur, debljine tri santimetra...

BOLNIČKA GUSKA

Iako nije završio osnovnu školu, već, zbog bolesti, samo šest razreda, otac ga upisuje na zanat za vulkanizera. Sa nezavršenom osnovnom moglo da se upiše za pekara, vulkanizera i odžačara, i on odabrao da uči za vulkanizera. Posle godinu dana, majstor, kod koga bio na praksi, zatvori radnju, i pređe u Beograd. Tamo završi zanat, počne da radi u državnim firmama. U to vreme, kao maloletan, zaglavi pet meseci u Centralnom zatvoru, jer se družio sa grupom mladića koji su

IZ VAJAREVOG OKRUŽENJA: Milomir Mile Jevtić u svom dvorištu; spomenik Proti Mateji Nenadoviću; skulptura Covid

Fotografije: Dragan Todorović

se bavili "ozbiljnim" kriminalom, krađom automobilskih motora.

Kako se u slobodno vreme bavio crtanjem, krene na kurseve na kojima se pripremalo za Slikarsku akademiju. Ode u vojsku, u Postojnu, vrati se u Beograd, i počne da radi kao vatrogasac. Nastavlja da vežba crtanje, konkuriše, bezuspešno, na akademijama u Beogradu i Zagrebu. Sa 27 godina, 1968, posle položenih dopunskog i prijemnog ispita, upisuje Likovnu akademiju u Ljubljani, posle godinu dana prelazi na odsek vajarstva, završava studije u roku, posle dve godine magistrira...

U to vreme je bio član grupe "Juni", izlagao na kolektivnim izložbama. Biće 1974, na jednoj od izložbi gde je izložio izmet u bolničkoj guski, u koju je zadenuo crvenu ružu. To je uradio iz protesta, jer su ostali umetnici, "kradući njegove ideje", nešto "namalali" pred izložbu. Mesec dana je jeo samo spanać, i napunio gusku zelenim sadržajem. Ali, dan po otvaranju, sklonili su "gusku". Bio je to skandal, zabeležila štampa, jedni su bili "za govno", drugi protiv... Tih godina je imao izložbu, na preporuku Ješe Denegrija, u okviru Bitefa, gumene forme i "tečna slika". Izložba je preneta u Novi Sad i Valjevo. Govorilo se, pisalo, da je jedan od najavangardnijih umetnika tadašnje Jugoslavije.

U Sloveniji se oženio, dobio dva sina. Vraća se u Srbiju, sa namerom da nastavi da radi kao vatrogasac. Međutim, desi se, na preporuku poznanika, zapošljava se u Poljoprivrednoj školi u Valjevu. Posle tri godine, na poziv upravnika, prelazi u Kazneno-popravni zavod za maloletnike, gde je imao svoj atelje, a radio je suvenire sa osuđenicima. Tu je uradio prve biste, pa i bistu narodnom heroju Nadi Purić, čije ime je nosila jedna osnovna škola. Nakon toga, 1984, uradio je spomenik proti Matiji Nenadoviću. Ali, to nije bilo tek tako, konkurs je bio pozivni, a on nepoznat autor, učestvovao njegov profesor iz Ljubljane Slavko Tihec, Glid, Nebojša Mitrić... Ali, nekako su ga, kao domaćeg predstavnika, ugurali među pozvane. Njegov rad bude proglašen za najbolji, urađen je u bronzi, a trebalo je u kamenu. Nagrada bila 20.000 dinara, kolike su to bile pare, za 13.000 dinara kupi novog fiću i pokloni ženi za rođendan. Sa pobedom na konkursu došao je i otkaz u zatvoru, jer dok je radio spomenik nije tražio plaćeno/neplaćeno odsustvo sa posla, isti upravnik, koji ga je zaposlio, dao mu je otkaz, jer mu se nije sviđalo što je na Proti bio mnogo veliki krst...

Četiri godine je preživljavao praveći biste za nadgrobne spomenike, 1988. u holu Doma kulture organizuje prodajnu izložbu, pozivnica je bila umrlica sa slikom autora, "Povodom smrti umetničkog opusa Milomira Jevtića". Dan po izložbi odlazi u SAD kod sestre. Sestra nije imala regulisan status, posle nekoliko meseci ih izbace iz stana zbog neplaćanja stanarine. Tada su mu, kazuje, dosta pomogli Jevreji, u Jevrejskom centru je učio engleski, od njih dobija kuću na raspolaganje... U početku radio u građevinarstvu, i počeo da farba kosu, jer u Americi možeš da dobiješ posao samo ako si mlad...

Radnu dozvolu dobio nakon što je, u konkurenciji dvadeset umetnika, pobedio na konkursu za skulpturu u parku gradića Rokvil, koji je periferija Vašingtona. Godinu dana je radio te skulpture koje su "ličile na pečurke". To je potrajalo, jer tamo se sve završava telefonom, a on bio slab sa engleskim, kao što je slab sa slovenačkim, pa i srpskim.

"CRNAČKI DODATAK"

Tada počinje da radi sa betonom u gumenim folijama. I dobije patent za taj izum livenja betona. To je njegova prva američka »

diploma. "Diploma" koštala 10.000 dolara, platio advokat kome je u dvorištu uradio skulpturu od dva metra. Tako je, jer u Americi se sve plaća, skulpturama platio i usluge za produžetak radne dozvole, dobijanje zelene karte, najzad i državljanstva.

Sklopio je ugovor sa nekoliko firmi koje su prihvatile njegov patent livenja betona, koristi se za bazene, baštenske garniture... dobijao od prodaje, po površini, sad je to fiksni iznos. Neće da kaže koliko je to u dinarima, nema penziju, u Americi dobija socijalnu pomoć, oko 500 dolara, koja je poznatija kao "crnački dodatak".

U Valjevu ga, 2004, povodom dvesta godina od Prvog srpskog ustanka, angažuju da uradi Spomenik seči knezova. Uradio ga je u obliku piramide, tehnikom livenog betona, na kojoj je bila "Majka Srbija" u vidu ženske biste. Kako nije bilo vremena da završi spomenik, umesto kamene, na piramidu je, za potrebe otvaranja, stavio gipsanu, lepo bronziranu bistu. Tražio je da policija, po otvaranju, čuva spomenik, jer nije bio završen. Kako se to nije desilo, noć po otvaranju skinuo je bistu i odneo u privremeni atelje. Sutradan svi mediji javili da je "nestala glava spomenika", policija se dala u potragu za kradljivcima. Vajar se time nije bavio, već je uradio kamenu bistu, ali je i ona nestala, policija je, oštećenu, našla ispod Spomenika Stevanu Filipoviću. Milomir je popravio kamenu bistu, i prema njoj je izlivena bronzana "Majka Srbija". Nije prizno da je on odneo gipsanu glavu, kaže da je taj čin mogao biti shvaćen i "istorijski", da u svemu tome ima simbolike, objašnjavajući da je nakon seče knezova, 1804, tokom noći, nestala glava posečenog kneza Ilije Birčanina.

U Valjevo se, bez porodice, vraća 2006. Na brdu iznad grada kupuje konjušnicu, sa pomoćnom zgradom, na placu od tridesetak ari. Radi, stvara, od jutra do sutra, ne razmišlja o izlaganju, svaka nova ideja mu je praznik, to ga drži. Radi u betonu, kamenu, pleksiglasu, sa plastičnim pločama, sagoreva, pali, deformiše, ideje mu dolaze kroz "vizuelnu halucinaciju", demonstrativno dohvata sa poda pocepanu zelenu itison stazu, koju smota ispred sebe. Nedavno je počeo da radi sa drvetom, to je ideja koju je imao sedamdesetih godina, ali je tek sad došao do "filozofskog stava", pokazuje sagorelo drvo sa krošnjom i korenjem, da je ono što je gore, to je i dole, što je levo, to je i desno, što je napred, to je i pozadi, to je taj univerzum. A figuru kugle, koja podseća na koronu, radio je tako što je metalnu mrežu punio sadržajem gline i gustog maltera, to je spiralno raslo, onda je tako uradio i drugu poluloptu... Nazvao Vulkanska erupcija, sad može da se zove Korona... Za umetnost nije dovoljno da se autor igra u apstraktnom lavirintu, potrebno je koristiti modernu tehnologiju, kojom će opredmetiti život molitve i meditacije, to, kaže, (ne) uspešno pokušava čitav stvaralački život.

Milomir je vitalan, kaže da testament namerava da napiše posle devedesete. Ide, i zimi, bos, radi jogu, "pozdrav suncu", ima spravu na kojoj isteže kičmu i "vraća krvotok". U kakvoj je kondiciji govori anegdota o susretu sa vaterpolistom Igorom Milanovićem. Naime, Milanović je, pre neku godinu, bio trener vaterpolista "Valisa, i do bazena u Petnici je, od Valjeva, išao peške, putem koji prolazi pored vajara. Jednog jutra Milomir vidi čoveka kako vežba na putu, nije znao ko je, ne gleda televiziju, izađe i upita ga, demonstrirajući, može li da dohvati prstima ruku prste na nogama, a da ne savija kolena. Vaterpolista upita vajara, koliko ima godina, ovaj mu odgovori, osamdeset, i Milanović uradi vežbu, uspešno, iz trećeg pokušaja.

Iako je van grada, Milomir hoće da od vreve, i tih maski, pobegne još dalje, namerava da napravi kuću pod Medvednikom. Planira da na žičanu mrežu stavi stiropor, da to bude lagano i pokretno. Staviće je na točkiće, da može da se seli, bio u izviđanju, još ispituje situaciju... ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Šta kaže slika

Dok ne vidim, ne verujem. Tako bi se u najkraćem mogao opisati doživljaj vesti kod milenijalaca i generacije Z sudeći po Rojtersovom izveštaju o tome kako su informacije o pandemiji primali ljudi u šest zemalja (SAD, Velika Britanija, Južna Koreja, Nemačka, Španija i Argentina).

Izveštaj je iz aprila ove godine, dakle iz vremena prvog vrha prvog talasa ili kako se već ti pikovi obeležavaju, i biće zanimljivo videti da li se nešto promenilo u sledećem izveštaju. U smislu da li je poverenje u struku opalo, budući da je bilo apsolutno najveće, dok su po pravilu u svim zemljama na dnu liste onih kojima se veruje bili političari i nepoznati ljudi sa interneta.

Instagram se u generaciji od 18 do 24 nametnuo kao ključni medij, a to verovatno važi i za one ispod 18 koji se ne anketiraju. Najveći broj mladih Argentinaca (49 odsto) informiše se na Instagramu, najmanje u Južnoj Koreji (10 odsto) a to je zato što oni imaju svoju alternativnu aplikaciju za slike. U ostalim zemljama Instagramu kao izvoru vesti veruje uglavnom svaki četvrti mlad čovek, sem u Nemačkoj (38 odsto). Istovremeno, otprilike svaki peti milenijalac veruje onome što objavljuju neznanci, na koje slučajno nabasaju na mreži.

Za ovu pojavu se zainteresovao i "Gardijan", čiji sagovornici ukazuju na neke moguće neugodnosti. Najpre, Instagram je vizuelni medij gde se razmenjuju slike i mimovi odnosno zabavne ilustracije i kao takav nije osmišljen da nas neutralno informiše već da nas u nešto ubedi. Nekada to može biti izbor tašnice ili karmina, nekada da li treba da verujemo epidemiologu koji nam preporučuje da nosimo masku. Ili političaru.

Takođe, na Instagramu je upitno i utvrđivanje činjenica jer je fotografija odnosno ilustracija tu umesto "hiljadu reči". Teško je usprotiviti se slici, naročito ako uz nju ne ide komentar sa kojim bi se još i moglo debatovati. Za razliku od teksta, pa makar i kraćeg, za "čitanje" slike dovoljno je nekoliko sekundi, a onda se ta informacija već taloži na prethodne slično prikupljene i dobijamo "vesti" bez komentara. Odnosno iluziju da nama niko ne može da manipuliše već da zaključke izvlačimo sami na osnovu viđenog.

Istovremeno, "Gardijan" ukazuje na još jedno istraživanje koje pokazuje da je poverenje Amerikanaca u masovne medije palo na 41 odsto. I da je altarnativa građenje sopstvenog sistema informisanja, pre svega na internetu, koji umesto da daje izbalansiranu i realnu sliku, što nam je navodno namera, nas smešta u informativni balon gde se okružujemo onima sa kojima se slažemo te dobijamo samo vesti koje nam se sviđaju, odnosno one koje opravdavaju naše stavove. A to mogu biti i loše vesti.

Za kraj, evo jednog malog, ličnog eksperimenta. Pogledajte Instagram naloge medija koje visoko cenite, svetskih i domaćih, a zatim i političara. Ko od njih najbolje govori u slikama, a kome je potreban tekst da bi nas ubedio u ono što slikom ne ume da kaže? ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Pfliht i frajvilig

Posle četrnaest godina življenja u Nemačkoj, još uvek me mnogo iznenade neke pojave, a Nemci ih uzimaju zdravo za gotovo i tretiraju ih kao potpuno normalne. Neke od tih pojava pokušam, ali ne uspem da razumem.

Život u doba korone sam po sebi je konfuzan i teško prihvatljiv. Kada nas je sve, manje ili više, nespremne zatekao, počeli smo da ga živimo po nekim novim pravilima. Tada su se u mom nemačkom rečniku, učestalo, počele ponavljati reči *pflicht* i *freiwillig* to jest *obaveza/ obavezno* i *dobrovoljno*.

Epidemiolozi i frau Premijerka rekli su nam da su nošenje maski u zatvorenom prostoru i držanje odstojanja među ljudima od dva metra obavezni. Bilo je gotovo zapanjujuće gledati na TV-u najmoćniju ženu na svetu kako nam objašnjava da maske možemo dezinfikovati u rerni na sto stepeni. Smireno i jednostavno, bez suvišnih reči. Međutim, čak i u nemačkom sistemu življenja niko nije predvideo beskrajnu potrebu za maskama, nigde nismo mogli da ih kupimo, pa su ljudi zavrnuli rukave i sami ih sašili. Moj Muž Inženjer (ovo mu dođe kao ime i prezime) pronašao je na internetu kako se šiju maske, izvadio malu mašinu iz ormara i skrojio savršene za nas troje.

Foto: privatna arhiva

Nije sašio obične maske, već specijalne, evo i zašto. Kada sam pre deceniju i po spakovala svoj život u jedan auto i krenula u Evropu, majka mi je, između ostalih po njenom mišljenju neophodnih stvari, poklonila stolnjak i osam salveta od damasta (damast je vrsta pamučne tkanine nastale u srednjem veku, koja potiče iz Sirije, iz grada Damaska). Pokušala sam tada da joj objasnim da mi to nije potrebno, ali nije vredelo. Samo je, značajno, naglasila: "To je komplet od čistog damasta, jednom ćeš shvatiti njegovu vrednost!" Pitajući se od kog materijala da sašijemo maske, setila sam se čvrstog, gustog, prljavoroze damasta. Uštirkani damast konačno je našao svoju primenu! Čini jedan od tri sloja na našim maskama, a ja verujem da nas i štiti od svakog virusa jer em je damast, em je mamin! Ako ova korona potraje, a nadam se da neće, naša mala porodica je mirna jer uštirkanog damasta ima još mnogo u fioci. Izvini, mama!

Sa višeznačjem i neslućenim dometima reči *dobrovoljno* upoznala sam se zahvaljujući školovanju svog deteta u proteklih nekoliko meseci. Sistem obrazovanja u Nemačkoj je u nadležnosti republika, zbog čega se i pretvara u više sistema koji se međusobno razlikuju. Čak i škole imaju autonomije u odlučivanju pa, na primer, svaka škola određuje koje će udžbenike koristiti i kakav će nastavni plan sprovoditi. U skladu s tim, škole su različito organizovale nastavu u vreme epidemije korona virusa.

U gimnaziji koju pohađa moja ćerka, vrlo brzo posle prekida odlaženja u školu organizovali su "učenje na daljinu". U dopisu napisanom na previše strana obavestili su nas da je onlajn nastava *freiwillig* to jest dobrovoljna. Au, zavapih ja. Kažu da svako dete ne mora da poseduje tehničke mogućnosti za praćenje nastave na daljinu, pa su zato i "dolasci" na onlajn časove dobrovoljni. Kažu da bi bilo lepo i poželjno raditi domaće zadatke, ali da nije i obavezno. Au, opet sam zamjaukala. Ispostavilo se da profesori i ostali nadležni igraju na karte zrelosti i odgovornosti dece. I ispostavilo se da su na prave karte zaigrali jer su deca, uglavnom, dobro i pošteno ispunjavala svoje obaveze, a kada je zaškripalo, profesorka matematike je jednom rečenicom pisanje domaćih zadataka iz dobrovoljne pretvorila u obaveznu delatnost. Priznajem da mi se to svidelo, ipak sam se ja školovala u jednom sistemu u kome je malo toga bilo na dobrovoljnoj bazi, a svest se ne menja ni brzo, ni lako.

Početkom maja, opet na previše strana (Nemci, inače, vole da pišu obaveštenja i saopštenja na beskrajno mnogo strana, iako bi se to što žele da kažu moglo sažeti u nekoliko pasusa), stiglo je pismo od direktora škole. U tom pismu obaveštava nas da je, na nivou čitave Nemačke, doneta odluka da, zbog pandemije, ni jedno jedino dete neće ponavljati razred. Dobra i fina odluka, pomislim ja. No, ne lezi vraže, krajem juna (školska godina u našoj republici traje do kraja jula) stiže nova depeša od direktora naše gimnazije, u kojoj nam kazuje da se, po preporuci nadležnog ministarstva, uvodi institucija dobrovoljnog ponavljanja razreda za određeni broj učenika.

Više puta morala sam da pročitam tekst, ali i dalje ne razumem kako će ubediti neko dete da još jednom, drage volje, sledeće godine pohađa isti razred?! Radi li se tu o svojevrsnom licemerju, ili ja jednostavno ne razumem pojedine pojave i događaje koji su ovdašnjem stanovništvu razumljivi i prihvatljivi? Ovo je još jedno pitanje na koje ću, možda, odgovor dobiti nakon još mnogo godina bitisanja u državi prilično drugačijoj od one u kojoj sam rođena i u kojoj sam provela veći deo dosadašnjeg života.

Za kraj, a radi boljeg razumevanja jednostavno složenih reči *obavezno* i *dobrovoljno*, treba napomenuti da je i ovaj tekst nastao na dobrovoljnoj osnovi, uz opasku jednog od urednika "Vremena" da moram da ga napišem. ¶

ZORICA ČUBRAKOVIĆ

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

Београд
www.beograd.rs

KOMBANK DVORANA

FILMOVI POD ZVEZDAMA

OD 1. JUNA

pepsi

KOMBANKDVORANA.RS

Telegraf.rs ALO! alo.rs Srpski TELEGRAF BIZLife Republika ROCK RADIO

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec